

Čechová Andrea: Postavení Evropské komise vůči společnosti Gazprom

Dostálková Sandra: Aktuální trendy harmonizace daní v Evropské unii: korporátní daně

Durďák Jakub: Ekonomická analýza spotřeby energií v rámci obce Sedlčany

Hrušková Tereza: Srbsko-kosovský konflikt a Evropská unie. Transformativní síla Evropské unie

Karlíková Aneta: Migrační politika EU: přispívá migrace k rozvoji třetích zemí?

Kadidlo Lukáš: Fiscal Federalism: Eurozone Budget and its Stabilization Function

Kursa David: Změna v ekonomické governance EU po zavedení MIP

Mařátková Kristýna: Neutrální státy EU a jejich přístup k SZBP/SBOP

Peřák Branislav: Ekonomický význam rozdelenia európskej menovej únie

Procházka Jan: Proces přidělování portfolií v Evropské komisi

Svatoňová Petra: Globalizační tlaky na restrukturalizaci automobilového průmyslu v EU

Ročník 2.
2/2014

Sborník sylabů nejlepších diplomových prací s tematikou Evropské unie

Katedra světové ekonomiky

Odbor informování
o evropských záležitostech
Úřadu vlády
České republiky

LABORATOŘ EVROPSKÉ UNIE

RECENZOVANÝ SBORNÍK SYLABŮ NEJLEPŠÍCH DIPLOMOVÝCH PRACÍ S TEMATIKOU EVROPSKÉ UNIE

Vysoká škola ekonomická v Praze, Katedra světové ekonomiky
Koordinátor projektu: Jarolím Antal, jarolim.antal@vse.cz

Hodnotitelé (recenzenti) příspěvků

Bednářová Pavla

Technická univerzita v Liberci, Ekonomická fakulta

Borská Jana

Česká zemědělská univerzita v Praze, Provozně ekonomická fakulta

Fojtíková Lenka

Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava, Ekonomická fakulta

Jiránková Martina

Vysoká škola ekonomická v Praze, Centrum evropských studií

Kunešová Hana

Západočeská univerzita v Plzni, Fakulta ekonomická

Redakční rada

Jiránková Martina (vedoucí)

Vysoká škola ekonomická v Praze, Centrum evropských studií

Vágner Viktor

Zastoupení Evropské komise v České republice

Nejedlo Vít

Úřad vlády ČR, Eurocentrum Praha

Hasprová Olga

Technická univerzita v Liberci, Ekonomická fakulta

Palíšková Marcela

Nakladatelství C. H. Beck, Praha

Tichá Ivana

Česká zemědělská univerzita v Praze, Provozně ekonomická fakulta

Veselý Zdeněk

Vysoká škola mezinárodních a veřejných vztahů Praha, o.p.s.

Obsah

Předmluva	3
Úvod	5
Čechová Andrea: Postavení Evropské komise vůči společnosti Gazprom	7
Dostalíková Sandra: Aktuální trendy harmonizace daní v Evropské unii: korporátní daně	20
Durd'ák Jakub: Ekonomická analýza spotřeby energií v rámci obce Sedlčany	35
Hrušková Tereza: Srbsko-kosovský konflikt a Evropská unie. Transformativní síla Evropské unie	52
Karlíková Aneta: Migrační politika EU: přispívá migrace k rozvoji třetích zemí?	68
Kadidlo Lukáš: Fiscal Federalism: Eurozone Budget and its Stabilization Function	81
Kursa David: Změna v ekonomické governance EU po zavedení MIP	105
Maťátková Kristýna: Neutrální státy EU a jejich přístup k SZBP/SBOP	124
Peľak Branislav: Ekonomický význam rozdelenia Európskej menovej únie	145
Procházka Jan: Proces přidělování portfolií v Evropské komisi	156
Svatoňová Petra: Globalizační tlaky na restrukturalizaci automobilového průmyslu v EU	174

PŘEDMLUVA

Vážení a milí čtenáři,

mám radost, že se Vám do rukou dostává čtvrté vydání sborníku Laboratoř Evropské unie a soutěže o nejlepší diplomovou práci, který dává čerstvým absolventům vysokých škol možnost veřejně publikovat vlastní studijní nebo výzkumné práce. Zájem studentů i členů akademické obce byl i ve druhém roce fungování projektu značný, a proto jsme se rozhodli pro jeho pokračování. Uvědomujeme si také, že mezi námi rok co rok roste řada mladých lidí, kteří dříve či později budou respektovanými autoritami v oblasti evropské integrace.

V roce 2014 jsme si připomněli 10 let od vstupu České republiky do Evropské unie. Tato významná událost byla příležitostí k hodnocení toho, kam jsme se za dobu členství posunuli, ale také k úvahám o dalším směřování Evropské unie a o roli České republiky v evropském integračním procesu. Ve všech 28 členských zemích jsme také zvolili nové členy Evropského parlamentu, který v říjnu vyslovil důvěru nové Evropské komisi vedené Jeanem-Claudem Junckerem. Známe již její hlavní priority, nicméně další detaily ukáže až pracovní program na rok 2015.

Rok 2015 byl vyhlášen Evropským rokem pro rozvoj. Jak víte, Evropská unie poskytuje více než 50 % světové rozvojové pomoci. To jednak přispívá k naplňování zájmů Evropské unie v oblasti míru a bezpečnosti, jednak odráží princip solidarity jako jednu ze zásad, na kterých je naše Unie založena. Cílem evropského roku bude podnítit diskusi o rozvojové politice Evropské unie s cílem lepší informovanosti veřejnosti, zvýšení zájmu o tuto důležitou oblast a hledání odpovědí na otázky či problémy související s touto politikou. Jde nepochybně o zajímavé téma pro všechny generace a zejména pro mladé lidi, kteří tak rádi poznávají svět a mají často zájem se zapojit do práce organizací, které se angažují v různých částech světa.

Nepochybuji, že právě v hlavách studentů se rodí nové zajímavé myšlenky, které souvisí s Evropou a její rolí ve světě, a proto bychom jim rádi nabídli možnost publikovat jejich studijní práce prostřednictvím tohoto projektu. Mladí lidé, kteří jsou plni ideálů, získávají díky tomuto sborníku také šanci stát se součástí odborné diskuze a být inspirací pro nás ostatní. Sborník Laboratoř Evropské unie proto může být cestou, jak nenechat často neotřelé pohledy na EU zapadnout, ale naopak je představit a zpřístupnit dalším zájemcům.

Věřím, že vedle ocenění autorů tří nejlépe ohodnocených sylabů diplomových prací bude pro čerstvé absolventy za jejich píli a vynaložené úsilí ceněnou odměnou také vydání tohoto sborníku. Prokázání publikační činnosti může být užitečné nejen pro doktorské studium v případě těch, kteří se rozhodnou pokračovat v akademické dráze a budou i nadále rozvíjet teoretický diskurz o evropské integraci a aktuálních otázkách pro Evropu 21. století, ale i pro ty, kteří se chystají zahájit svou profesní kariéru v soukromé či veřejné sféře.

Přeji všem publikovaným statím, aby se staly respektovaným příspěvkem k odborné i veřejné debatě a aby se vydání tohoto sborníku stalo prestižním a pravidelným způsobem ocenění práce a nápadů studentů. A na samotný závěr ještě jednou děkuji všem, kteří zaslali své příspěvky do tohoto projektu a těm, kteří se podíleli na hodnocení jednotlivých prací.

Jan Michal
vedoucí Zastoupení Evropské komise
v České republice

ÚVOD

Diplomová práce je pro každého studenta náročným dílem, které vzniká postupně. Je to výstup, který nejen prokazuje studentovy schopnosti samostatně pracovat, analyzovat a vyvozovat závěry, ale také ukazuje, jak je student schopný pracovat s teorií a poznatky, které během studia získal. Diplomová práce také odráží připravenost studenta pracovat ve vystudovaném oboru. Kromě jiného je možné z diplomové práce vyčíst náročnost a přístup k hodnocení pracoviště/univerzity, na kterém student studium absolvoval.

V případě studia evropské politiky, ekonomiky, společnosti – oborů spjatých s Evropskou unií jako takovou – je příprava diplomové práce velkou výzvou. Dynamická Evropa nabízí v různých souvislostech nejen obrovské množství námětů na přípravu diplomové práce, ale umožňuje studentovi prezentovat často originální perspektivu na vybranou problematiku. Proto je nesmírně zajímavé sledovat, jak je student schopný nahlédnout na téma, které se neustále vyvíjí.

Cílem pravidelné soutěže o nejlepší diplomovou práci v oblasti EU je přilákat autory – studenty, kteří svou diplomovou práci obhájili na téma problematiky EU. Projekt také vytváří prostor pro nové myšlenky, které studenti ve svých pracích nabízejí. V tomto kontextu se projekt snaží podnítit aktivní debatu o evropských záležitostech mezi vysokoškolskými studenty a zvýšit jejich celkový zájem o dění na úrovni Evropské unie i mezinárodní úrovni jako takové. Pevně také věříme, že autorům kvalitních prací v této publikaci může soutěž napomoci v jejich budoucí kariéře.

Projekt *Laboratoř Evropské unie: sborník nejlepších diplomových prací s tematikou EU* (COMM-PRA-7/2012) vyhlášený a financovaný Zastoupením Evropské komise v České republice ve spolupráci s Odborem informování o evropských záležitostech Úřadu vlády České republiky je realizován Katedrou světové ekonomiky Fakulty mezinárodních vztahů Vysoké školy

ekonomické v Praze ve spolupráci s Centrem evropských studií VŠE a zástupci dalších univerzit/vysokých škol v ČR.

Soutěž má přísná pravidla, která dbají na to, aby byly vybrány ty nejlepší přihlášené sylaby prací, které jsou hodnoceny nezávislou komisí. Hodnotící komise určí jedenáct prací, které budou publikovány, a také pořadí tří nejlepších prací, jejichž autoři navíc získají finanční odměnu. Výběr jednotlivých sylabů probíhá na základě náročných kritérií, která sleduje každý hodnotitel. Jde o stanovení cílů, hypotéz a jejich naplnění, použité metody, obsahovou správnost a hloubku provedené analýzy, schopnost argumentace a kritického myšlení, citace a práce se zdroji, formální úpravu, jazykovou a stylistickou úroveň. Sylaby nejlepších diplomových prací jsou pak vydávány v tomto uceleném sborníku. Tento sborník je výsledkem soutěže, která se uskutečnila v období od července do října 2014.

Publikované texty jsou v originálním znění a byly upraveny jen sporadicky. Sylaby také prošly kontrolou jazykové správnosti Evropské komise – Úřadu pro publikace. Jednotlivé práce nebyly nijak pozměňovány ani sjednocovány, aby byla zachována různorodost přístupu, která se na jednotlivých vysokých školách může lišit. Celkové znění jednotlivých prací je veřejné a je k naleznutí na webových stránkách uvedených u každého sylabu.

Pořadí prací, které byly ohodnoceny finanční odměnou, je následující:

1. Ing. Lukáš Kadidlo, Mendelova univerzita v Brně, Provozně ekonomická fakulta
2. Ing. Jakub Durd'ák, České vysoké učení technické v Praze, Fakulta stavební
3. Mgr. Tereza Hrušková, Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta

Mgr. Jarolím Antal, Ph.D.
koordinátor projektu *Laboratoř Evropské unie*
editor sborníku

POSTAVENÍ EVROPSKÉ KOMISE VŮČI SPOLEČNOSTI GAZPROM

Mgr. Andrea Čechová

Masarykova univerzita v Brně, Fakulta sociálních studií, obor Mezinárodní vztahy a energetická bezpečnost

Zpracovatel sylabu diplomové práce: Mgr. Andrea Čechová

Abstrakt:

Diplomová práce se zabývá specifickým vztahem Evropské komise a společnosti Gazprom a nahlíží na něj pomocí teorie komplexní vzájemné závislosti autorů Roberta Keohana a Josepha Nye. Vztah těchto dvou aktérů prochází v posledních letech nevídaným vývojem, který naznačuje, že by mocenské postavení Evropské komise mohlo posilovat v neprospěch Gazpromu. Důvodem je masivní, systematické a invazivní vyšetřování podnikatelských aktivit Gazpromu na trhu se zemním plynem EU, které Evropská komise zahájila v roce 2011. Vzhledem k tomu, že toto vyšetřování stále probíhá, je zkoumané téma velmi aktuální. Hlavním cílem diplomové práce je zodpovědět otázku, zda lze v současnosti označit vztah Evropské komise a Gazpromu za mocensky asymetrický ve prospěch Evropské komise a zda v jejich vztahu došlo v rámci vymezeného desetiletého období k mocenské změně. Zjištění získaná v rámci výzkumu budou také sloužit pro zodpovězení doplňující otázky, zda Evropská komise zahájila vyšetřování Gazpromu v důsledku získání nových pravomocí a nástrojů, nebo pouze začala využívat ty stávající.

Abstract:

Diploma thesis deals with the specific relationship between the European Commission and Gazprom Company, which is perceived in the perspective of complex interdependence theory developed by Robert Keohane and Joseph Nye. In recent years, the relationship of these two actors has been going through an unprecedented development which indicates that the power

position of the European Commission could strengthen to the detriment of Gazprom Company. The reason is a massive, systematic and invasive investigation of business activities of Gazprom in the natural gas market of the EU, the European Commission launched in 2011. Based on the fact that this investigation is still ongoing, the surveyed topic is really present. The main objective of this diploma thesis is to answer the question whether the current relationship of the European Commission and Gazprom can be labelled as asymmetrically skewed in favour of the European Commission in terms of power and whether the change of power in their relationship occurred within the defined period of 10 years. The findings obtained in the survey will also serve to answer the additional question as to whether the European Commission has launched the investigation of Gazprom as a result of the acquisition of new powers and instruments, or just started to use the existing ones.

Klíčová slova:

Evropská komise, společnost Gazprom, zemní plyn, trh, vyšetřování, teorie komplexní vzájemné závislosti, moc

Klasifikace JEL:

K230, K420, K490

Diplomová práce dostupná zde:

http://is.muni.cz/th/333333/fss_m/

Úvod

Diplomová práce zkoumá vztah Evropské komise (dále též jen „EK“) a společnosti Gazprom, který se vzhledem k zaměření obchodních aktivit Gazpromu soustřeďuje na obchod se zemním plynem na trhu Evropské unie (dále též jen „EU“) a právě v této oblasti vznikají i vzájemné neshody. V posledních letech se tak

díky vývoji právní úpravy unijních tržních pravidel jejich vztah zintenzivňuje. S postupující liberalizací a s tím souvisejícím cílem dokončit budování vnitřního trhu EU se zemním plynem přibývají další a další pravidla, která musí Gazprom a na něj napojené společnosti dodržovat. EK se tak pro Gazprom stává čím dál významnějším aktérem, se kterým je potřeba jednat. Díky své legislativní pravomoci může totiž působit na samotnou existenci pravidel upravujících fungování trhu se zemním plynem a díky své výkonné pravomoci tato pravidla může dále rozvíjet a dodržování některých po Gazpromu vynucovat.

Vztah EK a Gazpromu se v posledních letech dostává do roviny, která byla dříve nepředstavitelná. O tom vypovídá i vyšetřování Gazpromu vedené Evropskou komisí pro podezření na porušování pravidel hospodářské soutěže na trzích členských států EU ve střední a východní Evropě. O tomto vyšetřování nelze říct, že by bylo jediným či prvním vyšetřováním, které EK zahájila vůči společnosti působící na poli energetiky v EU a nejedná se dokonce ani o první vyšetřování aktivit Gazpromu. Jedinečnost současného vyšetřování Gazpromu však spočívá v tom, že se jedná o první takto masivní a systematické vyšetřování externího energetického subjektu ⁽¹⁾ působícího na trhu se zemním plynem, jehož role je navíc pro členské státy natolik významná. Jedná se tedy o první takový externí energetický subjekt, vůči němuž EK aplikovala právo EU velmi invazivním způsobem. Vzhledem k tomu, že vyšetřování vedené Evropskou komisí stále probíhá, jedná se o značně aktuální téma.

Diplomová práce se zabývá nejen současným postavením EK ve vztahu ke společnosti Gazprom, ale také mocenskou proměnou jejich vztahu. Hlavním cílem diplomové práce je zjistit, *zda lze vztah společnosti Gazprom a Evropské komise v současnosti označit za mocensky asymetrický ve prospěch Evropské komise*, a dále zjistit, *zda v jejich vztahu došlo k mocenské změně*, a to během vymezeného desetiletého období

(¹) Externími energetickými subjekty jsou myšleny společnosti působící na trhu s energetickými komoditami EU, které samy, případně jejich mateřská společnost, mají sídlo společnosti v nečlenském státě EU.

od 1. 5. 2004 do 30. 4. 2014. Druhým cílem, který s hlavní otázkou souvisí a doplňuje ji, je určit, *zda EK zahájila vyšetřování a řízení se společností Gazprom pro podezření na porušování pravidel hospodářské soutěže v důsledku zisku nových pravomocí či nástrojů, nebo pouze začala využívat ty stávající.* Druhý výzkumný cíl míří na odhalení impulsu, který vedl EK k nastolení zcela nové roviny jejího vztahu s Gazpromem. Je přitom směřován na pravomoci a nástroje EK, neboť se jejich získání jeví jako logický podnět k dosud nezvyklému jednání EK. Zároveň lze pro zodpovězení této otázky využít poznatky získané při výzkumu hlavního cíle diplomové práce.

Jak již název diplomové práce napovídá, samotný výzkum se více zaměřuje na pozici EK, tedy konkrétně na její roli vůči Gazpromu, její pravomoci, nástroje a jednání. Důraz je kladen na EK zejména z důvodu, že původcem náznaků vedoucích k domněnce, že by její vztah s Gazpromem mohl procházet mocenskou změnou, je právě ona. EK je tedy aktérem, který zahájil vyšetřování Gazpromu a určitým způsobem tak inicioval „narušení“ jejich konstantního vztahu. V diplomové práci je však samozřejmě také zohledněn vliv postupu EK na působení Gazpromu na trhu se zemním plynem EU, odezva společnosti na kroky EK a možnosti její reakce.

Diplomová práce je strukturována do dvou základních celků, tedy do části teoretické a části analytické. Pro teoretické ukotvení a porozumění vztahu EK a společnosti Gazprom je vzhledem k povaze a zájmům obou aktérů zvolena teorie interdependence v liberálním pojetí Keohana a Nye, které nejlépe vystihuje vztah těchto aktérů ve vybraném desetiletém období. Teorie není aplikována jako celek, nýbrž jsou z ní vybrány prvky relevantní k předmětu výzkumu. Pomocí této teorie je nejprve definován systém, v rámci něž oba aktéři působí, dále oba aktéři jako zvláštní od sebe se lišící jednotky tohoto systému a vazby, které mezi nimi vznikají. Poté je vymezeno, co je vybranou teorií považováno za interdependenci a komplexní interdependenci. Nakonec je popsáno, jak je teorií chápána moc a dva aspekty

interdependence v podobě citlivosti a zranitelnosti, což je klíčové pro určení výzkumných proměnných.

Jako výzkumná metoda je použita případová studie disciplinovaná interpretativní, přičemž tento typ případové studie zkoumá fenomén zajímavý svou výjimečností či významem pomocí existující teorie, jež doposud nebyla na vybraný fenomén uplatněna. Teorie interdependence výše zmíněných autorů přitom slouží ve výzkumu jako určité vodítko pro rozpoznání hlavních procesů, definování závislých a nezávislých proměnných v rámci vybraného případu, nikoliv však jako nástroj pro úpravu teorie. Nezávislé proměnné tvoří jednotlivé kapitoly diplomové práce.

1. Právomoci vůči trhu se zemním plynem

Trh se zemním plynem EU představuje prostor, na který se orientuje vztah EK a Gazpromu. Lze ho popsat jako prostor zahrnující území 28 členských států EU, v němž je zajišťován volný pohyb zboží, osob, služeb a kapitálu v odvětví energetiky, v oblasti zemního plynu. Dlouhodobým cílem EK je, aby tento trh splňoval charakteristiku vnitřního trhu. Vnitřní trh představuje předposlední stupeň hospodářské integrace před hospodářskou unií. Je vyšším vývojovým stádiem než společný trh a liší se od něj tím, že jsou v něm odstraněny veškeré překážky bránící či omezující volný pohyb zboží, osob, služeb a kapitálu, včetně překážek fyzických, technických a daňových (Tichý 2006: 395–398).

EK je stálou institucí EU a symbolem nadnárodního principu. Jejím cílem je prosazovat zájmy EU jako celku a být protiváhou národním zájmům prosazovaným jednotlivými členskými státy. Ve struktuře EU hraje velmi významnou roli. Co se týče oblasti trhu se zemním plynem EU, lze její pravomoci rozdělit na tři velké oblasti, a to na pravomoc legislativní, výkonnou a kontrolní, přičemž k nastavení podmínek fungování trhu se zemním plynem EU se vztahuje její pravomoc legislativní a výkonná. EK je zahrnuta do legislativního procesu v rámci primárního i sekundárního práva. Těžiště její role přitom spočívá

v pravomoci navrhnout nové či upravovat stávající znění Smluv a legislativních aktů. V případě sekundárního práva je navíc její funkce zcela nepostradatelná, neboť je zatím jediným subjektem, který může návrh legislativního aktu předložit. Výkonná pravomoc pak spočívá především ve vydávání různých unijních aktů, monitoringu tržního jednání společností a provádění vyšetřování (Baldwin, Wyplosz 2008: 78). Jejím účelem je zejména jednotné uplatňování práva v celé EU a zabránění zvýhodňování vybraných subjektů v důsledku jiných podmínek (Evropská komise 2012).

Na rozdíl od EK se Gazprom nemůže přímo podílet na nastavení pravidel fungování trhu se zemním plynem EU, přičemž tato jsou však pro něj právně závazná a musí je dodržovat, pokud vyvíjí své aktivity na území členských států EU. Co se týče vývoje pravomocí obou aktérů, nedošlo k žádným podstatným změnám.

2. Nástroje Evropské komise

EK v rámci své kontrolní pravomoci dohlíží na dodržování a zavádění práva EU a také usiluje o jeho prosazování (MZV ČR 2010), přičemž dohlíží nejen na primární, ale také na sekundární právo EU. EK tedy plní úlohu advokáta nadnárodní legislativy a z tohoto důvodu je označována za strážkyni evropského práva či za hlídacího psa (Fiala, Pitrová 2009: 302). Samotný monitoring však nestačí a je potřeba, aby EK byla nadána efektivními nástroji, které jí pomohou porušování zjistit a dodržování platných a účinných právních předpisů prosadit. Vůči společnosti Gazprom disponuje takovými nástroji v oblasti kartelových dohod, zneužití dominantního postavení na trhu a spojování podniků. Mezi vyšetřovací nástroje EK patří právo požadovat informace, dotazovat se a provádět kontroly. Dále je EK také zmocněna zahájit se společností Gazprom řízení, vydávat různé druhy meritorních rozhodnutí a ukládat peněžité sankce v podobě pokut a penále, jako prostředek donucení. I v této oblasti zůstalo postavení EK po celé období konstantní.

3. Možnosti reakce společnosti Gazprom

Společnost Gazprom má k dispozici určité možnosti reakce na postup EK, kterými může hájit svou pozici a prosazovat své zájmy. Tyto možnosti jsou jak formálního, tak neformálního charakteru. Formálními možnostmi reakce jsou přitom myšleny takové prostředky, které jsou právně zakotveny a na jejichž využití má společnost Gazprom nárok. Naopak neformální možnosti reakce zahrnují ty prostředky, které představují zavedenou praxi, nejsou právně zakotveny a na jejich používání ve vzájemném styku tedy EK není povinna přistoupit. Existence těchto prostředků, ať už formálních či neformálních, přichází v úvahu jak u realizace pravomocí, tak u aplikace vyšetřovacích a donucovacích nástrojů.

Mezi významné formální možnosti reakce Gazpromu patří podání žaloby, a to žaloby na neplatnost nebo žaloby na nečinnost, o kterých rozhoduje Tribunál jako soud prvního stupně. V případě nespokojenosti s jeho rozhodnutím může Gazprom následně podat opravný prostředek k Soudnímu dvoru. Dále lze do této kategorie zařadit například právo nahlížet do spisu, předložit písemné vyjádření, navrhnout provedení důkazů, právo být slyšen či institut promlčení. Formální možnosti reakce Gazpromu neprošly ve vybraném období žádnou podstatnou změnou.

Z neformálních možností reakce je pro Gazprom stěžejní lobbying, tedy „intenzivní snaha ovlivnit formulování politiky a rozhodovací procesy s úmyslem dosáhnout určitého výsledku od vládních autorit a volených zástupců“ (Zibold 2013: 1). K dispozici jsou společnosti Gazprom různé lobbistické praktiky, a to například přímý kontakt, výměna informací, veřejné vystupování, publikování expertiz a informační kampaně. Ačkoliv se u Gazpromu mění preference různých forem lobbyingu, v jeho možnostech k žádné změně nedošlo. Co se týče výběru institucí, jako nejvhodnější a nejúčinnější se jeví působení na EK, neboť právě v její rukou je obecně vytvoření daného návrhu, případně jeho stažení z legislativního procesu.

4. Postup Evropské komise vůči společnosti Gazprom

V této oblasti došlo během sledovaného období k vývoji směrem k posílení postavení EK, neboť se objevily tři zásadní události, ve kterých EK využila své pravomoci a nástroje vůči Gazpromu. Jednalo se o přijetí klauzule Gazprom v rámci sekundárního práva EU, provedení vyšetřování a následné zahájení řízení se společností Gazprom pro podezření na porušování pravidel hospodářské soutěže. Všechny tři momenty ve vztahu EK a společnosti Gazprom představovaly situace, které se nikdy dříve neodehrály. Každý z nich je tedy jedinečný a představuje zásadní posun v jejich vztahu. EK teprve při těchto událostech začala reálně využívat své pravomoci i vyšetřovací a donucovací nástroje vůči společnosti Gazprom. Klauzule Gazprom přitom představuje realizaci legislativních pravomocí a zahájení vyšetřování a řízení ztělesňuje využívání vyšetřovacích a donucovacích nástrojů.

5. Dopady na společnost Gazprom

Ačkoliv EK svých pravomocí a nástrojů ve vztahu ke Gazpromu využívá, žádné reálné dopady zatím nebyly zjištěny. Spekulovalo se o vlastnické restrukturalizaci v důsledku klauzule Gazprom, tyto dohady však nebyly ze strany Gazpromu ani potvrzeny, ani realizovány. Příčinou či alespoň jedním z faktorů může být poměrně krátké období, po které se mohly dopady projevit, neboť klauzuli Gazprom mají členské státy aplikovat v rámci svých právních a správních předpisů až od 3. 3. 2013 (EU 2009). Co se týče vyšetřování a řízení, řízení se zatím nikam neposunulo, tudíž žádné dopady ani nastat nemohly. V tomto ohledu sice lze skutečné dopady očekávat, budou však spíše záležitostí příštích let. Postavení EK je tedy i v této oblasti konstantní.

Závěr

Diplomová práce přinesla řadu zjištění. Nejprve byla věnována pozornost pravomoci obou aktérů nastavit pravidla hry neboli pravidla vzájemné interakce, která se odehrává v oblasti trhu se zemním plynem EU. Bylo zjištěno, že EK se na rozdíl od Gazpromu může významnou měrou podílet na nastavení tržních parametrů a této své pravomoci využívá. Výsledné tržní parametry a směřování k dokončení vnitřního trhu se zemním plynem tudíž záleží významně právě na ní. Vzhledem k tomu, že v EU je zakotven princip dělby moci, není EK aktérem, který by sám navrhoval i schvaloval legislativní akty, a do legislativního procesu vstupují další instituce. EK má však právo až do přijetí návrhu tento stáhnout. Na konečné znění legislativního aktu má tedy značný vliv. Kromě legislativní iniciativy EK vydává také delegované a prováděcí akty, které jsou však pro nastavení tržních pravidel méně podstatné. Do její pravomoci patří také vydávání rozhodnutí a realizace vyšetřování, čímž ovlivňuje pravidla hry v praxi. EK tedy disponuje potenciálem ovlivnit jednání Gazpromu a nachází se tak v současnosti v mocensky silnějším postavení v této oblasti.

EK dále disponuje nástroji, kterými může porušování právně zakotvených pravidel fungování trhu se zemním plynem EU zjistit a jejich dodržování vůči společnosti Gazprom vynutit. V opačném případě by bylo právo EU nevynutitelné a výše popsané pravomoci EK by zcela pozbývaly smysl, neboť by nebylo možno nijak vymoci požadované jednání subjektů působících na trhu se zemním plynem EU. EK má tedy schopnost mít kontrolu nad výsledky jednání Gazpromu. Gazprom a EK se z pohledu těchto nástrojů nachází v mocensky nerovné pozici ve prospěch EK, neboť EK vůči Gazpromu vystupuje z pozice síly a může na něj díky těmto prostředkům uplatnit autoritativní vliv.

Gazprom disponuje řadou formálních a neformálních možností reakce na aplikaci pravomocí a nástrojů Evropskou komisí. Pouze na použití formálních prostředků má však během interakce s EK právní nárok. To, zda EK přistoupí na využívání

neformálních prostředků, je na jejím uvážení. V konečné fázi však Gazprom musí strpět uplatnění práva EU. Jeho možnosti reakce totiž představují spíše realizaci práva na obhajobu než potenciál oslabit moc EK.

Bylo také potvrzeno, že EK své pravomoci a nástroje vůči Gazpromu využívá, přičemž klauzule Gazprom je realizací schopnosti EK ovlivnit jednání Gazpromu a vyšetřování a řízení je realizací schopnosti EK kontrolovat výsledky jeho jednání. EK tedy začala svůj mocenský potenciál transformovat v účinky. Nebylo však potvrzeno, že by jednání EK již přineslo nějaké reálné dopady na působení Gazpromu. EK tak postrádá úspěch ve smyslu viditelného způsobení zamýšlených účinků u společnosti Gazprom. Vzhledem k tomu, že EK chybí realizační úspěch, nelze aktuální vztah EK a Gazpromu označit za mocensky asymetrický. Jelikož však EK drží v rukou všechny ostatní složky moci kromě úspěchu v rámci realizace, lze jejich vztah charakterizovat jako vykazující prvky mocenské asymetrie. Dle názoru autorky nebyla platnost poslední složky moci potvrzena zejména z důvodu krátkého časového období, v rámci nějž se mohly dopady projevit, a to jak u klauzule Gazprom, tak u vyšetřování a řízení.

Co se týče mocenské proměny v jejich vztahu ve zvoleném období, byl zjištěn u jedné nezávislé proměnné vývoj posilující a u všech zbývajících vývoj konstantní, lze tedy konstatovat, že dochází k posilujícímu mocenskému vývoji ve prospěch EK. Doplnujícím cílem diplomové práce bylo zjistit, zda EK zahájila vyšetřování Gazpromu z důvodu nabytí nových pravomocí a nástrojů, či je pouze začala využívat, přičemž bylo zjištěno, že svými pravomocemi a nástroji disponovala po celé období, pouze je dříve plně nevyužívala.

Použitá literatura

- Cameron, P. D. 2007. *Competition in energy markets: law and regulation in the European Union*. 2nd ed. Oxford: Oxford University Press.
- Baldwin, R., Ch. Wyplosz. 2008. *Ekonomie evropské integrace*. 2. vyd. Praha: Grada.
- Drulák, P. 2010. *Teorie mezinárodních vztahů*. 2. vyd. Praha: Portál.
- Drulák, P. et al. 2008. *Jak zkoumat politiku: kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích*. Vyd. 1. Praha: Portál.
- EU. 2003. *Nařízení Rady (ES) č. 1/2003 ze dne 16. prosince 2002 o provádění pravidel hospodářské soutěže stanovených v člancích 81 a 82 Smlouvy, nejnovější konsolidované znění*. Úřad pro publikace EU, 18. 10. 2006. Dostupné z: <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:02003R0001-20061018&qid=1401138806543&from=CS>>.
- EU. 2004a. *Nařízení Rady (ES) č. 139/2004 ze dne 20. ledna 2004 o kontrole spojování podniků, nejnovější konsolidované znění*. Úřad pro publikace EU, 29. 1. 2004. Dostupné z: <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:32004R0139&qid=1401140517857&from=CS>>
- EU. 2004b. *Nařízení Komise (ES) č. 773/2004 ze dne 7. dubna 2004 o vedení řízení Komise podle článků 81 a 82 Smlouvy o ES, nejnovější konsolidované znění*. Úřad pro publikace EU, 01. 07. 2008. Dostupné z: <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:02004R0773-20080701&qid=1401217717182&from=CS>>.
- EU. 2004c. *Nařízení Komise (ES) č. 802/2004 ze dne 21. dubna 2004, kterým se provádí nařízení Rady (ES) č. 139/2004 o kontrole spojování podniků, nejnovější konsolidované znění*. Úřad pro publikace EU, 01. 01. 2014. Dostupné z: <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:02004R0802-20140101&qid=1401217717182&from=CS>>.

- lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:02004R0802-20140101&qid=1401219208946&from=CS>.
- EU. 2009. *Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2009/73/ES ze dne 13. července 2009 o společných pravidlech pro vnitřní trh se zemním plynem a o zrušení směrnice 2003/55/ES, nejnovější konsolidované znění*. Úřad pro publikace EU, 14. 8. 2009. Dostupné z: <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:32009L0073&qid=1401198790811&from=CS>>.
- EU. 2012a. *Protokol (č. 3) o Statutu Soudního dvora Evropské unie*. Úřad pro publikace EU, 26. 10. 2012. Dostupné z: <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2012:326:FULL&from=CS>>.
- EU. 2012b. *Smlouva o Evropské unii, nejnovější konsolidované znění*. Úřad pro publikace EU, 26. 10. 2012. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:c382f65d-618a-4c72-9135-1e68087499fa.0002.02/DOC_2&format=PDF>.
- EU. 2012c. *Smlouva o fungování Evropské unie, nejnovější konsolidované znění*. Úřad pro publikace EU, 26. 10. 2012. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:c382f65d-618a-4c72-9135-1e68087499fa.0002.02/DOC_3&format=PDF>.
- Euroskop.cz. 2014. *Smlouva o založení ES, konsolidované znění po přijetí Niceské smlouvy*. Euroskop.cz [online]. Dostupné z: <http://www.euroskop.cz/gallery/2/756-smlouva_o_es_nice.pdf>.
- Evropská komise. 2012. *V zájmu spotřebitele: Co je politika hospodářské soutěže?* Evropská komise [cit. 2014-05-16]. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/competition/consumers/what_cs.html>.
- Fiala, P., M. Pitrová. 2009. *Evropská unie*. 2. dopl. a aktualiz. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.
- Keohane, R. O., J. S. Nye. 2001. *Power and Interdependence*. 3rd ed. New York: Longman.

- Krejčí, O. 2010. *Mezinárodní politika*. 4. aktualiz. a rozš. vyd., v Ekopressu 3. Praha: Ekopress.
- MZV ČR. 2010. *Evropská komise*. Ministerstvo zahraničních věcí [cit. 2014-05-16]. Dostupné z: http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/evropska_unie/institute_evropske_unie/evropska_komise.html.
- Tichý, L. 2006. *Evropské právo*. 3. vyd. Praha: C.H. Beck.
- Zibold, F. 2013. *Lobbying the EU institutions*. European Parliament, 18. 06. 2013 [cit. 2014-05-16]. Dostupné z: http://www.europarl.europa.eu/RegData/bibliotheque/briefing/2013/130558/LDM_BRI%282013%29130558_REV1_EN.pdf.

AKTUÁLNÍ TRENDY HARMONIZACE DANÍ V EVROPSKÉ UNII: KORPORÁTNÍ DANĚ

Ing. Sandra Dostalíková

*Vysoká škola ekonomická v Praze, Fakulta mezinárodních
vztahů, obor Evropská integrace*

Zpracovatel sylabu diplomové práce: Ing. Sandra Dostalíková

Abstrakt:

Daňová politika EU se od počátku zaměřuje spíše na harmonizaci nepřímých daní, které mají jasnou vazbu na fungování vnitřního trhu. V oblasti přímých daní se tak můžeme setkat s řadou problémů vyplývajících z přetrvávající daňové konkurence a výrazných rozdílů mezi členskými státy. Vzhledem k významu podnikatelských aktivit v rámci EU a zároveň vytrvalé nevoli členských zemí tuto daňovou oblast sjednotit se práce věnuje harmonizaci korporátních daní. Cílem práce je naznačit trendy, které v oblasti korporátních daní panují, a na základě nich identifikovat, zda není rozdílnost korporátních daní napříč státy EU právě onou překážkou v harmonizaci. Práce vymezuje základní pojmy a nástroje daňové politiky EU, charakterizuje korporátní daně v EU, analyzuje daňovou spolupráci v dané oblasti a naznačuje aktuální trendy v harmonizaci korporátních daní.

Abstract:

Since the beginning, EU tax policy has been focused more on harmonising indirect taxes which are clearly linked to the functioning of the EU single market. In the field of direct taxation we have been facing a number of problems arising from the ongoing tax competition and significant differences between Member States. Given the importance of entrepreneurship in the EU and the persistent unwillingness of Member States to unify this tax area, the thesis deals with the harmonisation of corporate taxes. The aim of this thesis is to indicate trends in corporate taxation and identify if the disparity in corporate taxes across the

EU is the main obstacle in corporate tax harmonisation. The thesis defines fundamental concepts and tools of the EU tax policy, characterises corporate taxes in the EU, analyses corporate tax cooperation and outlines current trends in corporate tax harmonisation.

Klíčová slova:

Evropská unie, Evropská společenství, evropská integrace, daňová harmonizace, daňová koordinace, korporátní daň

Klasifikace JEL:

F36, H25

Diplomová práce dostupná zde:

<http://isis.vse.cz/lide/clovek.pl?id=1049;zalozka=13;studium=126588;lang=cz>

Úvod

Globalizace, rozšiřování Evropské unie, budování vnitřního trhu, to vše má vliv na daňové systémy států unie a směřování fiskální politiky národních vlád. Přesto si členské země stále zachovávají výraznou míru autonomie, uplatňují samostatné daňové politiky v rámci oddělených daňových systémů a k jakýmkoli snahám o přiblížení systémů či politik přistupují jen velmi opatrně. To je dáno především historickými, ekonomickými, sociologickými a dalšími faktory.

Pohled na posilování spolupráce mezi státy a daňovou harmonizaci jako takovou se mezi státy i odborníky liší. Zatímco někteří spatřují jako výhodnější zachovávat daňovou konkurenci, druzí vnímají za nevyhnutelnou daňovou koordinaci a harmonizaci. Lepší postavení mají v tomto smyslu nepřímé daně, které mohou přímo ovlivňovat trh, a státy tak k jejich harmonizaci přistupují snáze než v případě daní přímých, kde je

stále patrná silná daňová konkurence. Zejména u korporátní daní tak narážíme na řadu problémů souvisejících zejména s podnikatelskými aktivitami provozovanými přes národní hranice. Výrazná rozdílnost mezi daňovými systémy jednotlivých členských zemí, velmi často vyvolána záměrně s cílem přilákat do země mobilní základy daně, tak vede k různému efektivnímu daňovému zatížení ve státech unie, což má vliv na hladké fungování vnitřního trhu, ekonomický růst EU a daňovou stabilitu jednotlivých zemí.

Vzhledem k významu podnikatelských aktivit v rámci EU na jedné straně a přetrvávající nevůli členských zemí tuto daňovou oblast harmonizovat na straně druhé, se tématu korporátního zdanění věnuje i předkládaná práce. Aktuálnost tématu navíc posílila i situace na hospodářsky postiženém Kypru z roku 2013, která v reakci na budoucí daňové výpadky v ročních příjmech evropských států obnovila diskuzi o zrušení daňových rájů a daňové harmonizaci především korporátních daní. Cílem práce je přitom naznačit trendy, které v oblasti korporátních daní panují, a na základě nich identifikovat, zda není rozdílnost korporátních daní napříč státy EU právě onou překážkou v harmonizaci.

Práce je strukturována do sedmi kapitol. Od obecné roviny daňové koordinace a harmonizace přechází práce v konkrétní aktivity a daňovou úpravu v oblasti korporátního zdanění tak, aby podala ucelený přehled zkoumané problematiky a vytvořila relevantní základ pro zhodnocení daňové politiky korporátního zdanění a vymezení jejích aktuálních trendů.

První kapitola se zaměřuje na základní pojmy, které se vážou k daňové politice a spolupráci mezi státy, a sice uvádí pojmy jako daňová konkurence, koordinace a harmonizace a zmiňuje také daňovou politiku EU jako celku. V druhé kapitole jsou nastíněny hlavní nástroje evropské daňové politiky, konkrétně se kapitola dotýká orgánů EU s vazbou na oblast daní, významu komunitárního práva v této oblasti a některých dalších nástrojů. Třetí kapitola shrnuje základní charakteristiky korporátních daní, jako je jejich vazba na osobní důchodové

daně, daňová kvóta nebo sazby daní, a zahajuje historický přehled spolupráce v oblasti korporátního zdanění. Na tuto část práce navazuje v historickém vývoji kapitola věnující se sekundární legislativě, která podrobně pojednává o aktuálně platných směrniciích a nařízeních vztahující se k firemním daním. Vzhledem k nízkému počtu sekundární legislativy a významu judikatury Soudního dvora pro harmonizaci korporátních daní je v práci zahrnuta i kapitola zaměřená na tuto problematiku. Pátá kapitola tak shrnuje nejvýznamnější rozsudky Soudního dvora v oblasti korporátních daní včetně jejich dopadů na daňovou harmonizaci.

Šestá kapitola pokračuje následně v nástinu vývoje daňové harmonizace po roce 2000, především se pak věnuje alternativním systémům korporátního zdanění, jež se Evropská komise snažila v rámci EU prosadit a z nichž jsou některé stále diskutovány. Poslední kapitola se vrací k cílům daňové politiky EU, které byly vymezeny v první kapitole, a hodnotí jejich naplňování. Z této roviny pak vychází závěrečná část práce, v níž jsou naznačeny aktuální trendy v harmonizaci daní a v níž je diskutována potřeba korporátní daně vůbec harmonizovat.

K vypracování práce mi vedle monografií věnovaných daňové harmonizaci sloužily především publikace vypracované pod záštitou evropských institucí, zejména pak Evropské komise, a zprávy vydané institucemi, jež se daněmi přímo zabývají. Významný zdroj informací pro mě představovaly také odborné články zabývající se tematikou korporátního zdanění. Neméně důležitým pramenem mi byly legislativní dokumenty včetně judikatury Soudního dvora, jimž se vzhledem k jejich významnosti v oblasti daní přímo věnuje čtvrtá a pátá kapitola.

1. Vymezení základních pojmů

Globalizace a s ní související propojování národních ekonomik a trhů oslabuje, resp. ruší hranice mezi státy, a to včetně těch daňových. Díky všeobecné mobilitě základů daní, zejména daní uložených na kapitál, zboží a služby, mohou

jednotlivci i podniky realizovat investice v různých částech světa s ohledem na daňové podmínky, které daný stát vůči daňovým subjektům uplatňuje. Velká část mezinárodního obchodu je realizována přes hranice, vedle jednotlivců a společností také skrze nadnárodní korporace. Efektivní zdaňování osob a podniků nebo zajištění dostatku prostředků ve veřejných rozpočtech představují problémy, na něž mají odborníci různá řešení. Zatímco někteří vidí jako východisko společnou daňovou spolupráci, jiní zastávají názor podporující existenci daňové konkurence.

Daňová konkurence nastává v situaci, kdy v jednotlivých státech existují odlišné daňové systémy a odlišné daňové sazby, skrze které se státy snaží přilákat do země daňové základy (Szarowska 2008: 867). Opačným přístupem je mezinárodní daňová spolupráce, již lze dle hloubky sladění daňových systémů dělit na daňovou koordinaci a daňovou harmonizaci. Daňovou koordinací rozumíme první stupeň sblížení daňových systémů, resp. proces vytváření bilaterálních a multilaterálních dohod a doporučení s cílem zamezit praní špinavých peněz, omezit škodlivou daňovou konkurenci, stanovit minimální míru transparentnosti daňových systémů a zajistit vzájemnou výměnu informací. Daňová harmonizace je pak vyvolána potřebou společného postupu zemí proti škodlivé daňové konkurenci a je charakterizována jako „proces sblížení daňových soustav států na základě společných pravidel“ (Nerudová 2008: 15) a to skrze tři fáze (které nutně nemusí proběhnout všechny) – určení daně, která má být harmonizována, harmonizace daňového základu a harmonizace sazeb (Kubátová 2006: 160).

Daňová koordinace jakožto i daňová harmonizace je předmětem daňové politiky EU, která si v současnosti klade za cíl především přispět k zajištění hladkého fungování vnitřního trhu, stabilizaci daňových systémů a vytváření ekonomického růstu.

2. Nástroje daňové politiky EU

Cíle daňové politiky EU jsou v kontextu ostatních cílů a i v kontextu obecných cílů EU naplňovány skrze nástroje daňové politiky EU – vedle samotných členských států se jedná o orgány EU, které byly za tímto účelem vytvořeny, a legislativu včetně opatření s charakterem doporučení.

Orgány přímo zodpovědnými za uskutečňování obecných cílů EU, a tedy i cílů daňové politiky včetně jejich formulace a vymezení nástrojů k jejich dosažení, jsou Evropský parlament, Evropská rada, Rada EU, Evropská komise, Soudní dvůr EU, Evropská centrální banka a Účetní dvůr EU. Poradní funkci pak plní Hospodářský a sociální výbor a Výbor regionů. Právní základ daňové politiky pak tvoří komunitární právo, v rámci něhož představují základní nástroj pro harmonizaci národních právních řádů včetně harmonizace daňových systémů směrnice, popřípadě nařízení, tedy akty sekundárního práva. V neposlední řadě mají na formování daňové politiky vliv také orgány a legislativní akty přijímané mimo rámec EU. Oblastí daní se mohou dotýkat mezinárodní smlouvy uzavírané s mezinárodními organizacemi či podněty ze strany vlastních nebo nadnárodních institucí a sdružení.

3. Harmonizace a koordinace korporátních daní

Spolupráci v členských zemích v oblasti přímých daní můžeme dle její hloubky rozdělit na dvě oblasti: daňovou koordinaci a daňovou harmonizaci. Zatímco spolupráce v poskytování daňových informací, zamezování dvojího zdanění a boje proti daňovým rájům byla zahájena bez větších obtíží, proces harmonizace přímých daní probíhal a dále probíhá velmi opatrně. Vzhledem k tomu, že všechny členské země (s výjimkou Itálie) uplatňovaly oddělené systémy osobních důchodových a korporátních daní, harmonizace přímých daní se na počátku jevila jako mnohem jednodušší než v případě daní nepřímých. Na základě činnosti několika komisí, jejichž cílem bylo navrhnout

postup harmonizace, se však ukázalo, že jsou národní systémy, i přes podobnou strukturu, velmi odlišné – v konstrukci daňových základů, ve formách zdanění, v nezdanitelných částkách, ve vymezení daňových poplatníků a dalších aspektů daňových systémů. Na základě tohoto zjištění se proto pozornost přesunula pouze k těm přímým daním, které mají úzkou vazbu na fungování vnitřního trhu, tedy daní korporátních, jejichž rozdílnost způsobuje díky vlivu na rozhodování o umístování a financování investic ekonomické deformace.

4. Sekundární legislativa vztahující se ke korporátní daním

Sekundární legislativa představuje jeden ze základních nástrojů pro harmonizaci daňových systémů, a tedy i oblasti korporátního zdanění v členských zemích. Legislativa v této oblasti však neupravuje korporátní daně jako takové, ale aspekty, které s nimi úzce souvisí. Směrnice se tak konkrétně týkají pouze tří oblastí, a sice daňových aspektů fúzování společností, zdanění skupin společností a zdanění úspor fyzických osob. Přijatá nařízení pak upravují statut evropských společností.

V současné době jsou výhradně ve vztahu ke korporátním daním v platnosti následující akty sekundárního práva:

- Směrnice o mateřských a dceřiných společnostech,
- Směrnice o fúzích,
- Arbitrážní konvence,
- Směrnice o zdanění příjmů z úspor v podobě úrokových plateb,
- Směrnice o společném systému zdanění úroků a licenčních poplatků mezi přidruženými společnostmi z různých členských států,
- Nařízení o statutu Evropské společnosti a
- Nařízení o statutu Evropské družstevní společnosti.

5. Význam judikatury Soudního dvora EU pro harmonizace korporátních daní

Otázka harmonizace korporátních daní je velmi často politicky a legislativně neprůchodná a její další postup je ve velké míře závislý na tzv. negativní harmonizaci, tedy aktivitě Soudního dvora EU, který ve svých aktivitách není omezen souhlasem členských států a může tak svou činností, resp. interpretací výkladu smluv, přímo ovlivňovat daňové otázky skrze změny v národních daňových úpravách provedených na základě jeho judikatury. Byť není závaznost judikátů pro jeho další rozhodování nikde výslovně stanovena, Soudní dvůr ve většině případů zachovává kontinuitu a vychází z již provedených rozsudků. Některé z nich tak získaly až normativní charakter a dodnes mají vliv na výklad primárního práva ⁽¹⁾.

Negativní harmonizace má svůj význam především v oblastech, které nejsou dostatečně harmonizovány. Zpravidla tak jde o okruhy problémů, v rámci kterých se nepodařilo prosadit jednotnou úpravu nebo o společném postupu nebylo vůbec jednáno. V praxi patří v oblasti korporátního zdanění k nejčastěji řešeným případům otázky týkající se zdaňování dividend, uplatňování Směrnice o mateřských a dceřiných společnostech a uplatňování mezinárodních smluv o zamezení dvojího zdanění. Mezi nejvýznamnější z případů Soudního dvora v oblasti korporátního zdanění patří ⁽²⁾:

- Případ C-307/97, Saint-Gobain,
- Případ C-324/00, Lankhorst-Hohorst GmbH,
- Případ C-446/03, Marks & Spencer,
- Případ C-170/05, Denavit,
- Případ C-282/07, Truck Center a

⁽¹⁾ Viz např. Van Gend en Loos (26/62), Costa v. Enel (6/64), Cassis de Dijon (120/78), Francovich (C-6/90 a C- 9/90).

⁽²⁾ Kompletní přehled případů v oblasti korporátního zdanění lze nalézt na pravidelně aktualizovaných stránkách:
<http://ec.europa.eu/taxation_customs/common/infringements/case_law/index_en.htm>.

- Případ C-311/08, Société de Gestion Industrielle SA vs. Belgie.

6. Vývoj harmonizace korporátních daní po roce 2000

Proces harmonizace korporátních daní postupuje velmi pomalu a vzhledem k přetrvávající potřebě jednomyslného schválení jakéhokoli dalšího postupu (ať už v oblasti harmonizace nebo koordinace) není na místě očekávat výraznější posun ani do budoucna. Tento vývoj potvrzuje mimo jiné i to, že zatím poslední ucelené dokumenty, které obsahují aktuální daňové iniciativy v oblasti korporátního zdanění, pochází ještě z období před vypuknutím finanční krize.

Ze studií a sdělení Komise týkající se zdanění společností na vnitřním trhu vyplynulo, že „hlavním problémem společností byla skutečnost, že se nacházely v jednotné hospodářské zóně, ve které se uplatňovalo patnáct různých systémů zdanění společností“ (Kolassa 2012). Prosadit některé z řešení navrhovaných Evropskou komisí se nicméně nepodařilo a jediným modelem, který má v současnosti naději na realizaci, je model nepovinného společného konsolidovaného základu daně (CCCTB), tedy možnost podniků dobrovolně přistoupit k jednotnému vymezení základu daně. Model byl vedle dalšího z modelů, zdanění podniků podle domovského státu řídicí společnosti, schválen k dalšímu projednání a zpracován i ve formě návrhu směrnice. Byť se v jeho projednávání dostaly evropské elity nejdále, v reakci na kyperskou krizi v 2013 se začaly objevovat i původně zavržené myšlenky úplně sjednotit základ daně a sazbu daně.

7. Harmonizace korporátních daní a jejich vazba na cíle daňové politiky EU

Nominální sazby korporátních daní od 80. let vykazují s ohledem na konkurenční tlak a snahu přilákat mobilní základy

daně klesající trend. Výše daňových sazeb v jednotlivých členských zemích se však nadále velmi výrazně liší, což mimo jiné ovlivňuje příliv přímých zahraničních investic do jednotlivých zemí – státy s nižšími sazbami v období od roku 1995 zaznamenaly čisté přímé zahraniční investice výrazně nižší než státy se sazbami vysokými. V souvislosti se snižováním sazeb došlo v 80. a 90. letech také k významnému rozšíření základu korporátních daní. Ani tento trend však nevedl ke sblížení v jednotlivých zemích.

Výrazné rozdíly, které v oblasti korporátního zdanění mezi členskými státy přetrvávají, státy ovšem nejsou ochotny zmenšovat, což je podepřeno i nutností jednomyslného hlasování o jakékoli daňové problematice. Otázkou tak zůstává, nakolik je tato rozdílnost daní překážkou v jejich harmonizaci. Pokud porovnáme situaci v rámci nepřímých daní s korporátním zdaněním, lze se totiž domnívat, že jsou členské státy obecně ochotnější zavést nový systém zdanění nežli transformovat systém stávající, což vedle zřejmého snížení administrativní zátěže umožňuje zcela novou daň lépe a rychleji přizpůsobit podmínkám v členských zemích, resp. EU jako celku. Největší překážku tak proto představuje nevěle států EU v této oblasti aktivně participovat. Na rozdíl od nepřímých daní totiž korporátní zdanění tak, jak je v současnosti nastaveno, v podstatě nebrání ve fungování vnitřního trhu ani stabilitě daňových systémů, tedy naplňování cílů daňové politiky EU.

Závěr

Evropská unie je společenstvím národních států, které postoupilo v daňové harmonizaci vůbec nejdále. A to i přesto, že je daňová oblast ve srovnání s jinými oblastmi v rámci evropských politik považována za oblast harmonizovanou nejméně. Původní impulzy k harmonizaci jako rozvoj světové ekonomiky a mezinárodního obchodu a potřeba odstranit daňové překážky na vnitřním trhu totiž v současné době již nepřestávají tak přímé bariéry ve fungování ekonomik, a státy tak k daňové

harmonizaci přistupují více než obezřetně. Pokud vedle toho zvážíme také obavu států z jakéhokoli zásahu do národní suverenity, v případě daní pak především do fiskální politiky státu, je přirozené, že daňová politika zůstává v EU jednou z nejcitlivějších oblastí rozhodování.

Harmonizace přímých daní je v porovnání s daněmi nepřímými vzhledem k hojnému využívání těchto daní jako nástrojů hospodářské politiky a nepřímému účinku na fungování vnitřního trhu logicky o to obtížnější. Je však zřejmé, že jejich harmonizace je, s ohledem na potřebu učinit daňové systémy v EU spravedlivé a transparentní a zajistit tak efektivní fungování vnitřního trhu, nezbytná.

Z hlediska dalšího harmonizačního procesu je tak na místě klást si otázku, jak se bude dále vyvíjet a co je jeho hlavní překážkou. Jak vyplynulo z práce, mezi státy přetrvávají velké rozdíly v daňových sazbách, ať už těch nominálních, nebo efektivních, které souvisí s vymezením daňového základu a různými formami daňových úlev. Význam korporátních daní přitom je ve všech zemích EU v porovnání s nepřímými daněmi poměrně nízký, což dále podpořila i finanční krize. Právě výrazná rozdílnost mezi státy byla v poslední kapitole identifikována jako ona překážka v další harmonizaci s úzkou vazbou na naplňování cílů daňové politiky EU. Z aktuální situace tak vyplývá několik závěrů.

Z hlediska volby vhodného daňového i právní systému a daňové optimalizace jsou mezi podniky vítány nové, alternativní systémy zdanění. Právě ze strany podniků by tak měl přijít impulz k dalším aktivitám v této oblasti a harmonizaci korporátních daní posunout dál. Na druhé straně orientace EU by měla směřovat k malým a středním podnikům, které představují větší zdroj daňových příjmů než nadnárodní korporace, jejichž přesun sídel, a tedy i daňových základů, je logicky mnohem snazší. V tomto ohledu je určitě namíste kvitovat přijatá nařízení vztahující se k evropské společnosti a evropské družstevní společnosti.

Vzhledem k tomu, že je vůle členských států v této oblasti velmi nízká, což není dáno jen nutným jednomyslným schválením každého legislativního návrhu, ale i nedostatečnou motivací

v souvislosti s vnitřním trhem, nedá se v blízké budoucnosti očekávat nějaký výraznější posun. Jedinou nadějí snad může být návrh na zavedení systému CCCTB, který by alespoň částečně mohl vést státy ke sjednocování základu korporátní daně. Byť se v současnosti nezdá, že by návrh mohl být přijat, v určitém smyslu představuje jednu z největších výzev pro další vývoj harmonizace korporátních daní. Státy EU by totiž měly vyhodnotit daňovou úpravu uplatňovaných korporátních daní, účinky snížených sazeb pro malé a střední podniky, konkrétní regiony a sektory, možnosti zrychleného odpisování, investiční pobídky nebo daňové úlevy při investicích do výzkumu a vývoje. Určitým východiskem by mohlo být i přijetí konkrétních opatření návrhu všemi členskými státy, např. opatření týkající se konsolidace příjmů a ztrát společností, tedy oblast, o které se již několikrát jednalo. Krokem kupředu ve sjednocení daňových pravidel by samozřejmě bylo i přijetí nových pravidel vztahujících se ke zdanění poboček podniků, zdanění dividend nebo dvojímu zdanění, tedy problémy, které nadále představují překážky v hladkém fungování vnitřního trhu a které nepatří mezi tak citlivé oblasti jako je přímá úprava základu daně nebo sazby daně.

Vedle těchto možností se nabízí také myšlenka vytvoření zcela nové daně, která by postupně nahradila stávající daně z příjmu podniků v jednotlivých státech EU, tak jako tomu v menší nebo větší míře bylo v případě všech harmonizovaných nepřímých daní. Pokud by základy stávajících korporátních daní v jednotlivých státech EU postupně vymizely, mohl by být zaveden i jednotný systém daňových pravidel. Daň by pravděpodobně musela nadále plynout do státních rozpočtů, protože lze jen stěží předpokládat, že by státy přistoupily na to, aby daň byla administrována centrálně, tedy aby plynula do evropského rozpočtu a následně byla přerozdělována (jak tomu bylo zamýšleno v případě evropské korporátní daně). V současné době však nelze takový (velmi federalistický) scénář předpokládat.

Použitá literatura

- Boulogne, F., N. S. Slavnic. 2012. „Cross-Border Restructuring and „Final Losses““. *European Taxation* 52(10): 486–495.
- Devereux, M. P. 2009. *Effective Tax Levels Using the Devereux/Griffith Methodology*. Project for the EU Commission TAXUD/2008/CC/099. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/common/publications/studies/etr_company_tax.pdf>.
- Directorate-General for Internal Policies. 2011. *The impact of the rulings of the European Court of Justice in the area of direct taxation 2010*. Dostupné z: <<http://www.europarl.europa.eu/document/activities/cont/201203/20120313ATT40640/20120313ATT40640EN.pdf>>.
- European Commission. 2006. *The corporate income tax: international trends and options for fundamental reforms*. Brussels: Directorate-General for Economic and Financial Affairs Publications. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/publication530_en.pdf>.
- European Commission. 2010. *Company Tax: General Overview*. Ec.europa.eu [cit. 2013-03-19]. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/taxation_customs/taxation/company_tax/gen_overview/index_en.htm>.
- European Commission. 2011. *Tax reforms in EU Member States*. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/european_economy/2011/pdf/ee-2011-5_en.pdf>.
- European Commission. 2012. *CJEU Cases in the area of, or particular interest for, direct taxation* [cit. 2012-03-25]. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/common/infringements/case_law/court_cases_direct_taxation_en.pdf>.

- European Commission. 2012. *Taxation Trends in the European Union*. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/taxation/gen_info/economic_analysis/tax_structures/2012/report.pdf>.
- Evropská unie. 2011. *Evropský základ daně z příjmu právnických osob pro snazší a levnější podnikání*, tisková zpráva. IP/ /11/319. Brusel, 16. 3. 2011.
- IMF, OECD, UN and World Bank. 2011. *Supporting the Development of More Effective Tax Systems*, Report to the G-20 Development Working Group. Dostupné z: <<http://www.oecd.org/ctp/48993634.pdf>>.
- Kolassa, D. 2012. *Přímé daně: Zdanění příjmů fyzických osob a zdanění společností*. Dostupné z: <http://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/cs/FTU_4.18.2.pdf>.
- Kozelský, T., J. Jedlička. 2013. *Korporátní daně v Evropské unii. Speciální analýzy*. Dostupné z: <http://www.csas.cz/static_internet/cs/Evropska_unie/Specialni_analyzy/Specialni_analyzy/Prilohy/euspa_korporatni_dane_v_eu.pdf>.
- Kubátová, K. *Daňová teorie a politika*. 4. vydání. Praha: ASPI.
- Laule, G., R. Weber. 2003. *Harmonization of the Tax Systems in Europe: Judgements of the European Court of Justice*. Frankfurt/Main: Whitecase.
- Nerudová, D. 2008. *Harmonizace daňových systémů zemí Evropské unie*. 2. vydání. Praha: ASPI.
- Pirvu, D. 2012. *Corporate Income Tax Harmonization in the European Union*. London: Palgrave Macmillan.
- Smlouva o fungování Evropské unie* (konsolidované znění). 26. 10. 2012. Úřední věstník EU. C 326/47.
- Směrnice Rady 90/434/EHS ze dne 23. července 1990 o společném systému zdanění při fúzích, rozděleních, převodech aktiv a výměně akcií týkajících se společností z různých členských států*. 20. 8. 1990. Úřední věstník EU. L 225.

- Směrnice Rady 90/435/EHS ze dne 23. července 1990 o společném systému zdanění mateřských a dceřiných společností z různých členských států.* 20. 8. 1990. Úřední věstník EU. L 225.
- Směrnice Rady 2004/106/ES ze dne 16. listopadu 2004, kterou se mění směrnice 77/799/EHS o vzájemné pomoci mezi příslušnými orgány členských států v oblasti přímých daní, některých spotřebních daní a daní z pojistného a 92/12/EHS o obecné úpravě, držení, pohybu a sledování výrobků podléhajících spotřební dani.* 4. 12. 2004. Úřední věstník EU. L 359/30.
- Směrnice Rady 2005/19/ES ze dne 17. února 2005, kterou se mění směrnice 90/434/EHS o společném systému zdanění mateřských a dceřiných společností z různých členských států.* 4. 3. 2005. Úřední věstník EU. L 58/19.
- Směrnice Rady 2008/55/ES ze dne 26. května 2008 o vzájemné pomoci při vymáhání pohledávek vyplývajících z některých dávek, cel, daní a jiných opatření.* 10. 6. 2008. Úřední věstník EU. L 150/28.
- Směrnice Rady 2010/24/EU o vzájemné pomoci při vymáhání pohledávek vyplývajících z některých dávek, cel, daní a jiných opatření.* 31. 3. 2010. Úřední věstník EU. L 84/1.
- Směrnice Rady 2011/16/EU ze dne 15. února 2011 o správní spolupráci v oblasti daní a o zrušení směrnice 77/799/EHS.* 12. 3. 2011. Úřední věstník EU. L 64/1.
- Sobotková, V. 2011. „Návrh směrnice o společném konsolidovaném základu daně z příjmů právnických osob (CCCTB)“. *Daňový expert* 2011(8).
- Szarowska, I. 2008. *Harmonizace korporátních daní v Evropské unii a její vliv na řízení podniků. Národní a regionální ekonomika VII.* Herlany: TU Košice, Ekonomická fakulta.
- Szarowska, I. 2011. „Jak vysoké je daňové zatížení?“ *Acta Academica Karviniensia* 2011(2): 196–207.
- Široký, J. 2012. *Daně v Evropské unii.* 5. vydání. Praha: Linde.

EKONOMICKÁ ANALÝZA SPOTŘEBY ENERGIÍ V RÁMCI OBCE SEDLČANY

Ing. Jakub Durďák

*České vysoké učení technické v Praze, Fakulta stavební, obor
Projektový management a inženýring*

Zpracovatel sylabu diplomové práce: Ing. Jakub Durďák

Abstrakt:

Diplomová práce Ekonomická analýza spotřeby energií v rámci obce Sedlčany obsahuje nalezení vyvážené strategie k dosažení cílů v oblasti snižování emisí CO₂ a efektivnější využívání energetických zdrojů podle požadavků Paktu starostů a primátorů, jenž navazuje na snahy ČR a Evropské unie v této oblasti. V teoretické části je popisována energetická vize unie, její návaznost na české cíle, metodika Paktu starostů a primátorů pro tvorbu akčního plánu pro udržitelnou energii, jejímž vzorem je rozhodnutí EU v boji s klimatickými změnami, potvrzený přijetím energeticko-klimatického balíčku. Praktická část je zaměřena na praktické využití pro město Sedlčany a vytvoření základních podkladů vyžadovaných pro přijetí obce do Paktu starostů a primátorů. Je vypracována základní emisní inventura obce Sedlčany, která slouží jako podklad pro vypracování akčního plánu pro udržitelnou energii města Sedlčany, kde jsou navrženy technická opatření, jež povedou do roku 2020 k redukci emisí o 27 % oproti referenčnímu roku 2010.

Abstract:

The thesis Economic analysis of energy consumption within the Sedlčany municipality includes finding a balanced strategy for achieving the goals of reducing CO₂ emissions and more efficient use of energy resources as required by the Covenant of Mayors, which follows the efforts of the Czech Republic and the European Union in this area. The theoretical part is the described energy vision in the Union, its connection to the Czech objectives, the methodology of the Covenant of Mayors for the development of

the Action Plan for sustainable energy model which is the EU's decision in the fight against climate change confirmed by the adoption of the energy-climate package. The practical part is focused on the practical use for the city of Sedlčany and creates basic documents required to join the Covenant of Mayors. It developed the basic emission inventory for Sedlčany village that serves as the basis for drawing up an action plan for sustainable energy in Sedlčany city where the proposed technical measures lead by 2020 to reducing emissions by 27 % compared to the reference year 2010.

Klíčová slova:

energetická náročnost, základní emisní inventura, emise skleníkových plynů, spotřeba energie, Evropa 2020, udržitelný rozvoj, obnovitelné zdroje energie, dotace, technologické vybavení

Klasifikace JEL:

Q280, R580

Diplomová práce dostupná zde:

<https://dspace.cvut.cz/handle/10467/25430>

Úvod

Evropská Unie se vydala cestou snižovat svojí energetickou závislost. Jak se ukazuje, její snaha naráží na mnohé problémy, které nejsou snadno řešitelné a bývají komplexní povahy, takže jiný než rozsáhlý pohled na problematiku je velmi zavádějící a na první pohled správné řešení se může v globálním kontextu ukázat jako škodlivé. Rostoucí cena energií nejen v České Republice, ale napříč celou Evropou jsou motivací pro vývoj a použití nových technologií a stavebních úprav.

Evropská Unie je společenství 28 evropských států, kde žije kolem 500 mil. obyvatel, což je přibližně 7 % obyvatel světa a patří mezi největší ekonomiky světa. Poslední dobou však dochází ke složitému vývoji jak ve světové ekonomice, tak i té evropské. Cestu z této krize by měl přinést dokument Evropa 2020, který hledá koncepční řešení upravené pro všechny státy dle aktuálního stavu, a bere v úvahu i rozdílnosti mezi jednotlivými státy. Dokument počítá s několika důležitými body, kde pro oblast stavebnictví je nejzajímavější požadavek na snížení energetické náročnosti budov a snížení emisí skleníkových plynů. Cíle zaměřené na energetiku vycházejí z předchozího dokumentu klimaticko energetického balíčku přijatého v roce 2008. Ten požaduje do roku 2020 snížení emisí skleníkových plynů o 20 % a dosažení podílu 20 % obnovitelných zdrojů energie na celkové spotřebě. To otevírá velký prostor pro nové technologie a inovace, jelikož spotřeba energie v obytných domech tvoří okolo 40 % celkové spotřeby energie v rámci EU a celkově 80 % spotřeby energií je spojeno s životem ve městech (Pakt starostů a primátorů 2014).

V diplomové práci je popsána evropská energetická strategie a seznámení s Paktem starostů a primátorů (dále jen Paktu). Podle metodiky Paktu, která pomáhá aplikovat cíle klimaticko-energetického balíčku, je v práci vypracována Základní emisní inventura (BEI – Baseline Emission Inventory) obce Sedlčany a rozveden návrh na splnění požadovaných cílů snížení emisí skleníkových plynů minimálně o 20 % oproti referenčnímu roku, který je uveden v Akčním plánu pro udržitelnou energii (SEAP – Strategic Energy Action Plan) města Sedlčany. K němu je přistupováno z ekonomického hlediska, kdy dosažení cílů na snížení emisí a zvýšení podílu obnovitelných zdrojů je politické rozhodnutí, které může být kdykoliv revidováno. Stále častěji se ozývají hlasy, že momentální energetické snahy povedou ke ztrátě konkurenceschopnosti, náklady budou neúměrně vysoké, a proto se dá očekávat změna strategie. Proto jsou v práci popsány přínosy Akčního plánu také z ekonomického hlediska, které jsou spojené s nižší spotřebou

energií a úspory nákladů na ně by měly být hlavním zájmem všech obcí, nehledě na momentální politické nálady.

1. Energetická vize EU

Státy Evropské unie patří k jednomu z největších emitentů emisí na světě a jako vyspělé společenství států se cítí zodpovědné za tento stav. Snaží se na globální úrovni dosáhnout dohody o snižování emisí spolu s ostatními vyspělými státy.

Společný pohled na Energetickou koncepci a společný cíl v omezení spotřeby primárních energetických zdrojů spolu se snahou snížit emise skleníkových plynů vedl k vytvoření několika směrnic a strategií, které mají na tento stav reagovat. Posledním a velmi důležitým dokumentem je Evropa 2020. Nový strategický dokument určující další směřování celé Evropské Unie byl schválen Evropskou radou dne 17. června 2010 (Vláda ČR 2014) a navazuje na Lisabonskou smlouvu, jejíž časový horizont byl právě do roku 2010. Strategie byla vytvořená z důvodů chybějící koncepce dalšího vývoje Společenství po roce 2010, a tak byl představen dokument EVROPA 2020 Strategie pro inteligentní a udržitelný růst podporující začlenění. Jejím účelem je vyvést Evropu z krize a postavit jí ekonomicky zpět do čela, aby se nestala druhořadým hráčem na globální hospodářské scéně.

V části věnované energetické koncepci dominuje číselná řada 20, 20, 20, která značí závazek EU bojovat se změnami klimatu způsobenými vypouštěním skleníkových plynů, jelikož Evropa patří mezi největší konzumenty energie ve světě v přepočtu na člověka a velkou část energie je nucena dovážet z okolních zemí např. Norska, zemí Blízkého východu, USA a Ruska. Z těchto důvodů se rozhodla určit si cíle, které jsou formulovány v takzvaném energetickém balíčku Evropa 20-20-20, který je platný od 8. července 2010, a těmi jsou:

1. Snižit emise skleníkových plynů o nejméně 20 % oproti úrovni v roce 1990, a pokud pro to budou příznivé podmínky, až o 30 %.

2. Zvýšit podíl obnovitelných zdrojů energie v naší konečné spotřebě energie na 20 % oproti úrovním roku 1990.
3. Zvýšit energetickou účinnost o 20 % oproti úrovním roku 1990 (Evropská komise 2010).

Všechny body se vzájemně doplňují a vytvářejí jasný obraz toho, jak má vypadat energetické hospodářství do roku 2020. Bod jedna a dva míří především na technologický pokrok, tj. snahu o větší zapojení obnovitelných zdrojů a nových technologií v této oblasti. V případě bodu 3 se ukazuje jako nejlépe řešitelný v rámci snižování ekonomických nákladů na provoz ve všech odvětvích ekonomiky, zejména pak ve stavebnictví, které řeší snižování nákladů na vytápění rodinných domů, bytů, sídel veřejných institucí, správních budov, výrobních prostor a ostatních, jež je velký konzument primárně spotřebované energie.

V roce 2008 po přijetí klimaticko-energetického balíčku EU zahájila Evropská komise iniciativu Paktu k podpoře a ocenění místní správy. Je spojené s prováděním strategie vedoucí ke snížení emisí skleníkových plynů minimálně o 20 % oproti hodnotám z roku 1990. Místní samosprávy hrají totiž klíčovou roli v prosazování zelené energetiky, jelikož přibližně 80 % spotřeby energií a emisí CO₂ je produkováno právě jejich obyvateli. Kancelář Paktu je v Bruselu a je institucionálně podporovaná Evropskou komisí (Pakt starostů a primátorů 2014).

Podepsáním smlouvy o přistoupení do členství v Paktu se vytváří politický závazek vedení obce provést konkrétní kroky k podpoře evropské energetické politiky. Je to především vypracování Základní inventury emisí a do jednoho roku od podpisu je závazné předložení vypracovaného akčního plánu pro udržitelnou energii, který popisuje postup pro dosažení úspor energií a snížení emisí. Ostatní závazky si volí signatáři podle toho, čeho dalšího chtějí dosáhnout vytvořením akčního plánu. Může to být například vytvoření nových pracovních míst při realizaci plánu, větší energetická soběstačnost, zlepšení životního prostředí, zvýšení efektivity správy budov.

K dosažení a plnění cílů napomáhá několik fondů a programy vyhlášené Ministerstvem Životního prostředí a Ministerstvem Průmyslu a obchodu, které i díky strukturálním fondům EU připravují podporu státním institucím a podnikům. Podpora bytových a rodinných domů plyne především z aukcí emisních povolenek či z prostředků Státního fondu rozvoje bydlení.

2. Metodika Akčního plánu pro udržitelnou energii

Jako návaznost na předchozí plány Evropské unie vznikl Pakt starostů a primátorů, který se snaží na tyto cíle reagovat přijetím metodiky, kterou vypracovalo středisko při Evropské komisi *The Joint Research Center*, pro vypracování Akčního plánu pro udržitelnou energii. Plán slouží jako strategický dokument pro přijetí změn vycházejících ze snahy Evropské Unie o snížení emisí CO₂ a jiných skleníkových plynů v oblastech, ve kterých je implementován. Vždy je obcí určen referenční rok, ke kterému se vypracuje základní emisní inventura, a k němu se také vztahuje závazek snížit emise CO₂ minimálně o 20 % (Evropská komise 2014) do roku 2020. Plán není závazný, je to pouze určité politické vyjádření snahy o úsporu strategie a emisí. Při změně okolností je vhodná jeho úprava nebo přepracování, které reflektuje nové zkušenosti. Úprava plánu probíhá podle metody PDCA (*Plan-Do-Check-Act*). Plán se sestavuje pro určitou geografickou oblast nebo pro místní samosprávu, která se může rozhodnout, zda pro snížení emisí využije jako cíl celkové snížení emisí pro danou oblast nebo snížení emisí na obyvatele. Časový horizont si volí signatáři také vlastní, podle toho čeho chtějí dosáhnout, ale důležitý je milník v roce 2020, pro který je nutné splnit snížení emisí minimálně o 20 %.

Detaily, se kterými se popisují jednotlivá opatření a akce, jsou v kompetenci obce – signatáře, ale je třeba pamatovat na to, že akční plán je pracovní dokument pro implementaci strategie a je to také komunikační nástroj pro zúčastněné strany.

Hlavní sektory, na které se plán zaměřuje, jsou budovy, vybavení, zařízení a doprava v dané oblasti. Detailně je doporučení na zařazení těchto odvětví popsáno níže. Dodržení inventarizace sledovaných sektorů vede k přesnějším odhadu emisí i energetické náročnosti dané oblasti.

Pro zjištění emisí, které produkují různá paliva, se postupuje v metodice SEAP z dvou různých pohledů, které se výrazně liší podle zjišťování dat, aplikace i hodnot emisí u stejných paliv. Standardní emisní faktory jsou založené na standardním měření emisí z každého paliva vzniklých spalováním. Tato metoda měří pouze obsah CO₂ v palivu podle příručky IPCC 2006 (*Intergovernmental Panel on Climate Change*) v národních seznamech emisí skleníkových plynů podle Kjótského protokolu dle zemí. Ostatní skleníkové plyny jako CH₄ a N₂O nejsou v tomto měření považovány za důležité a nemusí se do celkové inventarizace emisí počítat. Z tohoto pohledu je energie produkovaná udržitelným rozvojem (biomasa, biopaliva a jiná obnovitelná energie včetně elektrické) je počítána s nulovou produkcí CO₂. Do českého právního systému je aplikována vyhláškou č. 425/2004 Sb. Základní jednotkou je t/MWh. Počítá se podle mezinárodního standardu ISO 14040, který posuzuje životní cyklus paliva, to je nejen emise produkované přímým využitím paliva při spalování, ale také emise produkované celkovým využitím paliva, jako je těžba surovin, zpracování, výroba, transport a distribuce, likvidace nebo recyklace odpadů. Z tohoto pohledu má i biopalivo a zelená energie nenulové hodnoty emisí. Tato metoda se vyhýbá úzkému pohledu dopadu na životní prostředí. Velmi rozporuplné je například počítání emisí z paliv, které vznikají z palmového oleje. Pokud by se započítal vliv na životní prostředí v zemi produkující palmový olej z farem postavených na vypáleném deštném pralese, bude emise těchto paliv řádově (až 30krát) vyšší než klasické spalování fosilních paliv. Avšak podle standardních emisních faktorů je celkový dopad na životní prostředí nulový (Evropská komise 2014).

Jelikož vytvoření plánu a následné plnění závazků z něho vyplývajících je náročné po stránkách jak organizačních, tak finančních, dává jeho přijetí několik neopomenutelných výhod, které mohou být pádným argumentem pro snahu o vstup do Paktu starostů a primátorů, mezi které patří prestiž, zlepšení hospodaření a životního prostředí, možnost žádat efektivně o dotace a vytvoření nových pracovních míst.

Emisní inventura obce je dokument mapující spotřebu energií lokálních zdrojů a emisí spotřebitelů energie na sledovaném území a její vyjádření na množství emitovaného CO₂, případně dalších skleníkových plynů (CH₄, N₂O). Je také základním dokumentem pro vypracování Akčního plánu pro udržitelnou energetiku, jelikož mapuje spotřebu a emise jednotlivých objektů či subjektů. Je doporučeno použití nějakého programu typu Excel či jiného programu umožňující jednoduchou správu dat. Monitoruje se průběh změn, které přinesly navržené úpravy původního stavu.

Podle oficiální metodiky si město určí referenční rok, ke kterému pak stanovuje množství uspořené emisí do roku 2020. Měl by to být rok, kdy město vyprodukovalo nejvíce emisí nebo začalo s prováděním úsporných opatření a musí dosáhnout snížení nejméně 20 % emisí CO₂ oproti referenčnímu roku. Možností, jak dojít k snížení emisí skleníkových plynů, je několik. Nejjednodušší je nahradit stávající zdroje, které emitují skleníkové plyny těmi nulovými. Podle metodiky standardních emisních faktorů to je především obnovitelná energie z biomasy využitá ve spalovnách, bioplynových stanicích i domácích kotelnách v podobě dřeva a štěpky. Sluneční energie pro vytápění i výrobu elektřiny, vodní, větrná pro elektrickou energii.

3. Případová studie: Sedlčany

Město Sedlčany bylo vybráno z důvodu úzkého vztahu autora práce a z toho vyplývající znalosti místního prostředí. Motivací bylo vytvořit energetický generel, který město prozatím

postrádá a práce tak bude využita po dokončení jako strategický dokument města v oblasti udržitelné energetiky.

Město se nachází ve středních Čechách, v okrese Příbram, na soutoku Sedleckého potoka a Mastníku. Je správním střediskem pro okolní obce a má 7 452 obyvatel (k 1. 1. 2013). Rozkládá se na ploše 36,46 km² a má 7 katastrálních území. Založeno bylo přibližně v 11. století a bývalo významným správním střediskem středního Povltaví. Jak je patrné z erbů města, patřilo Rožmberkům, kteří ho darovali Jakubu Krčínovi, jenž získal přízvisko z Jelčan a Sedlčan. V 19. a na začátku 20. století zde sídlil okresní soud, jenž potvrzuje důležitost města. Ve druhé světové válce došlo k vystěhování obyvatel a snížení významu města. Po válce dochází k rozvoji průmyslu a vzniku několika velkých podniků, jež některé fungují dodnes.

Pro zpracování energetické inventury obce jsou objekty na území města rozděleny na kategorie. U každé kategorie má město jinou schopnost ovlivňovat hospodaření s energiemi. Budovy v majetku města může ovlivňovat přímo, to ale neplatí pro soukromé subjekty, které může pouze ovlivňovat nepřímo např. vyhláškou, finanční podporou nebo odborným poradenstvím. Kategorie jsou: bytové a rodinné domy, průmyslové závody a výrobní závody, objekty občanské vybavenosti a doprava.

4. Základní emisní inventura

Do základní emisní inventury obce Sedlčany jsou zapisována data přímá i vypočtená podle metodiky SEAP podle vhodnosti a úplnosti dat. Úplná data se podařilo získat pouze u budov v majetku města a jeho vybavení. Emise se vypočítávají podle metodiky emisních faktorů IPCC (*Intergovernmental Panel on Climate Change*). Pro jejich výpočet se uvádí spotřeba energie v MWh a druh energonositele. Výsledná hodnota emisí CO₂ se uvádí v tunách. Pro výpočet ekonomických ukazatelů jsou uvedeny i náklady na energie. Do inventury majetku města byly zahrnuty všechny energeticky významné budovy a zařízení, soukromé obytné budovy, terciární sektor a společnost Městská

teplárenská s.r.o., jež provozuje centrální zásobování teplem ve městě. Data byla poskytnuta od spotřebitelů energií (obec), výrobců, pomocí statistik a dat informačního systému reportingu a statistiky Ministerstvo životního prostředí ČR a Českého statistického úřadu.

5. Shrnutí výsledků emisní inventury

Výsledky inventury jsou prezentovány podle jednotlivých sektorů. Celkové výsledky za celou obec Sedlčany jsou důležité z důvodu určení referenčního roku. Tento rok bude sloužit jako měřítko pro nastavení postupu ke snížení ročních emisí minimálně o 20 % oproti tomuto roku do roku 2020. Podle celkových výsledků vychází jako nejvhodnější pro stanovení referenčního roku rok 2010. Má nejvyšší hodnotu produkce emisí oproti ostatním rokům, a to 39 608,3 tun CO₂. Z časové řady vybočuje velmi výrazně a oproti rokům 2009 a 2011 je to nárůst přibližně o 10 %. Je to dáno především vyšší průměrnou spotřebou energií domácností a terciárního sektoru na osobu podle dat zveřejněných ČSÚ.

Spotřeba energií obecních budov má velmi malý podíl na celkové spotřebě ve městě, ale náklady na ně (7 310 993 Kč v roce 2012) jsou významnou položkou rozpočtu města, proto má význam se jimi důkladně zabývat.

6. Akční plán pro udržitelnou energii

Akční plán pro udržitelnou energii byl zpracováván podle metodiky SEAP Paktu starostů a primátorů. Vychází z principu určení cílů a směřování akce k jejich dosažení. Zaměřuje se na rozvoj v oblastech životního prostředí, úrovně bydlení a energetiky. Základním dokumentem pro zpracování plánu je emisní inventura, která stanovila cíl, a to snížit produkci emisí z úrovně 39 608 tun CO₂ v roce 2010 minimálně o 20 % do roku 2020. To znamená snížení nejméně o 7 922 tun CO₂ v roce 2020

na úroveň 31 627 tun CO₂. V akčním plánu obce Sedlčany jsou stanoveny následující cíle, které se prolínají, synergicky podporují a společně spějí k hlavnímu cíli Akčního plánu, a to snížení spotřeby energií a snížení emisí CO₂.

První cíl je zvýšení informovanosti obyvatel. Spotřeba energií v obytných budovách má největší zastoupení v tvorbě emisí a zároveň je největším spotřebitelem energií. Z tohoto důvodu má chování a přístup obyvatel největší vliv na snížení energetické náročnosti, a bez jejich zapojení je velmi obtížné splnit dané snížení emisí.

Druhý cíl je efektivně využívat energii v městských objektech a ostatních sektorech zahrnutých v emisní inventuře, což je současně základní předpoklad pro snižování nákladů. Je potřeba zavést energetický management, zvážit zavedení prostorového managementu, kdy se určí využívanost prostor. Díky tomu se nevyužívané prostory nemusí vytápět na běžnou teplotu, nebo je možné je dlouhodobě pronajímat. Dále je potřeba pokračovat v nastolené politice úspor energií městských budov díky zateplování a výměně výplní otvorů. Postupná revitalizace systémů vytápění za technologicky novější a úspornější, která umožňuje lepší regulaci vytápění. Důležité je postupovat podle zpracovaných energetických auditů u městských budov a terciárního sektoru či energetických štítků u ostatních budov a využít maximálně možnost finanční podpory z různých dotačních titulů. Budovy, které je nemají zpracované, by měly tento proces podstoupit právě kvůli identifikaci úspor. Efektivní využívání energie podporuje i kombinovaná výroba energie a tepla (KVET), která maximálně využívá palivo a díky tomu je šetrnější k životnímu prostředí, než oddělená výroba tepla a výroba elektrické energie. O té se bude diskutovat pro nasazení u centrálního zásobování teplem.

Třetí cíl je využití obnovitelných zdrojů energie. Pro snížení emisí je nejjednodušší řešení nahrazení zdrojů vypouštějící emise za ty bezemisní a také výroba elektrické energie z obnovitelných zdrojů. Ty nejsou dosud v obci plánovány, ale podle ekonomické výhodnosti by se měl plán

zrevidovat. Problémem může být nevole distributora elektřiny připojit nový zdroj do sítě, čímž je znemožněno budování těchto zdrojů. Také biomasa může zcela nahradit či se podílet na redukci kotlů na nekvalitní hnědé uhlí, které způsobuje na Sedlčansku mnoho smogu především v zimních měsících.

Úsporná opatření jsou navržena v souvislosti se sektorem, kterého se týkají. Jde především o cíl snížení emisí, zahrnující obnovitelné zdroje energie i efektivní využívání energií. Na základě analýzy (podle Rohlena, Frková 2013) programu Zelená úsporám členěných dle měst vycházejících z výroční zprávy programu, byla vypočítána investice na snížení jedné tuny CO₂ ročně a to výši 38 640 Kč (Rohlena, Frková 2013).

Z navržených úsporných opatření se dá předpokládat následující snížení emisí, které plní závazky Paktu primátorů a starostů. V tabulce 1 je popsáno podrobněji celkové roční snížení emisí v obci Sedlčany podle navržených opatření. Odhadnuté vysoké investiční náklady je nutno chápat z pohledu rozhození této hodnoty v časovém horizontu do roku 2020 a zahrnují v sobě i soukromé investice obyvatel.

Tabulka: Navržená úsporná opatření vedoucí k redukci emisí CO₂

<i>Navržená opatření pro snížení emisí CO₂ ve městě</i>	<i>Úspora CO₂ (v t/rok)</i>
Zateplování budov v majetku města	2 000
Program Nová zelená úsporám odhad	1 552
Kogenerační jednotka v kotelnách tepláren	2 500
Instalace fotovoltaických elektráren na budovách města	203
Instalace solárních panelů pro ohřev TUV na 25% soukromých budov	1 100
Výměna kotle na uhlí za kotel na biomasu u soukromých budov	3 500
Modernizace veřejného osvětlení	100
Možná roční úspora emisí CO ₂	10 955

Množství emisí CO ₂ v referenčním roce 2010	39 608,3 t
Roční procentní úspora emisí oproti roku 2010 po realizaci opatření	27,70 %
Investiční náklady na úsporu jedné tuny CO ₂	38 640 Kč
Celkové náklady na provedení navržených opatření	423 301 200 Kč

Pro zjištění postupu a vývoje Akčního plánu je potřebné aktualizovat plán a evidovat dosažené milníky. Je to z důvodu jak organizace a dalšího plánování, tak z důvodu požadavku Paktu starostů a primátorů plnit termíny. Pro vyhodnocování budou data zapisována do programu SW ENERGOPAS, který byl vyvinut na ČVUT. Monitoring bude probíhat jednou ročně na ekonomickém oddělení. Vyhodnocování plnění cílů pak bude probíhat jednou za dva roky, kdy se zhodnotí pokrok z výchozí situace, změny podmínek za kterých se plán vypracovával, a následné další plánované postupy

7. Financování akčního plánu

Financování je možné z několika zdrojů: městský rozpočet, soukromé zdroje, firemní zdroje, finanční instituce, strukturální fondy Evropské unie a státní fondy, firmy s programem financování ze získaných z úspor po provedení úsporného opatření (tzv. EPC projekty). Vždy záleží na konkrétní situaci. Před započítáním investičních projektů by měl být vypracován energetický audit projektu a ekonomická návratnost projektu. Stavební objekty byly rozděleny na tři velké skupiny podle provedené inventury, a to městské budovy, soukromé budovy, terciární sektor. Pro tyto skupiny jednotlivě je důležitý jiný přístup k financování z důvodů rozdílné povahy podpory a jejich možností v rámci dotační politiky.

Závěr

Diplomová práce si klade za cíl zpracovat strategický plán úspor energií pro město Sedlčany podle požadavků Paktu starostů a primátorů v dokumentu Akční plán pro udržitelnou energii. Pro zpracování tohoto plánu bylo nutné nejprve zpracovat základní emisní inventuru obce Sedlčany, která vychází ze spotřeby energií. Zahrnuje sektory městských a obytných budov, terciární sektor, vybavení a zařízení města. Tyto sektory jsou zpracovány podle spotřeby energií, energonosiče, nákladů na energie a množství vyprodukovaných emisí CO₂.

V teoretické části diplomové práce jsou popsány plány Evropské unie v oblasti energetiky, světový vývoj v oblasti spotřeby energií, popis Paktu a jeho základní dokumenty. Těmi jsou základní emisní inventura (BEI – *Baseline Emission Inventory*) a Akční plán pro udržitelnou energetiku (SEAP – *Sustainable Energy Action Plan*), které je nutné vypracovat po vstupu obce do Paktu.

V praktické části je vypracovaná Základní emisní inventura obce Sedlčany a její vyhodnocení. V části Akční plán pro udržitelnou energii jsou navržena opatření, která vedou k naplnění závazků vyplývajících z podmínek členství v Paktu. V diplomové práci navržené změny reflektují reálné možnosti města a mají ekonomický přínos v podobě snížení nákladů na energie. Sběr dat spotřeby energií městských budov probíhal v roce 2013 a ostatní data byla získána pomocí veřejně dostupných databází Českého statistického úřadu a Ministerstva životního prostředí ČR v roce 2014.

Výsledkem Akčního plánu pro udržitelnou energii je navržení opatření vedoucích k redukci emisí skleníkových plynů do roku 2020 o 10 955 tun CO₂, což představuje snížení o 27,7 % oproti úrovni z roku 2010, kdy byla roční produkce emisí CO₂ 39 608 tun. Předpokládané celkové investice (veřejného i soukromého sektoru) na realizaci těchto opatření činí 423 301 200 Kč.

Použitá literatura

- Cigler, J. 2014. *MPC_projekty*. Ing. Jiří Cigler, Ph.D., firemní prezentace Feramat s.r.o. Dostupné na požádání na feramat@feramat.com.
- ČSÚ. 2012. *Sčítání lidu, domů a bytů*. Praha: Český statistický úřad [cit. 2014-02-26]. Dostupné z: <http://www.scitani.cz/slodb2011/redakce.nsf/i/definitivni_vysledk_y_scitani_lidu_domu_a_bytu>.
- ČSÚ. 2014. *Míra inflace v České republice*. Praha: Český statistický úřad [cit. 2014-05-05]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/xp/redakce.nsf/i/mira_inflace>.
- Energetika. 2013. *Energoblog – Úspora energie v domácnosti* [cit. 2014-01-26]. Dostupné z: <<http://www.energetika.cz/?id=71&cl=356>>.
- EPA. 2014. *Global greenhouse emission data*. United States Environmental Protection Agency [cit. 2014-01-09]. Dostupné z: <<http://www.epa.gov/climatechange/ghgemissions/global.html>>.
- Evropská komise. 2010. *How to develop sustainable energy action plan (SEAP) – Guidebook*. Luxembourg: Publications Office of the European Union [cit. 2014-2-14] Dostupné z: <http://www.eumayors.eu/IMG/pdf/seap_guidelines_en.pdf>.
- Evropská komise. 2010. *Evropa 2020. Strategie pro inteligentní a udržitelný růst podporující začlenění*. KOM(2010) 2020 v konečném znění [cit. 2014-01-09]. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/assets/evropske-zalezitosti/evropske-politiky/strategie-evropa-2020/Evropa_2020_cz_Sdeleni_EK.pdf>.
- MasterTherm tepelná čerpadla. 2014. *Test report čerpadla BoxAir Inverter ze zkušebny: Strojírenský zkušební ústav s. p.* [cit. 2014-02-18]. Dostupné z: <<http://www.mastertherm.cz/landing/11/nejuspornejsi-tepelne-cerpadlo#test-report>>.
- Ministerstvo Průmyslu a Obchodu. 2014. *Národní akční plán České republiky pro energii z obnovitelných zdrojů* [cit. 2014-01-23]. Dostupné z: <<http://www.mpo.cz/dokument79564.html>>.

- Ministerstvo průmyslu a obchodu. 2014. *Programy podpory* [cit. 2014-02-14]. Dostupné z: <<http://www.mpo-efekt.cz/cz/programy-podpory/>>.
- Ministerstvo životního prostředí ČR. 2014. *Informační systém statistiky a reportingu. Celková konečná spotřeba energie v členění dle sektorů* [cit. 2014-02-26]. Dostupné z: <<http://issar.cenia.cz/issar/page.php?id=1623>>.
- Ministerstvo životního prostředí ČR. 2014. *Kjótský protokol k rámcové smlouvě OSN o změně klimatu* [cit. 2014-05-02]. Dostupné z: <http://www.mzp.cz/cz/kjotsky_protokol>.
- Ministerstvo Životního prostředí ČR. 2014. *Popis programu Zelená úsporám* [cit. 2014-02-12]. Dostupné z: <<http://www.zelenausporam.cz/sekce/470/popis-programu/>>.
- MÚ Sedlčany. 2014. *Starostové 20. – 21. století*. Oficiální stránky Městského úřadu v Sedlčanech [cit. 2014-02-18]. Dostupné z: <<http://mesto-sedlcany.cz/taxonomy/term/405>>.
- Pakt starostů a primátorů. 2014. *Informace o Pakt starostů a primátorů* [cit. 2014-01-05]. Dostupné z: <http://www.paktstarostuaprimatoru.eu/about/covenant-of-mayors_cs>.
- PBL Netherland environmental assessment agency. 2012. *Per capita CO₂ emissions in China reached European level* [cit. 2014-03-25]. Dostupné z: <<http://www.pbl.nl/en/news/newsitems/2012/per-capita-co2-emissions-in-china-reached-european-level>>.
- Quasching, V. 2010. *Obnovitelné zdroje energií*. Praha: GRADA.
- Trigad. 2010. *Zpráva o energetickém auditu: 5. mateřská škola, Šafaříkova 1070, Sedlčany*. Praha: Trigad, s.r.o. [cit. 2014-03-05]. Dostupné z: <http://mesto-sedlcany.cz/sites/default/files/vyberove-rizeni/8281/ea_zatepleni_5._ms_v_sedlcanech.pdf>.
- Rohlena, M. 2013. „Akční plán pro udržitelnou energii města Hlinska“. In *Udržitelnost ve výstavbě*. Sborník příspěvků z 5. konference. Praha: ČVUT, Fakulta stavební.
- Rohlena, M, J. Frková, J. 2013. „Dotace na realizaci úsporných energetických opatření v soukromých budovách a jejich přínos ke

- zkvalitnění životního prostředí ve vybraných městech“. In *Management a ekonomika stavebnictví – díl 1*. Praha: ČVUT.
- Státní fond rozvoje bydlení. 2014. *Program Panel 2013+* [cit. 2014-02-12]. Dostupné z: <<http://www.sfrb.cz/programy/uvery-na-opravy-a-modernizace-domu/>>.
- Teplárenské sdružení České Republiky. 2014. *Kombinovaná výroba elektřiny a tepla (KVET) – proč je tak výhodná* [cit. 2014-02-18]. Dostupné z: <<http://www.kombinovana-vyroba.cz/?id=0515#k2>>.
- TZB-info. 2014. *Srovnání cenových trendů energetických komodit* [cit. 2014-04-04]. Dostupné z: <<http://energetika.tzb-info.cz/9895-srovnani-cenovych-trendu-energetickych-komodit>>.
- Vláda České Republiky. 2014. *Strategie Evropa 2020* [cit. 2014-01-09]. Dostupné z: <<http://www.vlada.cz/cz/evropske-zalezitosti/evropske-politiky/strategie-evropa-2020/strateie-evropa-2020-78695/>>.
- Zapatřílek, J. 2013. *Nová role plynu v energetickém mixu ČR a EU*. Ing. Zaplatřílek Jan [cit. 2014-01-25]. Dostupné <z: <http://www.top-expo.cz/konference/tee-2013/prednasky-4tee2013/>>.

SRBSKO-KOSOVSÝ KONFLIKT A EVROPSKÁ UNIE. TRANSFORMATIVNÍ SÍLA EVROPSKÉ UNIE

Mgr. Tereza Hrušková

*Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta, obor
Evropská studia a mezinárodní vztahy*

Zpracovatel sylabu diplomové práce: Mgr. Tereza Hrušková

Abstrakt:

Cílem diplomové práce je zjistit, jak Evropská unie ovlivňuje skrze proces integrace Srbska srbsko-kosovský konflikt. V práci byla pro zjištění tohoto vlivu použita metoda projektu *EUborderconf*. Podle autorů může být tento vliv negativní či pozitivní v závislosti na zvolené cestě (*pathway*), kterou se EU na konflikt rozhodne působit. Negativní či pozitivní vliv se určuje na základě identifikace jednotlivých stupňů konfliktu pomocí modelu stupňů konfliktů. Pozitivní vliv je identifikován jako posun z vyššího stupně konfliktu na nižší a negativní jako posun do vyššího stádia konfliktu. Při identifikaci jednotlivých stupňů konfliktu bylo zjištěno, že EU ovlivnila proces pozitivně, když jí daná podmínka normalizace vztahů Srbska s Kosovem vedla k podpisu smluv upravující vztah mezi oběma subjekty a tím pádem k posunu do nižšího stupně konfliktu podle eskalačního a deeskalačního modelu.

Abstract:

Master's thesis is aimed at ascertaining how the European Union (EU) affects the Serbian-Kosovar conflict through the process of Serbian integration into the EU. To detect the impact of the EU the thesis uses a method from the *EUborderconf* project. According to the authors of the project the impact of the EU could be identified as either negative or positive depending on the pathway the EU chooses to affect the conflict. Negative or positive impact is detected by identification of stages of conflict by the model of conflict stages. Positive impact is defined as a movement from the greater stage of conflict to the lower one. If

the movement is reversed, that means from the stage of lower intensity to the stage of greater intensity, the EU's impact is identified as negative. The identification of the stages of conflict revealed that the process of Serbian integration, particularly the conditionality of normalisation of relations with Kosovo has a positive impact on the conflict. The conditionality of the EU led to a set of agreements signed between the conflict parties and thus to the movement from the greater stage of conflict to the lower intensity stage.

Klíčová slova:

EU, rozšiřování, proces integrace, transformativní síla, konflikt, Srbsko, Kosovo

Klasifikace JEL:

F53

Diplomová práce dostupná zde:

<https://theses.cz/id/yzsstq>

Úvod

Rozpad Jugoslávie, následné války nástupnických států a největší evropská genocida od konce druhé světové války jsou pro Evropskou unii, ale i pro celé mezinárodní společenství připomínkou jejich neschopnosti těmito událostem zabránit. V případě EU je tento fakt o to více zarážející při pohledu na její vliv ve střední a východní Evropě v průběhu postkomunistické tranzice. Vliv, kterým byla schopna působit na tyto státy usilující o členství v EU, ostře kontrastuje s jejím počínáním na Balkáně.

Právě v kontextu východního rozšíření se začíná hovořit o tzv. transformativní síle EU. V principu jde o přebírání norem a standardů procesem sociálního učení (socializace) nebo o plnění podmínek stanovených EU založené na systému odměn

(kondicionalita). Nejsilněji se tyto dva mechanismy projevují u států, které usilují o členství v EU. Tuto schopnost dokázala využít již při tzv. jižním rozšíření, kde je považována za jeden z hlavních faktorů demokratizace. Nejvíce se však výzkum této transformativní síly rozvinul až v kontextu východního rozšíření. Dalekosáhlé změny, kterých EU ve státech středovýchodní Evropy dosáhla, učinily z politiky rozšiřování její nejsilnější zahraničně-politický nástroj.

Díky perspektivě členství rozšířené na země západního Balkánu v roce 2000 se EU naskýtá příležitost revidovat své předchozí neúspěchy při řešení konfliktů z 90. let. Byla již relativně úspěšná při řešení interetnického konfliktu v Makedonii, ale hlavně při řešení sporu mezi Chorvatskem a Slovinskem o Piranský záliv. Otázkou zůstává, jaký vliv bude mít integrace do EU na konflikt mezi Srbskem a Kosovem, které v roce 2008 unilaterálně vyhlásilo nezávislost na Srbsku. Spor mezi oběma subjekty již v roce 1998 eskaloval v otevřené násilí mezi srbskou armádou a Kosovskou osvobozenou armádou (*Ushtria çlirimtare e Kosovës, UÇK*). Po vyhlášení nezávislosti sice k agresi Srbska nedošlo, ale Srbsko odmítá uznat nezávislost Kosova a jeho odtržení od srbského území. Zároveň však od roku 2008 Srbsko prohlubuje svůj vztah s EU a od roku 2012 je kandidátským státem.

Diplomová práce si proto dala za cíl zjistit, jak současný proces integrace Srbska do EU ovlivňuje srbsko-kosovský konflikt. Na základě použité teorie vlivu integrace a přidružení na hraniční konflikty práce předpokládala, že proces integrace Srbska do EU povede k uklidnění konfliktu. Pro zjištění vlivu EU bylo nutné shrnout průběh srbsko-kosovského konfliktu a identifikovat jeho jednotlivé stupně na základě eskalačního a deeskalačního modelu. Na jeho základě bylo následně možno určit, zda EU přispívá k uklidnění konfliktu. Aby vliv EU nebyl zkreslen působením jiných nezávisle proměnných, byli identifikováni další relevantní aktéři, kteří by mohli mít na průběh konfliktu vliv.

1. Teorie transformativní síly a vlivu EU na konflikty

Tradiční dělení síly v mezinárodních vztazích je založeno na dichotomii tzv. „*hard power*“ a „*soft power*“. V případě EU se však začalo mluvit o existenci třetí síly, tzv. „*transformative power*“. Tato transformativní síla je spojena s procesem rozšiřování a vznikem speciálních vztahů mezi EU a nečlenskými zeměmi (Tiersky 2010: 7–8). Tento nový druh síly poprvé pojmenoval ve svém článku Mark Leonard v roce 2005. Podle něj se jedná o „(...) neviditelnou ruku, která operuje skrze skořápku tradiční politické struktury. (...) vytváří (EU) společné standardy, které jsou implementovány národními institucemi, (...)“

Pro implementaci norem a standardů EU se užívá pojem europeizace (*europeanisation*). Obecně jej lze definovat jako přijímání evropských hodnot a politických paradigmat (Haughton 2007: 1), či jako intenzitu institucionálních vztahů s EU a adaptaci organizačních norem a pravidel (Schimmelfennig, Sedelmeier 2005: 3). Toto přejímání podle Schimmelfenniga a Sedelmeiera probíhá na základě dvou rozdílných mechanismů. Jedná se o proces kondicionality a proces sociálního učení (socializace).

Proces kondicionality je vystaven na teorii racionálního institucionalismu. Ten se řídí logikou důsledků (*logic of consequentiality*). Aktéři se rozhodují na základě kalkulace zisků a je pro ně typický materialismus a individualismus (Schimmelfennig, Sedelmeier 2002: 509). Státy přizpůsobují vlivu EU, pokud náklady na přizpůsobení se nejsou vyšší než zisky, které od EU mohou získat. Přejímání podmínek nečlenskými státy probíhá na základě *quid pro quo*. Státy jsou za přijetí podmínky stanovené EU odměněny. Proto se tomuto mechanismu říká také *carrots and sticks* (cukr a bič). Odměny za plnění podmínek mohou mít různou podobu. Může se jednat např. o poskytování finanční pomoci, vízovou liberalizaci či o navázání institucionálních vztahů s EU. Nejvyšší formou odměny je členství v EU. Proces kondicionality je orientován zejména na elity a jejich rozhodování.

Proces sociálního učení vychází z konstruktivistického institucionalismu. Zde je oproti racionalismu jednání aktérů řízeno logikou vhodnosti (*logic of appropriateness*). Aktéři nejsou motivováni svým vlastním ziskem, ale hodnotami, normami a standardy. Státy přijímají normy předkládané EU, protože je považují za legitimní (Sedelmeir 2011: 11). Jsou akceptovány bez ohledu na materiální popudy, které by jim EU mohla poskytnout jako odměnu (tamtéž: 15). Na rozdíl od kondicionality proces socializace postihuje celou společnost (Noutcheva, Tocci, Coppieters 2004: 13–14).

Vliv EU se v jednotlivých politických oblastech různí v závislosti na citlivosti daného tématu. Pro státy středovýchodní Evropy se např. ukázalo jako problematické přijímání podmínek pro ochranu menšin. Jak se tedy bude vliv EU, přesněji proces integrace, projevovat v případě konfliktů? V roce 2002 se touto otázkou zabýval projekt *The European Union and Border Conflicts: The Impact of Integration and Association (EUBorderconf)*. Thomas Diez, Stephan Stetter a Mathias Albert vypracovali model čtyř různých cest (*pathways*), kterými může EU na konflikty působit, a model stupňů konfliktu. EU může podle autorů působit na konflikt negativně či pozitivně v závislosti na vhodnosti zvolené cesty. K určení negativního či pozitivního vlivu EU slouží model stupňů konfliktů. Pokud dojde k posunu z vyššího stupně konfliktu na nižší, jedná se o pozitivní vliv. V případě, že se konflikt přesune do vyššího stádia, je vliv EU negativní.

Model čtyř cest vychází z velké části z procesů kondicionality a socializace. Cesty lze rozdělit do pomyslné mřížky rozdělené do dvou dimenzí. První dimenzí je vliv EU, zda je přímý či nepřímý. Druhou dimenzí je působení vlivu na elity či společnost.

Obligatorní vliv (*compulsory impact*) leží na průniku přímého vlivu na elity. Tato cesta se nejvíce podobá klasickému principu kondicionality. EU působí na aktéry konfliktu skrze integraci a asociaci, aby změnili své politiky vůči druhé straně konfliktu (Diez, Stetter, Albert 2006: 572). Nabídka členství či

přidružení je ve vyjednávání použita jako odměna za to, že se strana konfliktu přizpůsobí požadavkům EU.

Aktivující vliv (*enabling impact*) funguje jako nepřímý vliv EU na elity. Umožňuje politickým aktérům skrze integraci obhájit kroky, které by byly jinak považovány za nelegitimní (tamtéž: 573). Aktivující vliv bývá spojován i se socializací politických elit na evropský diskurs, který může potenciálně vést k umírnění konfliktu (Diez, Stetter, Albert 2004: 17).

Třetí možnou cestou je spojovací vliv (*connective impact*). Jedná se o přímý vliv EU na společnost definovaný jako „(...) politiky, skrze které EU přímo přistupuje k sociálním aktérům a aktivitám v konfliktní oblasti, především k těm aktérům, kteří jsou považováni za možné agenty úspěšné transformace konfliktu (...)“ (Diez, Stetter, Albert 2004: 17). EU podporuje kontakty mezi stranami konfliktu skrze financování společných aktivit. Kontakt mezi stranami v rámci projektů má podle předpokladů EU vést k vzniku širší společenské sítě vztahů a podpořit změnu identity společností (Diez, Stetter, Albert 2006: 573).

Poslední možnou cestou je nepřímý vliv na společnost, který se nejvíce blíží procesu socializace. Jedná se o konstruktivní vliv (*constructive impact*). Ten cílí na změnu identity společnosti. EU se snaží podpořit rekonstrukci identity tak, aby vedla k mírovým vztahům mezi konfliktními společnostmi (Diez, Stetter, Albert 2004: 17). Tato cesta může vést ke skutečnému řešení konfliktu v tom smyslu, že již nebude docházet k artikulaci neslučitelných pozic jednotlivých stran (Diez, Stetter, Albert 2006: 574).

Model stupňů konfliktu slouží k rozpoznání pozitivního či negativního vlivu EU na konflikt. Původní model Alberta, Stettera a Dieze pracuje s konceptem sekuritizace. Ten byl však nahrazen jednodušším a tradičnějším eskalačním a deeskalačním modelem, který byl pro práci vhodnější. Tento model má podobu Gaussovy křivky. Eskalační stranu tvoří pět stupňů, ze kterých je nejnižší pojmenován jako rozdíl (*differences*), ten může přerůst do nesouhlasu (*contradiction*) a dále pak polarizace (*polarization*). Ve fázi polarizace se vytvářejí antagonistické

strany a dochází k manifestaci konfliktu (Ramsbotham et al. 2005: 13). Konflikt dále kulminuje do přímého násilí a končí nejvyšším stupněm, tedy válkou. Stranu deeskalační tvoří klid zbraní (*ceasefire*), tzn. ukončení projevů násilí. Dále pak dohoda (*agreement*), normalizace (*normalization*) a úplné ukončení konfliktu, tj. smíření (*reconciliation*).

2. Průběh srbsko-kosovského konfliktu a integrace Srbska do EU

Na rozdíl od většiny středovýchodní Evropy, která byla pevně sepjata se Sovětským svazem, si Socialistická federativní republika Jugoslávie uchovala značnou autonomii a sehrávala v období studené války roli mostu mezi Východem a Západem. Díky tomuto postavení mohla na rozdíl od sovětských satelitů rozvíjet své vztahy s EU. Již v roce 1980 byla mezi oběma subjekty uzavřena Dohoda o spolupráci. Proto se dalo očekávat, že právě Jugoslávie bude po konci studené války nejvíce profitovat z již navázané spolupráce. Tuto pozici však podkopaly konflikty 90. let.

Počátky problémů Jugoslávie se datují již do období po smrti Josifa Broze Tita v roce 1980. Tito je zjednodušeně vnímán jako tmel, který spojoval národy a národnosti v jihoslovanské federaci. Po jeho smrti dochází k růstu nacionalismu jednotlivých národů, který se zvláště projevil v případě Srbska. Tohoto nárůstu využil Slobodan Milošević, a to zvláště ve vztahu k srbské autonomní provincii Kosovo – Metohije. Zde krom albánské většiny žila početná komunita Srbů a Černohorců, která se cítila ohrožena vyšší natalitou Albánců a ztrátou svého privilegovaného postavení. Milošević začal omezovat autonomii Kosova na minimum a stal se ochráncem zdejší srbské menšiny.

Kosovo bylo oprávněně považováno za ohnisko budoucího konfliktu. Průběh 90. let však tuto domněnku vyvrátil. Částečně za tím stál fakt, že se po ztrátě autonomie albánské obyvatelstvo orientovalo na hnutí Ibrahima Rugovy Demokratická liga Kosova (*Lidhja Demokratike e Kosovës, LDK*), které přijalo strategii

nenásilného odporu. Budovalo však v Kosovu vlastní paralelní struktury nezávislé na Bělehradě. Hlavním důvodem ale byl rozpad Jugoslávie a války nástupnických států, které odpoutaly pozornost Miloševiče od problému Kosova.

Právě ukončení bosenského konfliktu Daytonskou dohodou v roce 1995 bylo milníkem, který eskaloval srbsko-kosovský konflikt. Kosovští Albánci doufali, že v rámci Daytonské dohody bude řešena i otázka Kosova, jednání se však týkala výhradně problematiky Bosny a Hercegoviny. V důsledku tohoto neúspěchu se podpora kosovských Albánců přesunula od umírněné LDK k nově vzniklé organizaci Kosovské osvobozené armády (*Ushtria çlirimtare e Kosovës, UÇK*), která od roku 1995 prováděla násilné protirežimní akce. Násilnosti páchané UÇK a disproporční odvetné útoky srbské policie a armády eskalovaly v roce 1998 v otevřenou válku mezi oběma subjekty. Přestože se o ukončení konfliktu snažila OSN i Kontaktní skupina, působící původně v rámci bosenské války, nebylo dosaženo více než krátkodobého příměří. Ukončit konflikt se podařilo až humanitární intervencí NATO v červnu 1999.

Od té chvíle bylo Kosovo spravováno mezinárodní administrativní misí UNMIK (*United Nations Interim Administration Mission in Kosovo*) pod vedením OSN, na které se dále podíleli OBSE, UNHCR a EU. Bezpečnost v oblasti zajišťovali jednotky KFOR. Kosovo zůstalo součástí Svazové republiky Jugoslávie ⁽¹⁾, avšak rozhodnutí o jeho konečném statusu bylo odloženo do budoucna. Po ukončení konfliktu došlo k odchodu velkého počtu nealbánského obyvatelstva. Zbývajícím srbské obyvatelstvo se koncentrovalo do enkláv na jihu, převážně však na severu území a podobně jako Albánci v 90. letech si vytvořilo paralelní struktury nezávislé na UNMIK a kosovské administrativě (IICK 2000: 108).

(1) Po rozpadu SFRJ v roce 1992 republika Srbsko s Kosovem a Vojvodinou a republika Černá Hora spojily do Svazové republiky Jugoslávie. V roce 2004 byl útvar přejmenován na Srbsko a Černá Hora. Po referendu v roce 2006 se osamostatnila i Černá Hora.

Kosovská krize vedla EU k přehodnocení dosavadního přístupu k balkánskému regionu. Byl zaveden Proces stabilizace a přidružení (*Stabilization and Association Process, SAP*). Jeho jádrem byly smlouvy o stabilizaci a přidružení (*Stabilization and Association Agreement, SAA*) podepisované s jednotlivými státy. Jednalo se o zásadní průlom v politice EU vůči regionu, protože se poprvé nabízela zemím tzv. západního Balkánu možnost členství v EU.

Velká změna nastala i na srbské politické scéně, kde v roce 2000 nahradil po tzv. Buldozerové revoluci Miloševiče na postu prezidenta společný kandidát opozice Vojislav Koštunica. Jednalo se o první krok k demokratizaci země, avšak ne k orientaci na EU. Přestože se nabízela díky zavedení SAP možnost členství, vztah k EU byl poznamenán válečnou zkušeností. EU požadovala vydávání zločinců k Mezinárodnímu soudnímu tribunálu pro bývalou Jugoslávii (*International Criminal Tribunal for former Yugoslavia, ICTY*) v Haagu, což Srbsko odmítalo.

V roce 2004 došlo v Kosovu k rozsáhlému interetnickému násilí. Mezinárodní společenství ho považovalo za důsledek neřešeného statusu Kosova. Navíc autorita UNMIK a OSN v oblasti klesala. OSN se proto rozhodla předat starost o Kosovo EU a zahájit jednání o konečném statusu Kosova. Srbská a kosovská delegace do jednání vstupovaly s naprosto neslučitelnými zájmy. Kosovo požadovalo uznání nezávislosti, zatímco Srbsko souhlasilo pouze s poskytnutím autonomie, ale naprosto vylučovalo možnost samostatnosti. Neúspěch při jednáních vedl v únoru 2008 k unilaterálnímu vyhlášení nezávislosti Kosova.

Po vyhlášení nezávislosti převzala EU hlavní roli v Kosovu a nahradila původní misi UNMIK vlastní misí EULEX. Ta pokračovala pod mandátem OSN, proto musela působit pod mandátem *status neutral*, tzn., mandátem neuznávajícím nezávislost Kosova (Papadimitriou, Petrov 2012: 758). Dále byla zřízena mise *International Civilian Office (ICO)* pod vedením *International Civilian Representative*.

Ve vztahu k Srbsku zareagovala EU na vyhlášení kosovské nezávislosti nabídkou podpisu Dohody o stabilizaci a přidružení (*Stabilization and Association Agreement, SAA*), kterou Srbsko neúspěšně vyjednávalo již od roku 2005. Tato nabídka rozštěpila tehdejší vládní koalici a vedla k předčasným volbám. V nich se rozhodovalo hlavně o budoucím směřování Srbska směrem k EU. Jasným vítězem voleb se stala koalice Za evropské Srbsko (ZES). Vítězství koalice znamenalo obrat v politice Srbska směrem k EU. Vláda vzešlá z předčasných voleb ⁽²⁾ i vláda následující ⁽³⁾ začaly se řadou poměrně bolestivých ústupků, aby splnily podmínky kladené ze strany EU. Jednalo se především o vydávání válečných zločinců k ICTY. Mezi lety 2008–2011 byli dopadeni tři vysoce postavení srbští představitelé. Generál Ratko Mladič podezřelý ze Srebrenického masakru, vůdce bosenských Srbů Radovan Karadžić a vůdce krajinských Srbů Goran Hadžić.

Nová proevropská vláda se pragmaticky postavila i k otázce kosovské nezávislosti. S jeho vyhlášením samozřejmě nesouhlasila, nicméně oproti minulosti se rozhodla problém řešit diplomatickou cestou skrze mezinárodní instituce (Obradovič-Wochnik, Wochnik 2012: 1172–1173). Přestože se Srbsko snažilo oddělit záležitost Kosova od evropské integrace, nebyla tato politika možná. EU se rozhodla zatížit přístupový proces Srbska přidáním specifické podmínky požadující normalizaci vztahů s Kosovem. Je nutné si ale uvědomit, že EU nepožaduje po Srbsku uznání nezávislosti Kosova.

Aby EU proces normalizace vztahů podpořila, zorganizovala v březnu 2011 mezi Prištinou a Bělehradem tzv. technický dialog. Přestože jednání se týkala převážně technických

⁽²⁾ Vláda byla tvořena koalicí Za evropské Srbsko (DS, SPO, LSV, LDP) a koalicí Srbské socialistické strany, Strany sjednocených důchodců Srbska a Jednotným Srbskem (SPS-PUPS-JS).

⁽³⁾ Vláda vzešlá z řádných voleb 2012 byla složena ze Srbské socialistické strany (SPS) a Srbské pokrokové strany (SNS). SNS vznikla v roce 2008 odštěpením od Srbské radikální strany (SRS) Vojislava Šešlji. Důvodem byla proevropská orientace lídra Pokrokové strany Tomislava Nikoliče.

záležitostí mezi oběma subjekty, dialog měl podle Lehneho politický charakter (Lehne 2012: 8). Dohody technického dialogu se se týkaly volného pohybu osob, občanského registru, registru aut, katastrálních záznamů, vzájemného uznávání diplomů a celních známek. V únoru 2012 následovaly dohody o společné správě hranic (*Integrated Border Management, IBM*) a významná dohoda zaručující Kosovu možnost účastnit se regionálních iniciativ.

Od ledna 2013 dialog mezi Prištinou a Bělehradem začal probíhat na nejvyšší politické úrovni a zabýval se nejvíce problematickou záležitostí, tj., severním Kosovem (European Commission 2013b: 5). Zde nadále fungovaly paralelní instituce podporované Srbskem, které zahrnovaly nemocnice, školy, obecní samosprávy, bezpečnostní složky a vlastní soudní systém. Výsledkem těchto jednání byla průlomová dohoda *First agreement on principles governing the normalization of relations* (První dohoda o principech řídicích normalizaci vztahů, dále jen První dohoda/smlouva). Hlavními body smlouvy byly vznik Asociace/Komunity srbských obcí, zavedení jediné policejní síly v Kosovu a integrace všech policejních složek v severním Kosovu do kosovských policejních složek, integrace a fungování všech soudních autorit v rámci kosovského práva, uspořádání komunálních voleb v obcích v severním Kosovu pod dohledem OBSE. Navíc se obě strany vzájemně zavázaly neblokovat pokrok druhého v jeho cestě do EU (European Commission 2013b: 5).

Cílem smlouvy je odstranit paralelní srbské struktury v Kosovu a začlenit srbské oblasti pod kosovskou administrativu. Zároveň však srbské oblasti sdružené do Komunity srbských obcí získají značnou autonomii v rámci Kosova. Naplňování smlouvy probíhá lépe v oblasti odstraňování paralelních struktur, pokrok při vzniku Komunity srbských obcí byl zbrzděn problémy, které provázely komunální volby v listopadu a prosinci 2013.

Přestože došlo jednoznačně k posunu ve vztazích mezi Prištinou a Bělehradem, hlavním rizikem je v současné době hlavně srbské obyvatelstvo severního Kosova, které odmítá

rozšiřování kosovské administrativy. Proto je nutné, aby Bělehrad aktivně podporoval implementaci První dohody a využíval svého vlivu v severním Kosovu.

3. Analýza vlivu EU na srbsko-kosovský konflikt

Pro zjištění vlivu EU byla prvním krokem identifikace jiných relevantních aktérů, kteří mohli mít na konflikt vliv. Tento krok byl zařazen jako kontrola jiných nezávisle proměnných. Následně bylo nutné identifikovat jednotlivé stupně konfliktu podle eskalačního a deeskalačního modelu a sledovat, působení EU při přechodu mezi jednotlivými stupni. Díky tomu mohlo být určeno, zda je vliv EU na konflikt pozitivní, tj. vede k jeho uklidnění.

Relevantními aktéry, kteří do průběhu konfliktu zasáhli, byli OSN, OBSE, NATO, Kontaktní skupina, Rusko a USA. Nebylo shledáno, že by některý z výše uvedených aktérů na konflikt významně působil po roce 2008, kdy byla předána starost o Kosovo EU. Částečnou výjimkou jsou pouze USA. Ty však podporují proces vedený EU a nelze je považovat za hlavního aktéra. Vliv jiných nezávisle proměnných byl proto v práci vyloučen.

Druhým krokem byla identifikace jednotlivých stádií konfliktu. Od roku 1987, kdy se k moci dostává Slobodan Milošević, pozorujeme postupnou eskalaci konfliktu přes stádia rozdílu a nesouhlasu až do stádia polarizace. Pro toto stádium je charakteristické zformování antagonistických stran konfliktu, kterou je v tomto případě LDK Ibrahima Rugovi. Protože se kosovští Albánci uchýlili ke strategii pasivní rezistence, projevilo se další stádium konfliktu násilí až po podpisu Daytonské mírové smlouvy a s nástupem radiální UČK.

Konflikt mezi UČK a srbskými silami postupně eskaloval s čtenějšími akcemi radikálů a disproporčními odvetnými útoky srbských jednotek, až dosáhl nejvyššího stádia války v roce 1998. Mezinárodní společenství se snažilo kosovský konflikt uklidnit, jejich snaha však přinesla pouze dočasné příměří. Definitivně

ukončit stádium války se podařilo až humanitární intervencí NATO, která vedla k deeskalaci konfliktu do stádia klid zbraní. V tomto stádiu konflikt stagnoval poměrně dlouhou dobu. Důvodem bylo rozhodnutí OSN odložit řešení konečného statusu Kosova do budoucna. Strany konfliktu proto nedosáhly dalšího stupně konfliktu dohody. Prostor k jeho dosažení se otevřel až s násilnostmi 2004, které byly považovány za následek nevyřešeného statusu Kosova. Jednání o statusu pod hlavičkou OSN bylo ovšem neúspěšné a v konečném důsledku vedlo pouze k unilaterálnímu vyhlášení nezávislosti Kosova v únoru 2008.

Po neúspěšném angažmá OSN převzala hlavní roli v konfliktu EU. Ta zareagovala na vyhlášení nezávislosti nabídkou podpisu SAA pro Srbsko. Díky tomu, že nová proevropská vládní koalice přijala nabídku EU, byla nyní EU schopna působit na konflikt skrze proces integrace. Vláda se oproti minulosti rozhodla nepoužít sílu při řešení kosovského problému, ale usilovat o diplomatické řešení. Tento postup odpovídá podle klasifikace projektu *EUborderconf* aktivujícímu vlivu EU na konflikty. EU navíc zatížila přístupový proces Srbska specifickou podmínkou normalizace vztahů s Kosovem, což znamená, že na konflikt působí i obligatorní cestou. Výsledkem této specifické podmínky jsou dohody přijaté při tzv. technickém dialogu, dohoda o IBM, dohoda o regionální integraci a hlavně průlomová První dohoda. EU tak byla schopna konflikt přesunout ze stádia klid zbraní do nižšího stupně konfliktu dohody. Díky tomuto zjištění diplomová práce shledala vliv EU na srbsko-kosovský konflikt jako pozitivní, tj. vedoucí k uklidnění konfliktu.

Závěr

Diplomová práce se zabývala vlivem EU na srbsko-kosovský konflikt. Jejím cílem bylo zjistit, jak proces integrace Srbska do EU ovlivňuje srbsko-kosovský konflikt. Za tímto účelem byly v práci použity teoretická východiska projektu *EUborderconf*. Ten přichází s klasifikací možných cest

(*pathways*), kterými může EU na konflikty působit. Na základě vhodnosti zvolené cesty může EU na konflikt působit buď pozitivně, tzn. vést k jeho uklidnění, či negativně, což by znamenalo eskalaci konfliktu. Pro zjištění, zda je vliv EU pozitivní či negativní slouží model stupňů konfliktu. Pozitivní vliv je v modelu zachycen jako posun konfliktu z vyššího stupně do nižšího. Negativní vliv je naopak definován jako posun z nižšího do vyššího stupně konfliktu. Práce předpokládala, že proces integrace Srbska do EU povede k uklidnění konfliktu, tzn., že vliv integrace bude pozitivní.

Práce tento předpoklad ověřovala ve třech krocích. V prvním kroku byli identifikováni jiní relevantní aktéři, kteří mohli mít na konflikt vliv. Takto byl kontrolován vliv jiných nezávisle proměnných, které mohly zkreslit působení EU. V dalším kroku byly identifikovány jednotlivé stupně konfliktu podle modelu stupňů konfliktu. Oproti projektu *EUborderconf* byl ale analytický model vycházející z konceptu sekuritizace nahrazen tradičnějším eskalačním a deeskalačním modelem. Po identifikaci jednotlivých stupňů bylo možné sledovat působení EU při přechodu mezi jednotlivými stupni. Díky tomu mohlo být zjištěno, zda integrace Srbska do EU vede k uklidnění konfliktu.

Po identifikaci stupňů bylo zjištěno, že EU sehrála klíčovou úlohu při přechodu ze stádia klid zbraní do stupně dohoda. Toho EU dosáhla začleněním specifické podmínky normalizace vztahů s Kosovem do přístupového procesu Srbska a iniciací prvních jednání mezi oběma subjekty. Výsledkem působení EU jsou jednak dohody vzešlé z technického dialogu, dále dohoda o IBM a o regionální spolupráci, ale především průlomová První dohoda. Podle modelu stupňů konfliktu se jedná o posun z vyššího stupně konfliktu do nižšího, což znamená, že EU působí na konflikt pozitivně a integrační proces Srbska vede k deeskalaci srbsko-kosovského konfliktu, což potvrzuje původní předpoklad práce.

Použitá literatura

- Coppieters, B., M. Emerson, M. Huysseune et al. 2004. *Europeanization and Conflict Resolution: Case Studies from the European Periphery*. Gent: Academia Press.
- Diez, T., S. Stetter, M. Albert. 2006. „The European Union and Border Conflicts: The Transformative Power of Integration.“ *International Organization* 60(3): 563–593.
- Diez, T., S. Stetter, M. Albert. 2006. „The European Union and the Transformation of Border Conflicts. Theorising the Impact of Integration and Association“. *Working Papers Series in EU Border Conflicts Studies* (1).
- European Commission. 2012. *Serbia 2012 Progress Report*. Dostupné z: http://ec.europa.eu/enlargement/countries/strategy-and-progress-report/index_en.htm.
- European Commission. 2013a. *Kosovo 2013 Progress Report* [cit. 2014-03-12]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/enlargement/countries/strategy-and-progress-report/index_en.htm.
- European Commission. 2013b. *Serbia 2013 Progress Report*. Dostupné z: http://ec.europa.eu/enlargement/countries/strategy-and-progress-report/index_en.htm.
- Haugton, T. 2007. „When Does the EU Make a Difference? Conditionality and the Accession Process in Central and Eastern Europe.“ *Political Studies Review* 5(2): 233–246.
- The Independent International Commission on Kososvo. 2000. *The Kosovo Report: conflict, international response, lessons learned*. 1st ed. Oxford: Oxford University Press.
- Lehne, S. 2012. *Kosovo and Serbia: Toward a Normal Relationship. Policy Outlook* [cit. 2013-05-14]. Dostupné z: http://carnegieendowment.org/files/Kosovo_and_Serbia.pdf.
- Leonard, M. 2005. *Europe's Transformative Power*. Centre for European Reform [cit. 2014-03-26]. Dostupné z:

<<http://www.cer.org.uk/publications/archive/bulletin-article/2005/europes-transformative-power>>.

- Malcolm, N. 1998. *Kosovo. A short history*. 1st ed. London: Pan Books.
- Noutcheva, G., N. Tocci, B. Coppieters et al. 2004. „Europeanization and Secessionist Conflicts: Concepts and Theories.“ *Journal of Journal on Ethnopolitics and Minority Issues in Europe (JEMIE)* (1).
- Obradović-Wochnik, J., A. Wochnik. 2012. „Europeanising the ‚Kosovo Question‘: Serbia’s Policies in the Context of EU Integration“. *West European Politics* 35(5): 1158–1181.
- Papadimitrou, D., P. Petrov. 2012. „Whose Rule, Whose Law? Contested Statehood, External Leverage and the European Union’s Rule of Law Mission in Kosovo“. *Journal of Common Market Studies* 50(5): 746–763.
- Rambotsham, O., T. Woodhouse, H. Miall. 2005. *Contemporary conflict resolution: the prevention, management and transformation of deadly conflicts*. 2nd ed. Cambridge: Polity.
- Sedelmeier, U. 2011. „Europeanisation in new member and candidate states“. *Living Reviews in European Governance* 6(1).
- Schimmelfennig, F., U. Sedelmeier. 2005. „The Politics of EU enlargement. Theoretical and Comparative Perspectives“. In F. Schimmelfennig, U. Sedelmeier (eds.). *The Politics of European Union Enlargement. Theoretical approaches*. 1st ed. Oxon: Routledge.
- Tiersky, R. 2010. „Introduction. Europe and the Geopolitical Order“. Pp. 1–13 in R. Tiersky, J. van Oudenaren (eds.). *European Foreign Policies. Does Europe Still Matter?* 1st ed. Plymouth: Rowman & Littlefield Publishers.

MIGRAČNÍ POLITIKA EU: PŘÍSPÍVÁ MIGRACE K ROZVOJI TŘETÍCH ZEMÍ?

Ing. Aneta Karlíková

*Vysoká škola ekonomická v Praze, Fakulta mezinárodních
vztahů, obor Evropská integrace*

Zpracovatel sylabu diplomové práce: Ing. Aneta Karlíková

Abstrakt:

Migrace je všeobecně považována za problém nebo spíše negativní jev. Osobně ale ve své práci nahlížím na migraci spíše pozitivně. Tato diplomová práce se pokouší zodpovědět otázku, zda migrace přispívá k rozvoji zemí původu. Cílem práce je vyhodnotit pozitivní a negativní dopady migrace a remitencí na vybrané země a zhodnotit opatření, která přispívají k maximalizaci pozitivních a minimalizaci negativních dopadů migrace na rozvoj. V první kapitole představuji teoretický koncept dopadů migrace a remitencí na rozvoj. Ve druhé kapitole zkoumám konkrétní dopady a ve třetí kapitole shrnuji opatření vedoucí k maximalizaci pozitivních a minimalizaci negativních efektů migrace na rozvoj v tzv. „optimalizačním modelu dopadů migrace a remitencí na rozvoj“.

Abstract:

Migration is generally considered a problem or at least a negative phenomenon. However, it is considered rather positively in this thesis. I attempt to answer the question as to whether migration contributes to the development of the countries of origin. The aim of this thesis is to evaluate the positive and the negative impacts of migration and remittances on selected countries and to evaluate measures that contribute to a maximisation of the positive impacts and a minimisation of the negative impacts of migration on development. The first chapter presents the theoretical concept of the impacts of migration and remittances on development. In the second chapter I examine the specific effects of migration and the third chapter summarises the

measures maximising the positive impacts and minimising the negative effects of migration on development in the ‘optimisation model of the impacts of migration and remittances on development.’

Klíčová slova:

rozvoj, cirkulární migrace, brain drain, remittance, migrace

Klasifikace JEL:

O15, O52, O53, F63

Diplomová práce dostupná zde:

http://www.vse.cz/vskp/42016_migracni_politika_eu_prispiva_migrace_k%20rozvoji_tretich_zemi

Úvod

Diplomová práce se zabývá tématem cirkulární migrace a dopady migrace na rozvoj zdrojových zemí. Migranti se nejčastěji stěhují do vyspělejších ekonomik za vyšším ekonomickým blahobytem. Prostřednictvím remitencí, vydělaných peněz zasílaných do země původu, finančně podporují svou rodinu. Tento zjednodušený koncept poukazuje na pozitivní dopady migrace na rozvoj zemí původu. Ve skutečnosti však mají migrace a remittance nejednoznačný dopad na zdrojové země.

Migrace je všeobecně považována za problém nebo spíše negativní jev. Osobně ale ve své práci nahlížím na migraci spíše pozitivně. Tato diplomová práce se pokouší zodpovědět otázku, zda migrace přispívá k rozvoji zemí původu. Předpokládám, že dopad migrace a remitencí na rozvoj v zemích původu je pozitivní a zdrojové i cílové země by jej měly podporovat. Remittance zasílané z vyspělých ekonomik do zdrojových zemí podporují rozvoj a růst zdrojových ekonomik. Ačkoliv existují negativní dopady migrace a remitencí, přikláním se na stranu

výhod a předpokládám, že při zvolení adekvátních opatření může být migrace efektivním rozvojovým nástrojem. V této práci jsem zvolila za cílovou vyspělou ekonomiku Evropskou unii a za zdrojové země Arménii, Gruzii a Moldavsko, zejména díky jejich aktivní spolupráci s EU a společným dohodám upravujícím řízení migrace.

Oblast migrace a remitencí je velmi široká, nicméně poměrně neprozkoumaná, zejména v České republice. Z mého pohledu se jedná o rychle se rozvíjející a zajímavou oblast ke studiu a výzkumu. Cílem práce je vyhodnotit pozitivní a negativní dopady migrace a remitencí na vybrané země a zhodnotit opatření, která přispívají k maximalizaci pozitivních a minimalizaci negativních dopadů migrace na rozvoj. Tato opatření vedoucí k maximalizaci pozitivních a minimalizaci negativních efektů migrace na rozvoj se snažím shrnout v tzv. „optimalizačním modelu dopadů migrace a remitencí na rozvoj“.

Následně vyhodnocuji faktory ovlivňující dopady migrace v jednotlivých zkoumaných zemích, uvádím do souvislosti opatření, která se snaží rozvojový potenciál migrace podpořit a vytvářím doporučení pro vlády Arménie, Gruzie a Moldavska, stejně jako pro Evropskou unii, která by měla posílit cirkulární migraci přispívající k rozvoji třetích zemí.

Diplomová práce se skládá ze tří kapitol, přičemž první kapitola představuje teoretický základ práce. Druhá kapitola zkoumá efekty migrace a remitencí na ekonomický rozvoj a třetí kapitola se zaměřuje na zkoumané země a migraci v evropském kontextu.

1. Základní charakteristiky migrace

V teoretické části definuji základní pojmy a modely migrace. Pro představu uvádím statistiky objemu migrace, které poukazují na nejvýznamnější migrační proudy a národnosti s nejvyšším podílem migrantů na celkové populaci. Velmi důležité je zdůraznit, že veškeré statistiky, výpočty a modely jsou podhodnocené vzhledem k nelegální migraci. Nelegálních

migrantů v Evropské unii je odhadem několik milionů a remitence, které zasílají do svých zemí původu neoficiálními kanály, se tak odhadují až na miliardy EUR. Evropská legislativa se však pokouší omezit nelegální migraci a podpořit legální migraci (především dočasnou pracovní migraci) prostřednictvím různých směrnic a schémat cirkulární migrace.

V první kapitole také popisují své geografické vymezení. Výběr zkoumaných zemí jsem podmínila několika kritériím. Bylo třeba vybrat země původu, ze kterých emigruje dostatečné množství obyvatel do cílového regionu – Evropské unie. Dalším kritériem bylo uzavření Dohody o partnerství mobility s EU. Těmito kritériím vyhovovala právě Arménie, Gruzie a Moldavsko (Ázerbájdžán vyhovoval také, ale Partnerství mobility bylo uzavřeno až ke konci roku 2013, a proto zatím nebylo možné určit, zda opatření měla vliv na dopad migrace na rozvoj Ázerbájdžánu).

Migrační toky z vybraných zdrojových zemí představují především ekonomicky motivovanou migraci, jejíž důvody jsou v diplomové práci shrnuty *push-pull* modelem. Ekonomicky motivovaní migranti odcházejí do vyspělých zemí především za zvýšením své životní úrovně, výdělku a sociálního postavení.

Vzhledem k vysokému počtu imigrantů přicházejících do EU bylo třeba zahrnout problematiku přistěhovalců do primární i sekundární legislativy Evropské unie. Díky rostoucímu objemu migrace a tlaku mezinárodních organizací přepracovala Evropská komise legislativu pojednávající o legální migraci směřující do EU. Dočasná migrace, která je pro rozvoj zemí původu nejvýhodnější, je upravována směrnicí o sezónních pracovnících, směrnicí o Evropské modré kartě, směrnicí o vnitropodnikových transferových zaměstnancích a samozřejmě nechybí ani legislativa na řešení nelegální migrace.

Členské státy si však o svých pracovních trzích mohou rozhodovat samy a mají poměrně velkou volnost při transpozici výše zmíněných právních předpisů. Evropská unie disponuje pouze sdílenými pravomocemi při rozhodování, na rozdíl od nelegální migrace, která se řeší na úrovni EU.

Dočasná legální migrace je podporována Evropskou unií kvůli potřebě levné pracovní síly v členských státech a najímání pracovníků na zaměstnání, které nechtějí občané EU vykonávat. Evropská přistěhovalecká politika je schopná omezit či zvýšit objem legální migrace a do určité míry i zamezovat nelegální migraci. Stanovuje podmínky pro vstup a pobyt na území EU a pro získání pracovního povolení na evropském pracovním trhu. Evropská legislativa ovlivňuje nejen pracovní příležitosti přistěhovalců, ale také možnosti jejich opakovaného návratu do EU.

2. Dopady migrace a remitencí na ekonomický rozvoj

V druhé kapitole se již dostávám k samotným dopadům migrace na rozvoj zdrojových zemí. Rozebírám pozitivní dopady, které je třeba podporovat a negativní dopady, které by se měly redukovat. Mezi nejvýznamnější negativní dopad, kterému věnuji více pozornosti, patří *brain drain*, neboli tzv. odliv mozků. Pracuji s předpokladem, že nejefektivnějším řešením je cirkulární migrace, kdy se pracovník opakovaně vrací do cílové země za prací a zpět domů. Posílí tak pozitivní dopady jako je vyšší výdělek a získání pracovních zkušeností, nicméně také sníží negativní efekty, mezi které patří opuštění rodiny a dětí v zemi původu či *brain drain* (odliv kvalifikovaných osob do zahraničí).

V této práci předpokládám návrat migrantů do země původu a potenciální využití jejich dovedností. Pracovníci pobývající dlouhodobě v zahraničí se často uplatní pouze v podřadných zaměstnáních, kde po několika letech ztrácí svou kvalifikaci a dovednosti. Tato problematika se nazývá plynutí lidským kapitálem a v této práci od ní abstrahuji.

Nejednoznačný dopad mají také remitence, které přispívají ke snížení chudoby jednotlivých rodin, ale některé domácnosti i samotné státy se na remitencích mohou stát závislé a nerealizují tak nutné strukturální reformy a politiku zaměstnanosti.

I přes tyto negativní efekty však pracovníci odjíždějí za vyšším výdělkem, na kterém jsou často jejich rodiny ve

zdrojových zemích závislé. Remitence snižují chudobu domácností v zemích původu. Domácnosti bohatnou a více spotřebovávají, což generuje multiplikační efekt. Navíc pokud remitence investují či využijí na vlastní podnikání, zvyšují tak hospodářský růst. Mimo jiné představují remitence důležitý zdroj zahraniční měny. Čím více pracovníků emigruje, tím více remitencí země původu obdrží. Mezi další faktory určující objem remitencí patří například vyspělost ekonomiky, institucionálního prostředí, stupeň rozvoje země původu či infrastruktura bankovního a úvěrového trhu.

Koncept cirkulární migrace je podle mého názoru jedním z nejeфекtivnějších řešení při maximalizaci pozitivních a minimalizaci negativních dopadů migrace a remitencí. Dočasní migranti, například sezónní pracovníci, posílají domů více peněz, protože vědí, že se za rodinou vrátí a investují tak do své budoucnosti. Po návratu do země původu mohou migranti lépe najít práci a uplatnit nabyté pracovní zkušenosti a dovednosti ze zahraničí. Dočasní migranti navíc neopouštějí své rodiny a děti na dlouho, protože se vrací domů.

Členské státy EU se přiklánějí k podpoře cirkulární migrace pro kvalifikované pracovníky. Některé státy se však obávají zvýšit dočasné kvóty pro nekvalifikované migranty, protože se obávají, že by se nevrátili do země původu, ale zůstali by v EU nelegálně. Tato situace nastává, pokud se migrant obává, že by se nedostal znovu do cílové země. Nicméně při liberálnější migrační politice a podmínkách, jako je například vyplácení penzí pouze v zemi původu, tedy při návratu, by bylo možné docílit cirkulární migrace.

Na konci druhé kapitoly uvádím vybrané rozvojové aktivity EU, které se týkají migračního rozvojového potenciálu, a porovnávám je s oficiální rozvojovou pomocí. Na rozdíl od oficiální rozvojové pomoci (ODA) považuji v dané práci programy GAMM, mezi které spadá i Partnerství mobility či Východní partnerství.

3. Dopad migrace a remitencí na vybrané země

Analýzu prostředí ve vybraných zemích: Arménii, Gruzii a Moldavsku provádím ve třetí kapitole. Porovnávám situaci v dané zemi s „optimální“ situací, která by podporovala pozitivní efekty migrace na rozvoj. Jednotlivé země známkuji a snažím se shrnout jejich silné a slabé stránky při řízení migrace. Zkoumám nejen opatření realizované vybranými zeměmi, ale také programy a projekty implementované ve spolupráci s Evropskou unií. Tyto projekty se zdají teoreticky velmi slibné. V praxi však ještě nebyly potvrzeny jejich dopady.

Za účelem vyhodnocení pozitivních a negativních dopadů migrace na rozvoj zdrojových zemí jsem sestavila teoretický optimalizační model dopadů migrace a remitencí na rozvoj, který navrhuje realizovat taková opatření, aby byl dopad na rozvoj co největší v pozitivním slova smyslu. Model shrnuje opatření, která vedou k optimalizaci a následnému pozitivnímu dopadu.

Porovnáním reálných a optimálních veličin lze konstatovat následující výsledky: Arménie, Gruzie i Moldavsko skončily s nejhorsím hodnocením v oblasti korupce. Během hospodářské krize zaznamenaly všechny tři země prudký pokles HDP a zvýšení nezaměstnanosti. Na rozdíl od Moldavska se Arménii a Gruzii podařilo pozvednout ekonomický růst, nicméně vysoká nezaměstnanost stále přetrvává. Arménie získala nejlepší celkovou známku 3,06 zejména díky vysokému růstu HDP, vyššímu růstu HDP na obyvatele a udržování inflace okolo 2 %. V rizikové analýze země však neuspěla v demokratické zodpovědnosti, efektivitě vlády (kvalitní byrokracie a institucionální prostředí) a prosazování právního státu (dodržování zákona, míra kriminality).

Gruzie skončila se známkou 3,15. Většina faktorů je opět na průměrné až podprůměrné úrovni. Velmi pozitivní je zvyšující se růst HDP. Naopak záporná inflace a známka 4 nebo 5 za politické ukazatele si žádá nápravu. Politická stabilita týkající se především etnických tlaků a konfliktů byla ohodnocena známkou 4, stejně jako právní stát a sociální politika.

Moldavsko získalo průměrnou známku 3,12. V hodnocení pomohla nejen vzdálenost Moldavska od Evropské unie, ale především zlepšující se vzdělávací a sociální systém. Země je však stále závislá na remitencích, od období krize se moldavská ekonomika nedostala z recese, růst HDP na obyvatele je záporný a politické faktory jsou často hodnocené známkou 4 (efektivita vlády, institucionální prostředí). Moldavsko chystá nadějně reformy, které jsou potřebné především ve vzdělávacím systému, který neodpovídá poptávce na trhu práce.

Ve všech třech zemích se nedostatečně reformuje infrastruktura bankovního a úvěrového trhu. Příjemci remitencí neznají nebo nemají dostupné adekvátní bankovní produkty, do kterých by mohli investovat nebo nabídky, jak využít remittance jako zástavu na úvěr.

Závěr

Koncept cirkulární migrace je podle mého názoru jedním z nejefektivnějších řešení při maximalizaci pozitivních a minimalizaci negativních dopadů migrace a remitencí. Dočasní migranti, například sezónní pracovníci, posílají domů více peněz, protože vědí, že se za rodinou vrátí a investují tak do své budoucnosti. Po návratu do země původu mohou migranti lépe najít práci a uplatnit nabyté pracovní zkušenosti a dovednosti ze zahraničí. Dočasní migranti navíc neopouštějí své rodiny a děti na dlouho, protože se vracejí domů.

V této práci analyzuji nejen dopady ekonomicky motivované migrace na vybrané země, ale také efektivitu těchto migračních politik EU a jejich rozvojový potenciál. Arménie, Gruzie a Moldavsko jsou v různých fázích implementace migračních politik a programů. Vytvořila jsem hodnotící škálu (známkování) pro vybrané země, abych zhodnotila jejich úroveň faktorů, které ovlivňují dopady migrace a remitencí na rozvoj a následně zjistila, zda využívají dostatečných opatření pro maximalizaci pozitivních a minimalizaci negativních efektů migrace na rozvoj.

Ukázalo se, že je ve vybraných zemích nezbytně nutné provést strukturální reformy, zabezpečit zdravé institucionální a podnikatelské prostředí, efektivitu vlády a právní stát. Všechny státy trpí neúměrně vysokou mírou korupce, špatným sociálním prostředím a nevyhovujícím vzdělávacím systémem. Mnoho absolventů nemůže najít uplatnění, protože studují zejména obory, po kterých následně není poptávka na trhu práce. Chybí technicky vzdělaní pracovníci. Gruzie investovala v rámci úspěšných reforem bývalého prezidenta Saakashviliho do odborného vzdělávacího programu s technickým zaměřením, který by měl připravovat experty, po kterých je poptávka na pracovním trhu.

Mimo výše zmíněná opatření a doporučení považují velmi efektivní projekty implementované ve spolupráci s Evropskou unií v rámci partnerství mobility. Tyto projekty se zaměřují na specifické oblasti týkající se migrace, pracovního trhu, sociálních systémů, remitencí a reintegrace vracejících se migrantů do země původu. Významným krokem bylo také podepsání Východního partnerství. Partnerské státy podepsaly readmisní dohody (dohody o zpětném předání občana, který se nelegálně nacházel na území EU) výměnou za usnadnění vstupu do EU prostřednictvím vízové facilitace.

Arménie nečekaně ukončila jednání o asociační dohodě s EU a řízení migrace zdaleka není na tak pokročilé úrovni jako v Gruzii či Moldavsku. Migrační politika v Gruzii se za poslední roky výrazně zlepšila a kromě úspěšné spolupráce s EU zavádí místní vláda efektivní reformy a migrační strategie. Ze tří zkoumaných zemí postupuje nejrychleji kupředu Moldavsko. Faktory mající dopad na rozvojový potenciál migrace jsou zatím hodnoceny průměrně, nicméně reformy a politiky a dlouhodobá spolupráce s EU přinášejí první pozitivní výsledky, především při realizaci projektů v rámci partnerství mobility. Moldavsko navíc počátkem roku 2014 dosáhlo na vízovou liberalizaci, což podstatně usnadňuje moldavským pracovníkům opakovaný vstup do Evropské unie.

Cílem této práce bylo hledat takovou formu migrace a remitencí a takovou regulaci migrace a remitencí, aby maximálně přispěly ke zvýšení pozitivních efektů na rozvoj. Za účelem vyhodnocení efektů migrace a zodpovězení otázky jsem nejprve určila dopady celosvětové migrace na zdrojové země. Nejpodstatnější pozitivní i negativní dopady na rozvoj jsem shrnula v „optimalizačním modelu dopadů migrace na rozvoj“ a uvedla jsem k nim adekvátní opatření, která by měla podporovat pozitivní dopady a snižovat negativní dopady. Jeden z konceptů, který napomáhá dosažení „optimálních“ rozvojových dopadů představuje cirkulární migrace.

Odpověď na otázku této diplomové práce je z mého pohledu spíše kladná. Migrace do Evropské unie rozhodně může mít přínos pro rozvoj třetích zemí, především při vzájemné spolupráci na podpůrných programech a při celkové podpoře rozvoje ve třetích zemích. Cirkulární migrace je stěžejní koncept, který by měl být podporován za účelem dosažení co největšího rozvojového potenciálu migrace a remitencí. Stále je však třeba získat a zveřejňovat více dat o cirkulární migraci a efektech evropských projektů na rozvoj.

Použitá literatura

- Brázová, V. K. et al. 2011. *Migrace a rozvoj: rozvojový potenciál mezinárodní migrace*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Fakulta sociálních věd.
- Cantarji, V., G. Mincu. 2013. *Costs and Benefits of Labour Mobility between the EU and the Eastern Partnership Partner Countries. Country Report: Moldova*. Chisnau: CASE.
- Catrinescu, N., M. Leon-Ledesma, M. Piracha, B. Qullin. 2006. „Remittances, Institutions and Economic Growth“. *Discussion Paper* No. 2139. Bonn: The Institute for the Study of Labor (IZA) [cit. 2014-02-21]. Dostupné z: <<http://ftp.iza.org/dp2139.pdf>>.
- Chami, R. et al. 2008. *Macroeconomic Consequences of Remittances*. Washington DC: International Monetary Fund.

- De Bruyn, T., J. Wets. 2006. *Remittances and Development*. Position paper. Belgie: Katholieke Universiteit Leuven: Regional Liaison and Coordination Office to the European Union [cit. 2014-02-27]. Dostupné z: <http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/dv/remittances_/remittances_en.pdf>.
- Ghencea, B., I. Gudumac. 2004. *Labour Migration and Remittances in the Republic of Moldova*. Kišiněv: Moldova Microfinance Alliance [cit. 2014-02-25]. Dostupné z: <http://pdc.ceu.hu/archive/00002327/01/Raport_Migration_Remittances_2.pdf>.
- Ghosh, B. 2006. *Migrants' Remittances and Development. Myths, rhetoric and realities*. Ženeva: International Organization for Migration.
- Ghosh, B. 2011. *The Global Economic Crisis and Migration: Where Do We Go From Here?* Ženeva: International Organization for Migration.
- IMF. 2013. *Balance of Payments Manual*. Washington: International Monetary Fund [cit. 2014-03-12]. Dostupné z: <<https://www.imf.org/external/pubs/ft/bopman/bopman.pdf>>.
- IMF. 2009. *International Transactions in Remittances: Guide for Compilers and Users*. Washington: International Monetary Fund, Statistics Department [cit. 2014-03-20]. Dostupné z: <<http://www.imf.org/external/np/sta/bop/2008/rcg/pdf/guide.pdf>>.
- IOM. 2003. *World Migration Report 2003: Managing Migration – Challenges and Responses for People on the Move*. Ženeva: International Organization for Migration.
- Isaacs, L., C. Vargas-Silva, S. Hugo. 2012. *EU Remittances for Developing Countries, Remaining Barriers, Challenges and Recommendations*. EuropeAid/129783/C/SER/multi. Project no. 2011/266478-Version 1.
- Konstant, A., O. Nottmeyer, K. Zimmermann. 2012. „The Economics of Circular Migration“. *Discussion Paper* No. 6940 Bonn: Bonn: The Institute for the Study of Labor (IZA) [cit. 2014-02-24]. Dostupné z: <<http://ftp.iza.org/dp6940.pdf>>.

- Luecke, M., T. O. Mahmoud, A. Steinmayr. 2009. *Labour Migration and Remittances in Moldova: Is the Boom Over? Trends and Preliminary Findings from the IOM-CBSAXA Panel Household Survey 2006–2008*. Chisinau: International Organization for Migration Mission to Moldova.
- Mansoor, A., B. Qullin. 2007. *Migration and Remittances, Eastern Europe and the Former Soviet Union*. Washington DC: The International Bank for Reconstruction and Development/The World Bank.
- Melkonyan, T. A., D. A. Grigorian. 2012. „Microeconomic Implications of Remittances in an Overlapping Generations Model with Altruism and a Motive to Receive Inheritance“. *Journal of Development Studies* 48(8): 1026–1044.
- OECD. 2011. *Development in Eastern Europe and the South Caucasus: Armenia, Azerbaijan, Georgia, Republic of Moldova and Ukraine*. Paris: OECD Publishing.
- Page, J., R. H. Jr. Adams. 2005. „Do international migration and remittances reduce poverty in developing countries?“ *World Development* 33: 1645–1669.
- Popovová, M. 2011. „Mezinárodní migrace a globální governance“. *Faculty of International Relations Working papers* 5 (5). Praha: Oeconomica.
- Pozo, S. (ed.). 2007. *Immigrants and their international money flows*. Kalamazoo, Michigan: W.E. Upjohn Institute for Employment Research.
- Ratha, D. 2003. „Worker’s Remittances: An Important and Stable Source of External Development Finance“. Pp. 157–175 in *Global Development Finance 2003*. Washington, DC: World Bank.
- Stojanov, R., J. Novosák. 2008. „Migrace místo pomoci? Remitence a cirkulace mozků jako nástroje rozvoje“. *Mezinárodní vztahy* 43(1): 38–77.. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, v.v.i.
- Úřad vlády ČR. 2009. *Lisabonská smlouva. Konsolidované znění Smlouvy o Evropské unii a Smlouvy o fungování Evropské unie*. 2. přepracované a doplněné vydání. Praha: Úřad vlády České republiky. Odbor informování o evropských záležitostech.

- Van Doorn, J. 2001. *Migration, remittances and small enterprise development*. Geneva: International Labour Organization.
- Vavrejšnová, M. 2011. „Migrace obyvatelstva jako faktor ekonomického rozvoje (zvláště v oblasti Evropské unie a České republiky)“. *Studie Národohospodářského ústavu Josefa Hlávky* 5/2011. Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky.

FISCAL FEDERALISM: EURO AREA BUDGET AND ITS STABILISATION FUNCTION

Ing. Lukáš Kadidlo

*Mendelova univerzita v Brně, Provozně ekonomická fakulta, obor
European Studies in Business and Economics*

Zpracovatel sylabu diplomové práce: Ing. Lukáš Kadidlo

Abstrakt:

The main goal of this thesis is to design a euro area budget that would be able to perform a stabilisation function and thereby help euro area Member States overcome temporary asymmetric shocks in times of financial and economic crisis. The thesis contains concrete steps to design the euro area budget, namely identification of its size and also description and quantification of individual revenues and expenditures of the euro area budget. A euro area unemployment scheme consisting of euro area payroll tax and unemployment benefits represents an autonomous and the most important part of the budget. In this thesis, also net gainers and net contributors of the euro area unemployment scheme are calculated and analysed. The euro area budget is then commented on and analysed as a whole in recommendations and discussion and a few important topics of further research are identified in the conclusion of this thesis.

Klíčová slova:

Euro area, stabilisation function of a budget, euro area budget, payroll tax, unemployment benefits, tax from financial transactions, euro area stabilisation fund

JEL klasifikace:

H50, H61, H68, H77, H87, J65

Diplomová práce dostupná zde:

http://is.mendelu.cz/lide/clovek.pl?zalozka=13;id=1752;studium=55282;zp=45263;download_prace=1

Introduction

In 2007, the financial crisis began in the United States of America. Later on, it spread out of the US to the whole world. Europe and particularly the euro area has been hit by the economic and financial crisis quite severely. The whole European Union has suffered from recession and some countries of the euro area, namely Greece, Italy, Portugal, Ireland and Spain have undergone severe economic problems caused by a typical asymmetric shock and are still having big problems in fighting the economic crisis. Unfortunately, European budgetary structures have not been designed to perform a stabilisation function during financial and economic crisis and the euro area was therefore not prepared to perform a stabilisation function for the Member States in need. Greece, Portugal and Ireland have been receiving financial support from other euro area members or from the IMF in order to keep off the danger of default. During the crisis, the lack of stabilisation function was discovered and this issue was addressed by quickly creating stabilisation mechanisms that did not have the form of a budget. Financial aid to the abovementioned countries came from the European Financial Stabilisation Mechanism (EFSM) that had been activated for Ireland and Portugal for a total amount of EUR 48.5 billion in the years 2011–13 and from the European Financial Stability Facility (EFSF) that was created as a temporary rescue mechanism for ensuring financial stability in Europe. In 2012, a new and permanent mechanism for crisis management called the European Stability Mechanism (ESM) was created. ESM should replace the EFSM and the EFSF and be the main tool in fighting financial difficulties in the euro area. With a maximum lending capacity of EUR 500 billion, it has a much higher amount of capital for rescue operations. In contrast to the European Union, the United States of America has managed to come out of the financial and economic crisis better and more smoothly since US GDP has been growing since 2010. A decline of American GDP occurred in 2008 and in 2009 but

after that American GDP has been growing again. Similarly, the euro area first entered recession in 2009. However, after mild GDP growth, the euro area entered recession again in 2012 and up until the end of 2013 the GDP of the euro area has been declining.

In this thesis I would like to take a close look at how the stabilisation function could be embedded into European budgetary structures in order to fight future financial and economic crisis. The outcome of this thesis should be a functioning euro area budget based on an unemployment scheme that performs a stabilisation function for the euro area in times of economic crisis. Also, net gainers and net contributors of the unemployment scheme should be quantified and analysed. The creation of a euro area budget does not mean that the EU budget should be abolished. The function of the EU budget is completely different to the functions of the proposed budget of the euro area so the creation of the euro area budget does not have any influence on the budget of the European Union.

1. Results

In this section, individual steps are taken in order to create a euro area budget. In the framework of this thesis, the budget is primarily and exclusively designed to permanently perform a stabilisation function within the euro area member countries that would allow the euro area to fight against future economic crisis more successfully than during last crisis that began in 2007.

Before defining and computing individual sources or budget revenue, the size of the budget needs to be determined. This is done based on the MacDougall report and the size of currently existing stabilisation mechanisms. As soon as the budget size is defined, individual sources or revenue are computed to meet the size objective. The revenue sources or the European budget are contributions of national budgets of the Member States, euro area payroll tax, and tax from financial transactions. Subsequently, budget expenditures are quantified

and calculated. The euro area budget will use its revenues for unemployment benefits for unemployed people in the euro area and reserves for possible bail out or financial aid for Member States during economic downturn will be created and also for improving the competitiveness of the net gainers of the euro area budget.

1.1. Size of the euro area budget

The size of the euro area budget is determined on the basis of the MacDougall report and the size of the ESM to the GDP of the euro area. The MacDougall report states that in the pre-federal stage, the size of the budget should be at least 2 % of GDP in order to perform a stabilisation function. As a result, it was computed that European stabilisation mechanisms represent 5.22 % of euro area GDP. Based on these two figures, a value of 3 % of GDP was taken as the binding size of the euro area budget for the further purposes of this thesis and calculations of revenues and expenditures.

Table 1: Size of the euro area budget based on 2012 data

Euro area GDP in 2012 (in billion EUR)	9574.4
Relative size of euro area budget	3%
Absolute size of euro area budget (in billion EUR)	285.2

Source: Own elaboration, Eurostat.

Since both revenues and expenditures of the euro area budget will be stated in absolute values in monetary units, Table 1 was used to quantify the size of the euro area budget in billion euro. Since the euro area budget will be balanced, EUR 285.2 billion will be targeted in both budget revenues and budget expenditures.

Furthermore, it is important to mention that the euro area budget will be designed according to the rule of no budget

deficits (so called golden rule) which means that no budgetary deficit will be allowed in the euro area budget and this budget will always operate only with resources available from the obtained revenues.

1.2. Euro area budget revenues

This chapter of the thesis is dedicated to euro area budget revenues. Three sources of budget revenue have been identified, namely contributions of national budgets, euro area payroll tax and tax from financial transactions. Each source of revenue is briefly described and then concretely quantified. Full data and calculation sheets can be found in the attachment to this thesis.

Contributions of national budgets

The first source of revenue comes from contributions of national budgets of members of the euro area. The contributions are computed based on the following principle. The basic value of this revenue is the GDP of a Member State. From the very beginning, the process of European integration has been based on the principle of solidarity and this principle is also used in this source of euro area budget revenues. The idea behind it is that richer Member States should contribute more than the poorer ones. The wealth of individual Member States is measured by GDP per capita in purchasing power standards (PPS) from which a coefficient has been created by dividing the GDP per capita in PPS by 100. So if the Member State has above average GDP per capita, the contribution from the national budget into the euro area budget is higher since the coefficient is greater than 1. Similarly, if a euro area Member State has below average GDP per capita, the contribution from the national budget into the euro area budget is lower since the coefficient is smaller than 1. By means of this coefficient, the contribution rate of individual Member States will be adjusted. The contribution rate was set to

be 0.90 % and this is multiplied by the coefficient measuring the wealth of a country. The GDP of a particular Member State is then multiplied by the adjusted coefficient and the result is the actual contribution of an individual Member State into the euro area budget ⁽¹⁾.

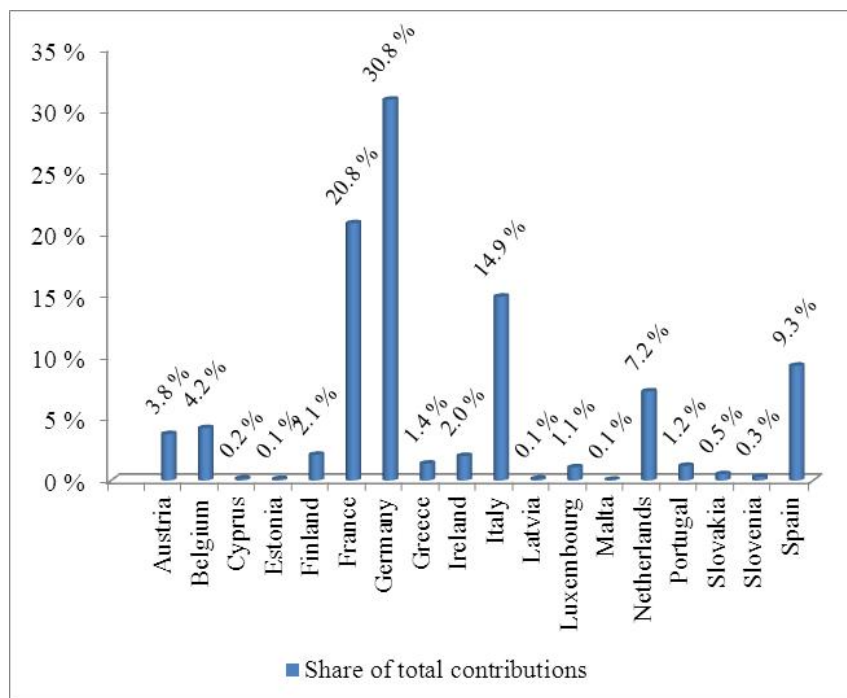
Contributions are counted based on data from the year 2012 which is the most recent year of available data. The total revenues coming from the national budgets of euro area Member States are EUR 95.7 billion which is almost exactly one third of the total budget size, which means that this is a substantial source of revenue and an important part of the euro area budget.

Figure 1 shows how much each Member State contributes from the national budget into the euro area budget. As can be seen, Germany is by far the biggest contributor into the euro area budget, contributing more than 30 % of the total contributions from the national budgets. Germany is followed by France, Italy and Spain with contributions of 20.8 %, 14.9 % and 9.3 % respectively. These four states contribute more than two thirds of the total contributions.

From these numbers and from Figure 1 it can be seen that the burden of revenues from the national budgets lies almost entirely on states such as Germany, France, Italy and Spain which is logical due to their size and advanced status of their economies. It is important to mention that the richer and larger the Member State, the more money it is going to contribute to the euro area budget.

⁽¹⁾ All the data, formulas and detailed calculations can be found in the attachment to the original thesis.

Figure 1: Contribution from national budgets of individual Member States in % based on 2012 data

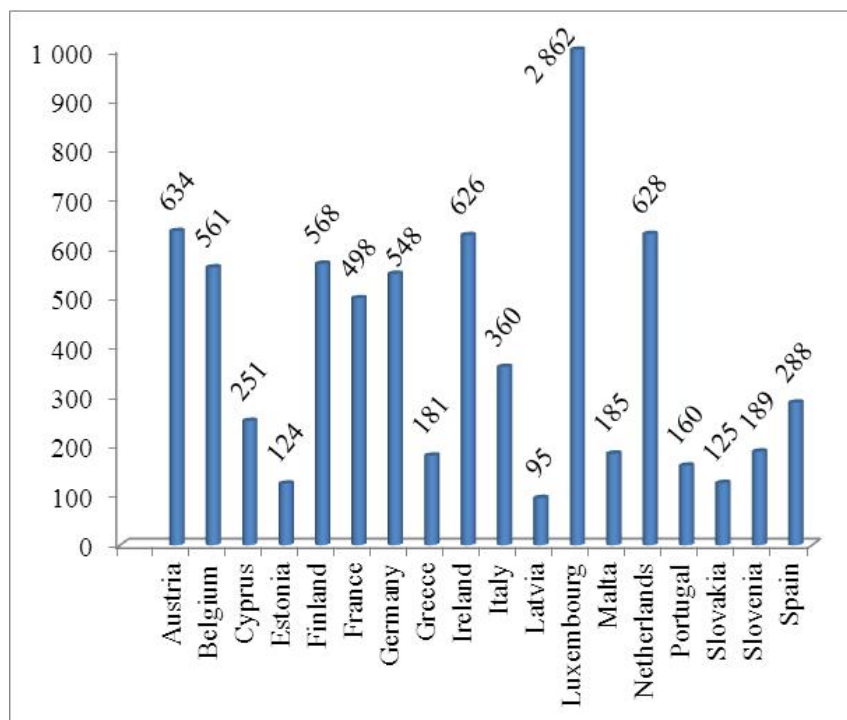

Source: Own elaboration.

Figure 2 shows the contribution from national budgets per inhabitant of productive age which is another interesting measure of evaluating contributions of individual Member States of the euro area. As can be seen, Luxembourg has by far the highest contribution per inhabitant but it is important to say that this value is not very relevant and can be omitted since the GDP per capita of Luxembourg is very high due to the fact that many people from other countries work in Luxembourg without having their residence there. Apart from that it can be seen that countries such as Austria, Belgium, Finland, Germany, Ireland and the Netherlands have contributions of between EUR 550 and EUR 650.

On the other hand, there are a number of countries whose contribution per inhabitant is less than EUR 300. These countries include the Baltic countries, Cyprus, Greece, Malta, Portugal, Slovakia, Slovenia and Spain.

Figure 2: Annual contribution from national budgets in EUR per inhabitant based on 2012 data

Source: Own elaboration.

Euro area payroll tax

The most important revenue for the euro area budget is euro area payroll tax. This tax is a good tool for the stabilisation function of a budget since the logic behind it is the following. Employees pay part of their wages or salaries to the euro area budget in the form of the payroll tax and unemployed people then

receive unemployment support from the euro area budget instead of the national budgets. By establishing such a system, the euro area will be able to better react to asymmetric shocks and the stabilisation function in the euro area will be increased substantially. When there is asymmetric shock, which means that for example in Germany the economy is growing and in Italy there is a recession, the unemployment in Germany decreases and unemployment in Italy increases. So in other words, euro area payroll tax revenues in Germany increase and unemployment support decreases. Exactly the opposite scenario occurs in Italy where unemployment increases, euro area payroll revenues tax decrease and unemployment support increases. By including payroll tax and unemployment support within the common euro area budget, increased revenues from euro area payroll tax in Germany will be in fact used for increased demand for unemployment support in Italy which is exactly the purpose of the stabilisation function. Quantification of unemployment support is described in detail in the chapter of the thesis that is dedicated to euro area budget expenditures.

The quantification of euro area payroll tax is based on the following data from euro area Member States: population of productive age, unemployment and average annual wage. The number of employed people was easily computed from the population of productive age and the unemployment rate. The European payroll tax rate was set at 2.5 % and the annual revenue from payroll tax was simply calculated as a multiplication of employed people, the annual average wage and the euro area payroll tax rate as described in the methodology and can be found in the attachment to this thesis. Altogether the revenues from euro area payroll tax should reach EUR 155.1 billion ⁽²⁾.

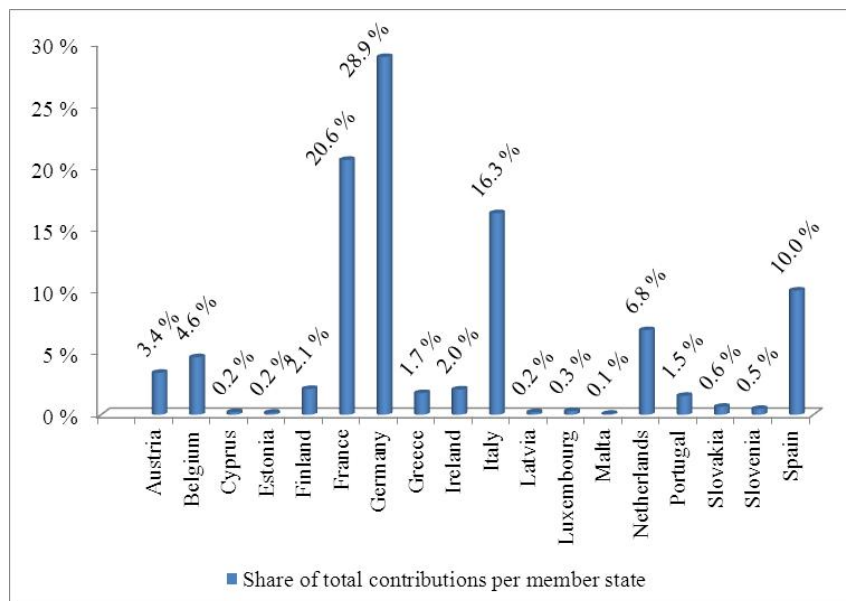
Figure 3 shows relative shares of total contributions from payroll tax per member state in per cent. The distribution of this revenue is very similar to the distribution of the first revenue (contributions from national budgets) and again Germany,

⁽²⁾ All the data, formulas and detailed calculations can be found in the attachment to this thesis.

France, Italy and Spain are the main contributors to the euro area budget in the form of payroll tax.

However, in comparison to the distribution of the first source of revenue, it can be observed, that distribution of euro area payroll tax revenues is a little bit more equal among the Member States and the revenue burden on Germany is slightly lower (28.9 %) compared to the first source of revenue where it was 30.8 %. It is important to say that the distribution of contributions of individual Member States will in fact change based on the change of variables such as unemployment, population, etc. As it is written in the methodology of this thesis, changes in such variables are omitted in the same, condition of *ceteris paribus* is used and data from 2012 are taken as constant in time.

Figure 3: Annual revenues from euro area payroll tax per Member State in % based on 2012 data

Source: Own elaboration.

Tax from financial transactions

The last source of revenue of the euro area budget is tax from financial transactions. The quantification of this tax is done based on the proposal of the European Commission. The proposal counted a membership of 11 EU countries in the system of financial transaction tax. The estimated revenue per year from this tax given that 11 EU countries would participate was estimated to be between EUR 30 and 35 billion.

Given that the estimated revenue from these 11 member countries is EUR 32.5 billion, a proportion of this amount to the sum of GDPs of participating countries was calculated to be 0.38 %. After that, this rate was applied to the total GDP of the whole euro area and the revenue from tax from financial transactions was calculated. So the total annual revenue based on GDP values from 2012 was calculated to be EUR 36.5 billion. In comparison to the first and second source of revenues, this revenue is very small. It is important to say that tax from financial transactions makes sense only in the case that all euro area countries introduce it at once ⁽³⁾.

Total budget revenues

In the previous paragraphs, tables and charts, three different sources of revenue have been described, namely contributions of national budgets, euro area payroll tax and tax from financial transactions. Altogether, all three sources of revenue are equal to the amount of EUR 287.3 billion which is computed in Table 2. This amount is only slightly higher than the given size of the euro area budget that was stated to be 3 % of euro area GDP which equals EUR 285.2 billion. Therefore, it can be concluded that the abovementioned sources of revenues have successfully reached the stated size of the budget.

⁽³⁾ All the data, formulas and detailed calculations can be found in the attachment to the original thesis.

Table 2: Share of individual revenues as a percentage of total revenues

<i>Budget revenue</i>	<i>Revenues in billion EUR</i>	<i>Share of revenues in %</i>
Contributions of national budgets	95.7	33.3%
Euro area payroll tax	155.1	54.0%
Tax from financial transactions	36.5	12.7%
<i>Total</i>	<i>287.3</i>	<i>100.0%</i>

Source: Own elaboration.

1.3. Budget expenditures

Euro area budget expenditures are divided into two major parts. The first part is unemployment benefits paid out to unemployed people in Member States. This part works as a classical annual budgetary expense. The unemployment scheme is designed to be balanced which means that annual expense in terms of unemployment benefits is designed to be roughly the same as annual revenues collected from payroll tax. In other words, it can be stated that this scheme forms an autonomous part of the budget. Another part of the expenses is not standard budgetary expenses that happen to be paid out each year. In this part, financial resources will be accumulated up to the amount sufficient to provide financial aid and ensure liquidity of the Member States during economic crisis. While determining the threshold up until which the resources are going to be accumulated, the size of the European stabilisation mechanisms has been taken as a benchmark. So the size of the accumulated stabilisation funds in the euro area budget therefore equals the size of the European Stability Mechanism, namely EUR 500 billion. Since the euro area unemployment scheme is balanced on the revenues and expenditures side and is therefore autonomous, this euro area stabilisation fund will be funded by the remaining two euro area budget revenues, namely

contributions of national budgets and tax from financial transactions. Given the *ceteris paribus* condition described in the methodology of this thesis, it can be computed based on 2012 data that annually these two sources of revenues are equal to EUR 132.2 billion. If the movements of revenues in individual years are omitted and figures from 2012 used, the period after which the financial ceiling is reached can be calculated. The process of accumulation can be seen in Table 3.

Table 3: Accumulation of financial resources in euro area stabilisation fund

<i>Year</i>	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
Annual contribution from euro area budget revenues in billion EUR	132.2	132.2	132.2	132.2	132.2
Resources accumulated in stabilisation fund in billion EUR	0.0	132.2	264.4	396.6	528.8

Source: Own elaboration.

Table 3 shows that the threshold of EUR 500 billion will be reached between year 4 and year 5 after the introduction of the euro area budget. Specifically, this will happen after 4.78 years. At that time, the euro area stabilisation mechanism will be filled up. The issue of further development of the euro area budget is tackled in the recommendations of the thesis.

Unemployment benefits

Unemployment benefits are the most important item of euro area budget expenditure. They are designed in such a way that they should entirely replace current unemployment benefits at the national level. The design is based on a study by the European Commission. The study focuses on unemployment benefit schemes in individual states and based on the data it describes characteristics of an average European unemployment scheme.

These data are also used in the quantification of the unemployment benefits in the euro area budget.

Firstly, the number of unemployed people is computed based on population and unemployment in individual Member States. According to the study mentioned above, the net average replacement rate is 60 % of the wage and the average length of unemployment is 4 months. So the annual expenditures for unemployment benefits are calculated as follows. The number of unemployed people is multiplied by the average annual wage, net replacement of 60 % and average unemployment duration of 4 months ⁽⁴⁾.

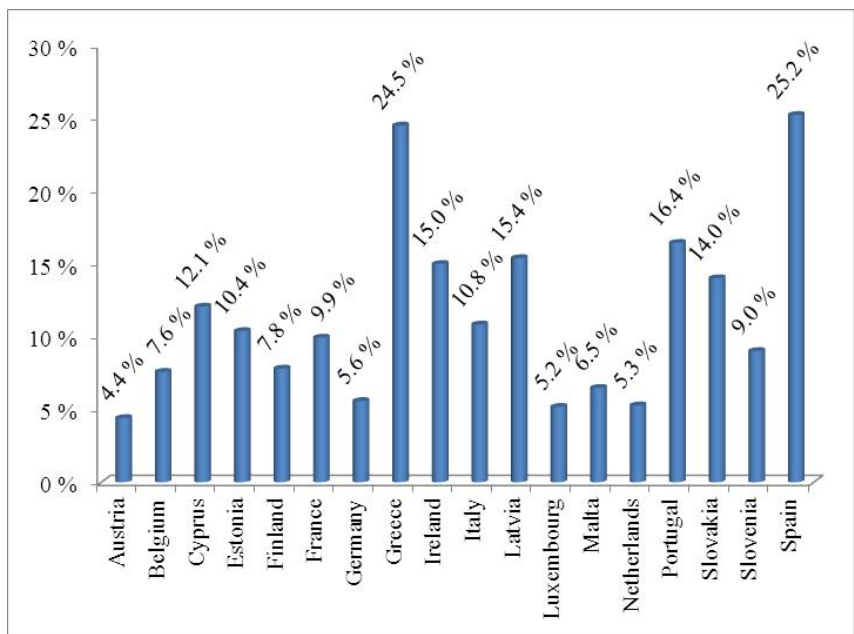
From Figure 6 which shows the unemployment in euro area Member States, it can be seen how unemployment in particular Member States differs. This information is also used in the recommendation of the thesis where the unemployment scheme is analysed and the net gainers in the form of unemployment support and net contributors in the form of euro area payroll tax will be analysed. Greece and Spain have by far the highest unemployment in the euro area, reaching values around 25 %, which means that 25 % of the productive population in these two countries will be receiving unemployment support from the euro area budget. However, it is important to mention that from the point of view of the whole euro area, unemployment in smaller countries such as Greece does not have such a big impact on the euro area economy as unemployment in big countries with high populations such as Germany, Italy, France and Spain. If for example the unemployment rises by 3 % in Germany, it has a much larger impact on the euro area economy than a 10 % increase in unemployment level in Greece since the absolute number of newly unemployed people in Germany is higher since the German population is enormous in comparison to the Greek population. When analysing the impact of increase in unemployment, absolute values of newly unemployed people

⁽⁴⁾ All the data, formulas and detailed calculations can be found in the attachment to the original thesis.

should be taken into consideration rather than relative values in unemployment in individual member countries.

It can be also seen that the differences in unemployment among the Member States are enormous. The difference between the Member State with the lowest unemployment (Austria) and the one with the highest unemployment (Spain) exceeds 20 %. This is also an indicator that the stabilisation function is needed in euro area budgetary structures.

Figure 4: Unemployment in euro area Member States in % based on 2012 data

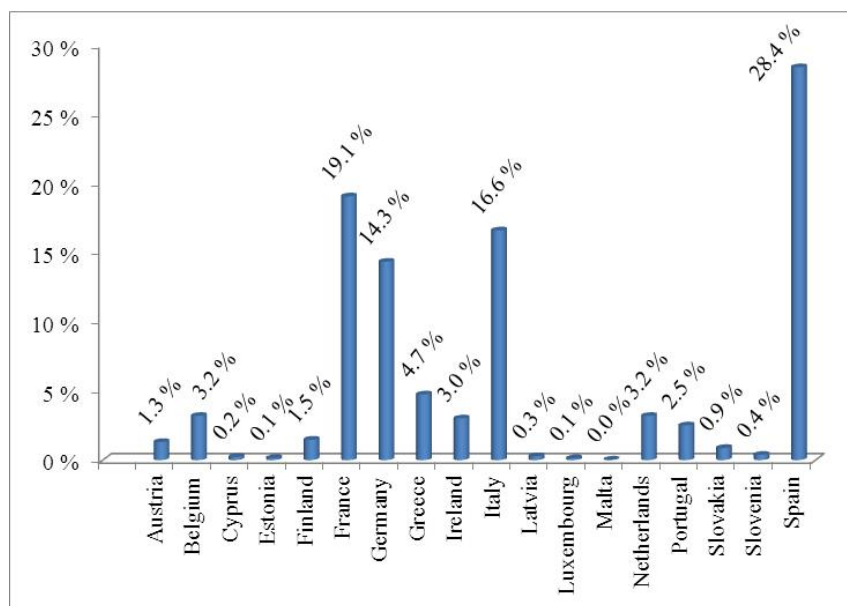

Source: Own elaboration.

Figure 5 shows the distribution of unemployment benefits per Member State. Similarly to the revenue distribution from the payroll tax, there are four Member States that consume the majority of the unemployment benefits. These states are Spain, France, Italy and Germany and are identical to the states on the revenue part of the unemployment scheme because these

countries are simply the largest in the euro area. These four countries consume more than 75 % of the total expenditures dedicated to unemployment benefits. However, it is important to mention that the shares of these for major contributors and receivers are different on the revenue side than on the expenditure side of the budgets and this is the key stabilisation function of the budget. Again, this is described more in detail in the recommendation of this thesis.

Figure 5: Share of expenditures for unemployment benefits per Member State in %

Source: Own elaboration.

2. Euro area payroll tax and unemployment benefits

Unemployment benefits are the most important expenditure item of the euro area budget. One of the reasons for this is that it is an effective tool for performing a stabilisation function in the case when an asymmetric shock occurs within the euro area. In

the case of an asymmetric shock, some member countries experience an economic boom and on the other hand some member countries experience economic recession. Economic boom is connected with high employment and in contrast economic recession is connected with high unemployment. If there was no euro area payroll tax and no euro area unemployment benefits, Member States experiencing economic boom would increase their revenues from payroll tax due to higher employment and decrease the expenditures needed for unemployment support due to decreased unemployment. So this Member State would improve its economic situation and decrease its government debt. Exactly the opposite scenario would occur in the Member State hit by an economic recession. Unemployment would rise meaning higher expenditures would be needed to be paid out to unemployed people and, simultaneously, revenues from payroll tax would decrease.

As a result of this the state experiencing economic boom would be better off than before and the state experiencing recession would be in economic trouble with increasing government debt. This would cause increasing discrepancies among individual euro area Member States and increasing heterogeneity among the euro area Member States which is of course not good since the countries use one common currency and therefore should be as homogeneous as possible to be able to pursue a unitary common monetary policy.

A common euro area payroll tax and a common system of unemployment benefits can in fact bring stability to the euro area and reduce the impact of asymmetric shock within the euro area and thereby contribute to less heterogeneity among the individual Member States of the euro area. This is the primary reason why this system was embedded as a milestone of the designed euro area budget. If such a system is introduced at the euro area level, a corresponding stabilisation function in case of an asymmetric shock will be achieved. The country experiencing economic boom will, due to the increased employment, contribute more to the common euro area budget since the revenues collected from

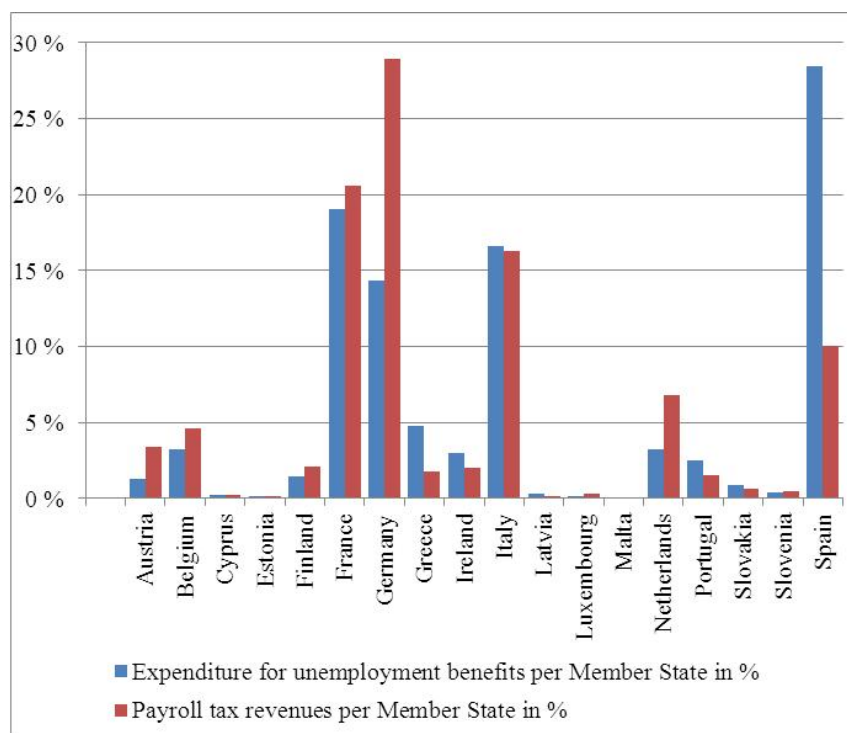
the payroll tax will be higher and simultaneously this country will need less unemployment benefits from the budget. So, such a country becomes a net contributor to the system of unemployment benefits. On the other hand, the country experiencing recession will be able to obtain more money in the form of the unemployment benefits from the common budget without the necessity of increasing the national debt because the increased demand for the unemployment benefits in one country will be compensated by an increased supply of revenues from the payroll tax in another country. This is, in short, the principle of the stabilisation function embedded in the euro area unemployment scheme.

The scheme is designed based on scientific articles, proposals of the European authorities, and statistical data from euro area member countries. It is designed to be balanced and therefore the revenues from the payroll tax computed in the revenue section of this thesis reach EUR 155.1 billion and expenditures for unemployment benefits reach EUR 147.6 billion. A small buffer of EUR 7.5 billion was created for possible deviations from statistical calculations in the real situation.

Figure 6 compares the share of expenditures for unemployment benefits of Member States which is denoted by the blue colour and the share of payroll tax revenues collected by individual members of the euro area. Since both revenues and expenditures are almost equal and the sub-budget of the unemployment scheme is balanced, these two variables can be easily compared. Figure 6 shows that in both expenditures and revenues France, Germany, Italy and Spain are the key contributors and consumers. However, it is interesting to see that the role of these states is not the same. France and Italy have more or less the same share of both revenues and expenditures. On the other hand, revenues collected in Germany are approximately double the benefits consumed. This is due to the fact that the unemployment in Germany is low. In contrast, Spain consumes almost three times more unemployment benefits than it

collects in the form of payroll tax. Again this is due to extreme unemployment in Spain. In order to simplify the whole scenario, it can be stated that the excess of payroll tax revenues over unemployment benefits in Germany is used to cover part of unemployment benefits in Spain since Spain is, due to high unemployment, not able to collect as much revenues from payroll tax as is needed. It is a practical example of the stabilisation function in the euro area budget.

Figure 6: Comparison of payroll tax revenues and unemployment benefits expenditures per Member State in %

Source: Own elaboration.

If we look at other Member States except the four major players, there is a similar scenario in the Netherlands, Greece and Ireland where the excess of collected revenues from the payroll

tax in the Netherlands roughly matches the Greek and Irish excess of money needed to pay out unemployment benefits combined. Here it is again important to mention that an increase of unemployment in countries with a small population does not play such an important role as an increase in more populous countries such as Germany, Italy, France and Spain where only a mild increase in unemployment represents a large amount of newly unemployed workers in absolute terms. From this point of view, Spanish unemployment represents the biggest threat for the euro area economy since Spain has a productive population of almost 31 million and a 25 % level of unemployment which means that in Spain, there are 7.8 million unemployed which is more than the entire productive population of Greece.

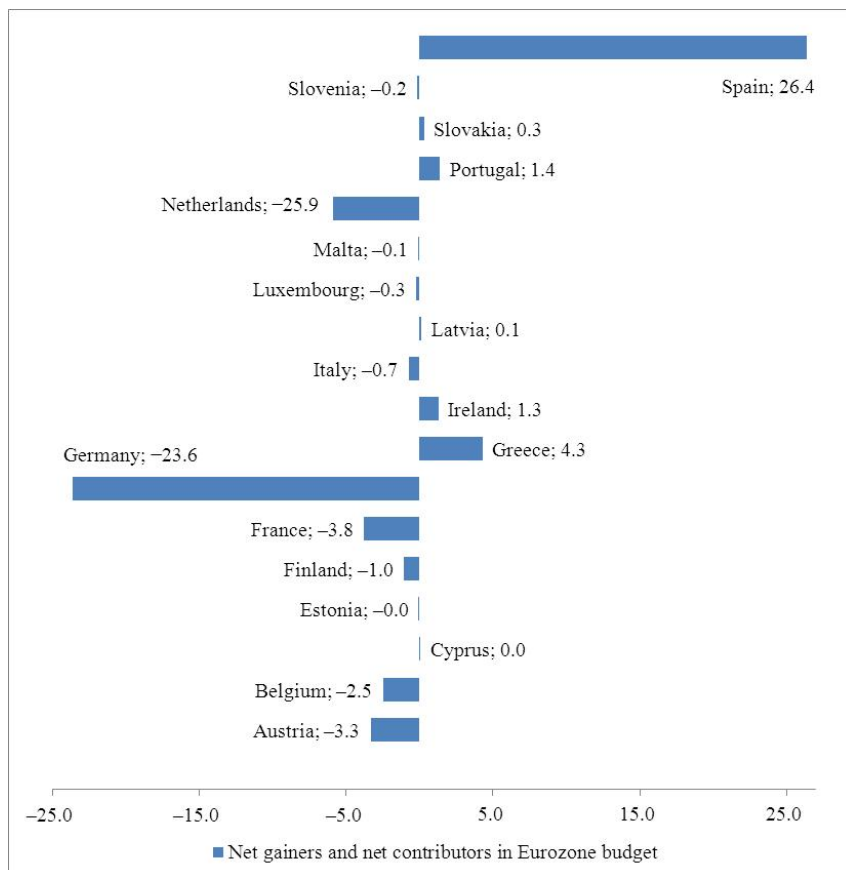
Figure 7 shows the net gainers and net contributors of the euro area unemployment scheme in billion euro. Negative values in the left side of the figure mean that the relevant Member State collects more money from the payroll tax than amount of money needed for unemployment benefits. These countries can be called net contributors to the euro area unemployment scheme. By analogy, the positive values in Figure 7 mean that the country consumes more money for unemployment benefits than the amount of money collected by the payroll tax.

It can be seen that many euro area countries (Slovakia, Malta, Luxembourg, Latvia, Italy, etc.) do not have a substantial positive or negative balance in the unemployment scheme. On the other hand, Germany and Spain have the most unbalanced figures, Germany being the biggest net contributor with EUR 23.6 billion and Spain being the biggest net gainer with EUR 26.4 billion.

Another important fact to be mentioned is that all countries except Italy often called PIIGS (Portugal, Ireland, Italy, Greece, and Spain) are practically the only net gainers of the unemployment scheme. This is also proof that an unemployment scheme designed under this thesis is in fact able to provide a stabilisation function in times of economic crisis and effectively transfer financial resources from countries not suffering so much

from the crisis to countries that are really badly affected by an economic downturn and thereby help stabilise their economies and the economy of the whole euro area.

Figure 7: Difference between unemployment benefits received and payroll tax paid per Member State in billion EUR

Source: Own elaboration.

Conclusion

The goal of this thesis was to design a structure of a budget of the euro area that would perform a stabilisation function during

economic and financial crisis in order to provide stabilisation mechanisms to be able to address asymmetric shocks.

Since the topic is very broad, complicated and touches many spheres of the economy, the goal of the thesis was achieved under a number of limiting conditions. Firstly, this thesis is focused exclusively on the stabilisation function of the budget and allocation and redistribution functions are not taken into account. Secondly, this thesis does not address impacts of the euro area budgets on individual Member States and their national economies, taxation systems and unemployment schemes. Thirdly, a principle of *ceteris paribus* is applied in this thesis and the design of the euro area budget is based on the data from the year 2012 which is the most recent year of available data. Changes and future development of individual variables and indicators are omitted and all values are considered to be constant because calculating with possible development of individual variables in every single Member State of the euro area would also be beyond the scope of this thesis. However, it is very important to emphasise that the methodology and the design of individual revenues and expenditures itself is the biggest contribution of this thesis. The data change and develop over the time, but the methodology and structure of the budget described in this thesis can be used over and over again with new datasets and thereby the budget can be updated in accordance with the most recent economic data.

The most important revenue of the budget is euro area payroll tax. The contribution of individual states is highly dependent on unemployment rate and average wage. The other sources of revenue are the tax from financial transactions and contributions of individual Member States.

Regarding the budget expenditures, unemployment benefits play the key role and perform the key stabilisation function of the euro area budget. Figure 7 clearly depicts net gainers and net contributors of the euro area budget. From Figure 7, it can be seen that Germany is by far the biggest net contributor and on the other hand Spain is by far the biggest net gainer of the budget. In

simple words and with a high degree of simplification, it can be said that the budget introduces an outflow of financial resources from Germany and inflow of financial resources into Spain, as it is seen in Figure 10. However, it is crucial to mention that it is necessary to ensure that financial transfers among Member States are not permanent and that only temporary asymmetric shocks should be tackled. This issue was solved by using the revenues of the euro area budget for improving competitiveness of the net gainers by attracting foreign direct investment into these countries. Firstly, the part of the revenues is used for creating the euro area stabilisation fund and after the stabilisation fund of EUR 500 billion is filled, revenues will be used for improving the competitiveness of net gainers, thereby ensuring that the financial transfers are not going to be permanent.

All in all, it can be stated that this thesis designs a balanced budget of the euro area whose primary aim is to perform the stabilisation function and fight the asymmetric shocks within the euro area. The recent financial and economic crisis has proved that this function is currently missing in the European budgetary structures and the design of the euro area budget conducted in this thesis provides a suggestion as to how such function could be embedded into European budgetary structures, what would be the best possible sources of revenues and expenditures in order to ensure the stabilisation function and which Member States of the euro area would be the net gainers and contributors of such budgets. Furthermore, it outlines some suggestions as to how to solve the issue of permanent financial transfers from net contributors to net gainers.

Bibliography

About EFSF. Available from:

<<http://www.efsf.europa.eu/about/index.htm>>.

About the ESM. Available from:

<<http://www.esm.europa.eu/about/index.htm>>.

European Financial Stabilisation Mechanism (EFSM).

<<http://ec.europa.eu/>>.

GDP and main components – Current prices. Available from:

<<http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>>.

Labor Costs. Eurostat. Available from:

<<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tps00173>>.

MacDougall, D. (1977). *Report of the Study Group in the role of Public Finance in European Integration*. Available from:

<<http://ec.europa.eu/>>.

Short-Term Labour Market Statistics. OECD. Available from:

<<http://stats.oecd.org/Index.aspx?DatasetCode=STLABOUR>>.

ZMĚNA V EKONOMICKÉ GOVERNANCE EU PO ZAVEDENÍ MIP

Ing. David Kursá

Vysoká škola ekonomická v Praze, Fakulta mezinárodních vztahů, obor Evropská integrace

Zpracovatel sylabu diplomové práce: Ing. David Kursá

Abstrakt:

Cílem práce je zjistit, jaký vliv mělo na podobu evropské ekonomické governance zavedení tzv. procedury makroekonomických nerovnováh (MIP). Tato procedura vznikla jako jedno z mnohých opatření, kterými EU reagovala na ekonomickou krizi. Krize totiž mj. plně odhalila nedostatečnou úroveň koordinace hospodářských politik v EU, přičemž těsnější forma koordinace byla po dlouhou dobu zaměřena především na ukazatele fiskální disciplíny jednotlivých členských zemí. První kapitola této práce přináší vysvětlení pojmu evropská ekonomická governance a její vývoj od podpisu Římských smluv. Druhá kapitola je věnována vývoji a dopadům ekonomické krize v evropském prostoru a opatřením, které byly na evropské úrovni přijaty s cílem vylepšit evropskou ekonomickou governance. Jádrem práce je pak třetí kapitola, která je zaměřena na analýzu vývoje sledovaných ukazatelů a průběhu MIP. Čtvrtá kapitola přináší přehled aspektů, které byly díky proceduře MIP nově zahrnuty do evropské ekonomické governance.

Abstract:

The main aim of the thesis is to evaluate the impact of introduction of so called Macroeconomic Imbalance Procedure (MIP) on the European economic governance system. This procedure was adopted as one of many measures by which the EU has responded to the economic crisis. The crisis has fully revealed, inter alia, inadequate coordination of economic policies in the EU. For a long time there has been the tighter form of the coordination focused only on indicators of fiscal discipline. The

first chapter of this thesis provides an explanation of the concept of European economic governance and its development since the signing of the Treaty of Rome. The second chapter is devoted to the development and impact of the economic crisis in the EU and the measures that have been adopted at EU level in order to improve European economic governance. The core of the thesis is the third chapter which focuses on the analysis of development of indicators monitored during MIP. The fourth chapter provides an overview of the aspects that are newly included in European economic governance thanks to MIP.

Klíčová slova:

Six Pack, Procedura makroekonomických nerovnováh, Ekonomická krize, Evropská ekonomická governance

Klasifikace JEL:

E61, E66, F15, E30

Diplomová práce dostupná zde:

https://www.vse.cz/vskp/41010_zmena_v%C2%A0ekonomicke_governance_eu_po_zavedeni_mip

Úvod

Nutnost reformy evropského ekonomického vládnutí byla v průběhu krize velice skloňovaným tématem. Ekonomická krize plně odhalila nejen odlišnou strukturu a vyspělost ekonomik napříč evropským prostorem, ale také nedostatečnou úroveň koordinace hospodářských politik, která je pro co nejlhladší fungování států v rámci měnové unie nezbytná.

Byla to pak právě ekonomická krize, díky níž se značně dynamizovala diskuze nejen o makroekonomických nerovnováhách napříč Evropskou unií a možnostmi jejich řešení, ale také o celkové podobě správy ekonomických záležitostí na

evropské úrovni. Závěrem těchto diskuzí byl velice překotný vývoj podoby evropské ekonomické governance. V rozmezí několika málo let byl v chod uveden Evropský stabilizační mechanismus, byla schválena dlouhodobá strategie Evropa 2020, naplno se rozběhl proces tzv. Evropského semestru, podepsány byly zásadní dokumenty typu *Six Pack*, Pakt Euro Plus či tzv. Fiskální kompakt.

Většiny těchto změn se diplomová práce dotýká, hlavní pozornost však byla zaměřena především na tzv. proceduru makroekonomických nerovnováh (dále jen MIP ⁽¹⁾). Hlavním cílem práce je zjistit, jaký vliv mělo zavedení procedury MIP na evropskou ekonomickou governance. Jednotlivé kapitoly jsou pak strukturovány dle dílčích cílů této práce.

Prvním z nich je stručně popsat historické souvislosti evropského ekonomického vládnutí jakož i definice pojmu samotného, a to jako nutný podklad k debatě o smyslu a efektivitě vzniku a průběhu MIP. Druhým dílčím cílem je popsat reformu ekonomické governance EU v době ekonomické krize. Po rozboru samotné MIP pak ve třetí kapitole na základě analýzy nejen statistických dat rozhodují, zda bylo zavedení procedury MIP vhodnou odpovědí na příčiny ekonomické krize v evropském prostoru, tedy zda lze s její pomocí identifikovat krize budoucí.

Práce je členěna do celkem čtyř kapitol. První kapitola se zabývá historickým vývojem evropské ekonomické integrace a přináší výběr definic pojmu ekonomická governance, které jsou následně modifikovány tak, aby odpovídaly potřebám EU. V rámci druhé kapitoly jsou pak zkoumány příčiny vzniku ekonomické krize, která měla na vybrané členské země EU doslova ničující dopad a zároveň jsou v této kapitole popsána opatření, jejichž cílem byl jednak boj s krizí současnou a také předcházení krizím budoucím. Třetí kapitola je pak věnována jádru práce, tedy proceduře MIP. Její součástí je rozbor jak jednotlivých makroekonomických ukazatelů, které jsou v rámci

(¹) Zkratka pochází z anglického názvu *Macroeconomic Imbalance Procedure*.

MIP sledovány, tak i průběhu MIP. Následně je na základě aplikace příslušných textů analyzován i přehled nových aspektů, které byly díky proceduře MIP zahrnuty do evropské ekonomické governance včetně postavení vybraných institucí EU a nových prvků v oblasti koordinace hospodářských politik. Čtvrtá kapitola pak čtenáře seznamuje s reálným průběhem a dopadem MIP a jejími dosavadními výsledky. V poslední části textu práce je pak prezentována aplikace MIP na vybraných státech, mezi nimiž jsou Česká republika a Německo.

1. Ekonomická governance EU a její historický vývoj

Ekonomická governance je v současnosti často diskutovaným pojmem. Zvýšený zájem lze sledovat s nástupem globalizace, zpětně jsou pak hodnoceny a analyzovány formy governance v dřívějších obdobích (Němcová 2010). Diplomová práce je primárně zaměřena na evropskou ekonomickou governance, nicméně tento pojem není striktně definován.

V této kapitole tak čtenář najde nejprve definiční vymezení konceptu governance v jejím nejširším pojetí a to od definic nejčastěji používaných až po tu, kterou považuje autor za nejkompexnější a která pochází z materiálů UNDP. Zároveň jsou probírána i úskalí snahy přesně vymežit pojem governance, kterým je např. nejednoznačné využívání pojmu vláda. Od definic ryze obecného charakteru se text následně posouvá k vymezení governance z ekonomického pohledu a je zkoumáno, na jakých úrovních, myšleno ve smyslu zainteresovaných aktérů, se lze ekonomickou governance zabývat.

Z textu mj. vyplývá, že téměř veškeré definice governance se potýkají s několika zásadními problémy, především s nekonkrétností a jistou šířkou pojmu. Tato komplikace je ještě zřetelnější, pokud bychom dle zmíněných definic chtěli vymežit ekonomickou governance EU. Problém nastává především ve chvíli, kdy budeme chtít zjistit jaké konkrétní politiky a nařízení EU bychom měli pod systém její ekonomické governance zahrnout. Prakticky lze vycházet ze dvou pojetí.

V užším pojetí je možno za evropskou ekonomickou governance považovat vývoj a systém koordinace hospodářských makroekonomických, primárně fiskálních, politik na evropské úrovni, především v rámci HMU a v rámci procesu budování vnitřního trhu. Právě toto užšího pojetí je specifické pro řadu odborných textů, neméně relevantní je skutečnost, že takto lze pojetí ekonomické governance chápat i z řady oficiálních textů evropských institucí.

V širším pojetí bychom pak pod ekonomickou governance museli zařadit celé spektrum hospodářských politik a iniciativ, včetně projektu HMU. Pozornost by tak nebyla upřena primárně na fiskální oblast hospodářské politiky, ale dále také např. na politiky na trzích práce, sociální politiky či politiku Hospodářské a sociální soudržnosti.

Analogicky k předchozímu přístupu při vysvětlování pojmu governance je i popsání její evropské podoby založeno na zkoumání již existujících definic. Od odborných textů se autor dostává i k vymezení, které ve svých materiálech používá Komise. Nicméně ta spíše přibližuje, co je součástí, nikoliv však co je samotná evropská governance. Důvodem takto nejasné definice může být obava, že přesné definování pojmu by mohlo vést k omezení jeho vývoje. Tímto způsobem tak může být pod systém evropské ekonomické governance v průběhu času přidávána řada dalších oblastí. Evropskou ekonomickou governance tak lze z tohoto úhlu pohledu definovat jako stále se vyvíjející flexibilní systém koordinace hospodářských a fiskálních politik.

Ke značnému množství definic pak autor přidává i vlastní pracovní definici, která přináší ucelený a komplexní výklad pojmu. Evropskou ekonomickou governance lze chápat jako „...systém těsnější koordinace především fiskálních, v širším pohledu i hospodářských politik v rámci EU jako celku, zejména pak v rámci HMU. Byla a je formována řadou opatření, v nichž si zájmové instituce na evropské i národní úrovni rozdělily pravomoci a odpovědnosti s cílem předcházet vzniku hospodářských nerovnováh a špatnému stavu veřejných financí,

stejně jako tyto negativní jevy případně napravovat. Hlavním smyslem dohodnutých postupů je podpořit hospodářský růst a zaměstnanost a přispět ke konvergenci a stabilitě jak EU jako celku, tak i jednotlivých členských států.“

Po vysvětlení pojmu v obecné, ale i konkrétní evropské rovině a objasnění, jakou problematikou evropské ekonomické governance se diplomová práce zabývá, se text věnuje tomu, jak se evropská ekonomická governance formovala od vzniku ES. Zkoumané období lze na jedné straně ohraničit podepsáním zakládajících smluv, na straně druhé pak počátkem ekonomické krize. Pokud bychom měli z hlediska časové charakteristiky použít dokumenty či smlouvy, jednalo by se o období od podepsání Římských smluv až po realizaci Lisabonské strategie.

Vývoj evropské ekonomické governance je pak pozorován přímo na základě znění konkrétních článků příslušných dokumentů. Kromě již zmíněných Římských smluv je pozornost věnována např. Wernerově plánu, podle něhož měla hrát významnou úlohu při koordinaci politik hlavně Rada, která by nejenže stanovovala hlavní směry hospodářských politik, ale byla i ústředním orgánem pro jejich tvorbu. Wernerův plán nicméně skončil neúspěchem a dalším rozebíraným dokumentem je následně Delorsova zpráva. Ta na rozdíl od té Wernerovy byla konstruována s myšlenkou, že centralizace měnové politiky nemusí jít ruku v ruce s centralizací politik fiskálních, přičemž vysvětlení tohoto jevu můžeme spatřovat v rozdílných dobových pohledech na roli a účinnost fiskální politiky vyhlazovat hospodářský cyklus.

U deskripce vývoje evropské ekonomické governance se autor následně zastavuje u Maastrichtské smlouvy. Ta mj. stanovila, že hospodářské politiky jsou věcí společného zájmu a členské země by je měly řešit v rámci Rady EU. Nástrojem pro koordinaci se stalo stanovování tzv. Hlavních směrů pro hospodářskou politiku (BEPG) navrhovaných Komisí a schvalovaných Radou ve formátu ECOFIN. Maastrichtská smlouva se také věnovala i dnes velice ožehavému tématu rozpočtových politik. Na rozdíl od BEPG byla vypracována

i procedura, jejímž cílem mělo být vynucování opatření na udržování fiskální disciplíny (EDP), který je v práci detailně popsán.

Na rozdíl od měnové unie ale Maastrichtská smlouva ponechala oblast hospodářské unie především v pravomoci členských států, přičemž orgánům EU byla přisouzena spíše koordinační role (Wawrosz 2012: 3–17). Argumentace, že byla stanovena i výkonná pravomoc (procedura EDP) naráží nejen na její úzce specifikovanou oblast působnosti, ale také na značný prostor, který procedura EDP dávala pro vlastní rozhodování zainteresovaných subjektů. V proceduře EDP se v mnoha případech nejednalo o automatismy, vágně formulovaná ustanovení ohledně výjimek skrývala možnost, jak proceduru nedovést až do kroku udělení sankcí.

Na Maastrichtskou smlouvu je pak navázáno Paktem stability a růstu, který vzniknul především z iniciativy Německa, kde bylo možné sledovat znepokojující obavy nad dodržováním Maastrichtských rozpočtových kritérií i po přijetí jednotné měny. Konstrukci Paktu lze hodnotit jako relativně přísnou, nicméně je nutné brát ohled na to, že fiskální politika nadále zůstávala v rukou členských států. Autorita smluvního ujednání tak v podstatě závisela na politické vůli jednotlivých členských států respektovat dohodnutá pravidla (Dědek 2008: 171). A jak se v průběhu času ukázalo, toto nastavení nebylo efektivní a Pakt tak byl v roce 2005 spolu s revizí Lisabonské strategie reformován. Nicméně nedošlo k jeho zpřísnění, ale naopak k uvolnění pravidel.

Kapitolu uzavírá část věnovaná Lisabonské strategii, která sloučila již vzniklé koordinační procesy jednu střechu. Výrazným nástrojem se staly již výše zmiňované BEPG, strategie dále hodně stavěla na tzv. otevřené metodě koordinace (OMK). Vinou stanovení mnoha cílů v řadě oblastí a nedostatečného institucionálního zajištění byla Lisabonská strategie předurčena k neúspěchu, na který nejprve upozorňovala Sapirova, a následně i Kokova zpráva. Z revize lze krom změny obsahového zaměření zdůraznit zavedení Integrovaných směrů pro růst a zaměstnanost

jako hlavního koordinačního nástroje. V podstatě se jednalo o sloučení BEPG a tzv. Směrů zaměstnanosti (EG) do jednoho, více konzistentního nástroje. Z pohledu ekonomické governance bylo pravděpodobně nejvýznamnějším prvkem zavedení tříletých Národních programů reforem (NRP), v nichž členské státy představují reformní strategie včetně jejich časového harmonogramu.

2. Ekonomická krize a reforma ekonomické governance

Jak vyplývá z výše uvedeného, systém evropské ekonomické governance byl před příchodem krize poměrně složitým a těžko uchopitelným tématem, který byl rozebírán především na akademické a odborné úrovni. Jedním z úkolů, před kterými tak EU během krizového vývoje stála, bylo reformovat toto nepřehledné uspořádání v co nejtransparentnější a lehce pochopitelný systém.

Druhá kapitola se nejprve věnuje nastínění příčin vzniku krize, která začala trhu nemovitostí v USA. Vzhledem k vysoké míře globalizace finančního trhu se následně toxická aktiva dostala do rozvah evropských bankovních skupin a společností. V kombinaci s hospodářským útlumem, zvýšenou obezřetností finančních trhů po pádu americké banky Lehman Brothers a zamrznutím mezibankovního trhu se řada z nich dostala do velkých potíží a byly nuceny buď zbankrotovat, nebo se stát příjemcem státní pomoci. Na světlo se dostala skutečnost dlouhodobé předluženosti některých ekonomik a finanční trhy reagovaly na obavy z možného nesplacení závazků států růstem úroků u státních dluhopisů. Tyto úroky pak u některých států dosáhly takové úrovně, že již dále nemohly obhospodařovat svůj dluh.

První zemí v evropském prostoru, na které se krize výrazně podepsala, byl Island. Z členských zemí EU vyvstala nutnost finanční pomoci nejprve v Maďarsku, dále pak v Lotyšsku

a Rumunsku ⁽²⁾. První opravdu závažný problém však představovala situace Řecka, které by bez finanční pomoci muselo v roce 2010 vyhlásit bankrot. Krize se tak přesunula přímo do HMU, což bylo následně potvrzeno problémy dalších států – Irsku, Portugalska, Španělska, Kypru, velké obavy panovaly o Itálii a poukazováno bylo i na situaci Francie a Slovinska.

Jedna oblast problémů byla tedy zcela zřejmá napříč téměř celou EU. Tou oblastí byly dlouhodobé deficity rozpočtů členských zemí a z toho vyplývající růst veřejného dluhu. Tedy paradoxně oblast, na kterou se evropská ekonomická governance soustředila v průběhu jejího historického vývoje snad nejvíce (avšak bez výraznějších výsledků v dlouhodobém horizontu). Práce přináší podrobný vývoj ukazatelů zadlužení v jednotlivých problémových ekonomikách, jak se však v průběhu krize ukázalo, dlouhodobé deficity a negativní vývoj vládního dluhu nestály za problémy všech krizí postižených zemí. Spíše je patrné, že krize měla značně negativní dopad na veřejné finance, než že by neodpovědné vládní financování bylo její příčinou.

Na tento fakt bylo během krize několikrát upozorňováno s tím, že závaznější než růst vládních dluhů byl především růst soukromých dluhů a zvyšování nerovnováh běžných účtů platebních bilancí napříč členskými státy eurozóny (např. de Grauwe 2011). Tento argument je v práci rozebírán a na základě statistik běžných účtů lze dovodit, že zatímco Německo akumulovalo významné přebytky běžného účtu, krizí nejvíce postižené státy se dočkaly přebytků pouze ve zcela výjimečných případech.

Práce se dále zaměřuje nejprve na vysvětlení a následně i porovnávání cenových a necenových aspektů konkurenceschopnosti vybraných ekonomik. Do mozaiky problémů, se kterými se potýkaly krizí nejvíce zasažené státy, tak práce na základě ať už statistik či zpráv Světového ekonomického fóra (WEF), přidává

⁽²⁾ K příčinám a řešení krize v těchto zemích více viz Dědek (2013: 169–180).

i další prvek a tím je dlouhodobý pokles celkové konkurenceschopnosti.

Odpovědí EU na nepříznivý ekonomický vývoj byl kromě zavedení záchranného mechanismu i relativně rychlý vývoj změn v oblasti ekonomické governance. Její systém se totiž ukázal jako značně neefektivní ať už při předcházení nebo při řešení krize. Bylo nutné reagovat nejen krátkodobými opatřeními s okamžitým účinkem, jejichž cílem nemělo být nic menšího než záchrana eurozóny a fungování společné měny, tak i opatřeními, která by dokázala příchody ekonomických krizí včas identifikovat a umožnit předcházet ničivým důsledkům ekonomického propadu. Zároveň musela EU jako celek (a samozřejmě také HMU) nastínit strategickou vizi jejího budoucího vývoje ať už co do stanovení cílů v různých oblastech, nebo co nastínění směrů dalšího vývoje evropské ekonomické integrace.

V práci je jsou tak rozebrány ta nejdůležitější opatření, která byla na evropské úrovni přijata. Od strategické vize Evropa 2020, která je následnicí neúspěšné Lisabonské smlouvy, přes cyklus tzv. Evropského semestru, díky němuž veškeré koordinační procesy dostávají jednoduchý časový i institucionální formát, až k tzv. *Six Packu*, který kromě relativního zpřísnění Paktu stability a růstu přináší i zcela nový nástroj – Proceduru makroekonomických nerovnováh.

3. Procedura makroekonomických nerovnováh

Třetí kapitola plynule navazuje na předchozí text a je zároveň jádrem celé práce. Z různých úhlů pohledu totiž zevrubně zkoumá proceduru MIP, přičemž hned na úvod jsou zmíněny dva legislativní akty, které proceduru zavádějí:

- Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1176/2011 ze dne 16. listopadu 2011 o prevenci a nápravě makroekonomické nerovnováhy ⁽³⁾.

⁽³⁾ Plné znění dostupné z: <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/ALL/?uri=CELEX:32011R1176>>.

- Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1174/2011 ze dne 16. listopadu 2011 o donucovacích opatřeních k nápravě nadměrné makroekonomické nerovnováhy v eurozóně ⁽⁴⁾.
- Jako záměr realizace MIP byl v těchto nařízeních mimo jiné stanoven cíl „...dosáhnout zdokonalené správy ekonomických záležitostí v Unii“. Z tohoto jasně vyplývá, že by se MIP neměla zabývat pouze členskými zeměmi Eurozóny, ale všemi členskými státy EU. Nařízení pak chápou dosavadní dohled pouze na rozpočtovou stránku vývoje v členském státě (jak je upravuje Pakt stability a růstu) jako nedostatečný a k prevenci proti dalším krizím je nutné zohlednit i širší makroekonomické souvislosti. Následující text pak do velké míry z těchto dvou nařízeních vychází, nicméně nejprve je pozornost věnována rozboru a analýze vývoje jednotlivých sledovaných ukazatelů.

Pravomoc zvolit konkrétní ukazatele byla v Nařízení č. 1176 (konkrétně Článek 4) přidělena Komisi, která jej měla konzultovat s Radou a Evropským parlamentem, pro ukazatele související se situací na finančním trhu měla Komise vyzvat k vyjádření ESRB. Přehled ukazatelů pak je přímo v nařízení označován jako „Srovnávací přehled“ (v anglické verzi jako *scoreboard*) a kromě hodnot vybraných ukazatelů jsou v rámci něj stanoveny i prahové hodnoty, jejichž překročení může indikovat makroekonomickou nerovnováhu. Slovíčko „může“ je v tomto případě více než důležité, neboť o existenci nerovnováhy by mělo být rozhodnuto na základě dalších aspektů reálného vývoje ekonomiky. Zde můžeme vidět jeden z rozdílů mezi principem, na kterém je postaven Pakt stability a růstu a procedura MIP. Překročení hraniční hodnoty totiž automaticky

⁽⁴⁾ Plné znění dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/ALL/?uri=CELEX:32011R1174>.

neznamená, že by se členský stát dostal pod drobnohled Komise a musel by pod hrozbou uvalení sankcí zjednat nápravu a přijmout doporučení. Indikování nerovnováhy do velké míry záleží na názoru Komise, který může být značně flexibilní (jak se např. ukázalo v medializovaném případě Německa a jeho příliš vysokých hodnot přebytku obchodní bilance).

Konstrukce scoreboardu vychází z požadavku reflektovat jak nerovnováhy vnitřní, tak nerovnováhy vnějšího typu, některé z ukazatelů pak hodnotí změny v cenové konkurenceschopnosti daného státu. Konkrétní ukazatele včetně stanovených prahových hodnot demonstruje následující tabulka.

Tabulka 1: Ukazatele zařazené do *scoreboardu* v rámci MIP, včetně prahových hodnot

<i>Ukazatel</i>	<i>Prahová hodnota</i>
Indikátory vnější (ne)rovnováhy	
Tříletý průměr salda běžného účtu platební bilance (% HDP)	< -4%, >6%
Čistá investiční pozice země (% HDP)	< -35%
Indikátory konkurenceschopnosti	
Změna hodnoty REER upraveného dle inflace za tři roky (v %)	± 5% v případě eurozóny ± 11% pro nečleny
Změna hodnotových podílů na exportních trzích za období pěti let (v %)	< -6%
Změna jednotkových nákladů práce za období tří let	+ 9% v případě eurozóny + 12% pro nečleny
Indikátory vnitřní (ne)rovnováhy	
Meziroční změna cen nemovitostí za využití spotřeby jako deflátoru (v %)	> 6%
Úvěry soukromému sektoru (v % HDP)	> 14%

<i>Ukazatel</i>	<i>Prahová hodnota</i>
Celkový dluh soukromého sektoru (%HDP)	> 133 %
Celkový dluh veřejného sektoru (% HDP)	> 60 %
Třiletý průměr míry nezaměstnanosti (v %)	> 10 %
Meziroční změna celkových závazků finančního sektoru (v %)	> 16,5 %

Zdroj: Zpracováno autorem na základě European Commission, Economic and Financial Affairs, MIP online database. Dostupné z:
 <http://ec.europa.eu/economy_finance/indicators/economic_reforms/eip/sbh/>.

Jak již bylo řečeno, součástí práce je jak ekonomický rozbor indikátorů, tak i četné množství statistik a grafů, které demonstrují jejich vývoj. Na těchto základech je pak vždy jednak zhodnocena smysluplnost zařazení daného ukazatele do scoreboardu, a zároveň je poměrně vhodně ilustrováno, jakými problémy trpí vybrané ekonomiky. Práce tak opět dochází k závěru, že krizi v evropském prostoru je nutné vnímat skrze větší počet ukazatelů než pouze těch fiskálního charakteru.

Po znázornění vývoje a vysvětlení podstaty MIP je přistoupeno k deskripci průběhu celé procedury. Text vychází výhradně z ustanovení dvou výše zmíněných nařízeních a je stejně jako samotná procedura rozdělen na popsání preventivní a nápravné části včetně odkazů na příslušné dokumenty, které jsou v jednotlivých fázích zveřejňovány. Užitečnou součástí textu je i vlastní grafické zpracování jednotlivých větví procedury i s možnostmi, které mohou nastat. Zvláštní pozornost je věnována sankčnímu mechanismu, který může být považován za alfu a omegu celé MIP, neboť s ním stojí a padá celá její efektivita. Poslední část třetí kapitoly se pak zaměřuje na aktuální výsledky MIP v době vzniku práce (květen 2014).

4. Ekonomická governance po zavedení MIP

Závěrečná kapitola práce v mnohém kombinuje předchozí zjištění a demonstruje vliv zavedení procedury MIP na evropskou ekonomickou governance. V první části je vysvětleno, nakolik MIP představuje těsnější formou koordinace hospodářských politik z institucionálního pohledu a to nejen co do existence sankčního mechanismu, ale také co do nových kompetencí evropských institucí, jimiž dříve nemohly disponovat. Pravomoci institucí (konkrétně Evropského parlamentu, Komise a Rady) jsou zkoumány odděleně a navíc v jednotlivých fázích procesu, přičemž práce v této části textu čerpá jednak z konkrétního znění nařízení, ale i z reálného fungování procedury.

Evropský parlament, jakkoliv je v textech Nařízení několikrát zmiňován jako důležitý aktér, má co do rozdělení významných pravomocí většinou pouze právo být informován a předkládat svá stanoviska. Může se tak např. vyjadřovat k dílčím návrhům a oznámením Komise, nicméně konkrétní pravomoc zasáhnout nějakým významným způsobem do procedury MIP nemá.

Význam Komise lze sledovat především v preventivní části procedury, kdy má pravomoc sestavovat scoreboard ze souboru makroekonomických a makrofinančních ukazatelů. Vzhledem k celé podstatě procedury se jedná o pravomoc poměrně zásadní. Stejně zásadní je i možnost určení těch členských států, u nichž se domnívá, že mohou být postiženy nerovnováhou. Zároveň je nutno poukázat, že tak Komise nečiní automaticky, ale s ohledem na širší ekonomický kontext, což jí dává značně široký prostor pro interpretaci dat. Čím se však postupně procesem průběhu MIP dostáváme k její nápravné části, míra autonomie a nezávislého rozhodování Komise klesá. I když je Komise obrazně řečeno spouštěčem procedury nadměrné nerovnováhy (potažmo sankčního mechanismu) díky tomu, že určuje, jaké státy trpí nadměrnou nerovnováhou, na její další vývoj přílišný vliv nemá.

Zcela opačně lze popsat význam Rady. Rada má totiž jen velmi nízké pravomoci co se týká preventivní větve MIP. Rada má právo být informována o podobě scoreboardu a případných změnách, nicméně nijak jej sama upravit nemůže. Na základě doporučení Komise může Rada v případě existence nerovnováhy vydat dotyčným státům nezbytná doporučení, která se následně součástí doporučení CSR, které Komise vypracovává během května, v červnu jsou pak CSR schvalována Radou (fakticky lze na tomto příkladu sledovat provázání MIP s cyklem Evropského semestru). Ústředním orgánem je Rada v nápravné části procedury, kde nejprve na základě doporučení Komise může Rada přijmout doporučení, v němž existenci nadměrné nerovnováhy konstatuje. Doporučení Rady pak objasňuje povahu nerovnováhy a její důsledky a určí soubor politických doporučení, kterými je třeba se řídit. Zároveň je v něm stanovena i lhůta, v níž má dotčený členský stát předložit plán nápravných opatření CAP. Rada následně vždy na doporučení Komise rozhoduje o dalších krocích – dostatečnosti nápravného plánu a jeho naplňování.

U samotného sankčního mechanismu, který přichází v případě, že členský stát dostatečně neplní slíbená opatření, Rada rozhoduje principem tzv. převrácené kvalifikované většiny. Ta bývá prezentována jako relativně zpřísnující prvek rozhodování, neboť doporučení Komise je přijato, pokud Rada nerozhodne kvalifikovanou většinou o jeho nepřijetí. Nicméně lze poukázat na to, že de iure stále leží rozhodnutí o sankcích na Radě. Stejně jako se Rada rozhodla v roce 2003 neřídit doporučením Komise, a činila tak na základě politické vůle, může se na základě stejné politické vůle rozhodnout v neprospěch doporučení Komise i nyní.

Druhá část poslední kapitoly hodnotí proceduru MIP jako nový prvek koordinace hospodářských politik. Navíc s přihlédnutím k faktu, že rozsah sledovaných ukazatelů, jež jsou součástí scoreboardu, na jehož základě je částečně rozhodováno o dalším postupu, je stanoven Komisí a může být rozšiřován na základě jejího uvážení, nelze celkový záběr MIP považovat v jeho

současné podobě za definitivní. Je tak možné, že se proces oblastí spadajících pod koordinační proces může kdykoliv na základě pouhého uvážení Komise rozšířit. Pod tímto úhlem pohledu tak procedura MIP nejen že zavádí novou oblast koordinace, ale může být v budoucnu nástrojem pro vykročení k ještě těsnější koordinaci.

Poslední část textu je zaměřena na vhodnost MIP skrze bližší pohled na její výsledky ve vybraných členských státech – České republice a Německu. ČR byla autorem vybrána především kvůli jisté popularizaci tématu procedury MIP. I přes to, že se autor práce zabývá tématem na dlouhodobější bázi, nezaznamenal v rámci tuzemských debat (ať již politických či odborných) zvýšený zájem o proceduru MIP. Vzhledem k více než dobrým výsledkům, které ČR v rámci této procedury dosahuje, nelze tento nezájem hodnotit jinak, než s určitou mírou nepochopení. Za prozatímní dobu fungování procedury MIP totiž nebyla v ČR nikdy konstatována existence nerovnováhy a ve srovnání s ostatními zeměmi jsme tak jedním z celkem šesti premiantů celé EU. Navíc v porovnání scoreboardu všech šesti „premiantských“ zemí lze konstatovat, že si z nich ČR vede vůbec nejlépe, když v roce 2012 překročila pouze jednu prahovou hodnotu, zatímco u ostatních zemí to byly vždy minimálně dvě hodnoty (Evropská komise 2014).

Druhou vybranou zemí představuje Německo, neboť to se stalo mediálně značně exponovaným státem co se procedury MIP a z ní vyplývajících závěrů týká. Lehce „pikantní“ nádech totiž vzbudil fakt, že Německo bude přezkoumáváno za přebytek běžného účtu platební bilance, což média interpretovala tak, že přezkoumáván bude silný export Německa. U hodnocení Německa lze však vysledovat ještě jeden zajímavý jev – variabilitu názorů Komise. Ta totiž během jednoho roku fakticky obrátila svůj názor na německé přebytky běžného účtu, aniž by se hodnoty inkriminovaných ukazatelů měnily signifikantním způsobem. Na základě této pouhé změny názoru pak došlo ke konstatování, že z důvodu obavy výskytu nerovnováhy bude Německo podrobeno hloubkovému přezkumu.

Závěr

Z popsání historického vývoje evropské ekonomické governance mj. vyplynulo, že do příchodu ekonomické krize neexistoval na evropské úrovni systematický nástroj, jenž by umožnil sledovat a předcházet vzniku krizí. Těsná koordinace hospodářských politik byla totiž soustředěna primárně na ukazatele fiskální disciplíny, zatímco korekce ekonomických nerovnováh na evropské úrovni byla opomíjena.

V kombinaci zjištění vyplývajících z druhé a třetí podkapitoly pak je možné verifikovat první hypotézu této práce, tedy že makroekonomické nerovnováhy byly jednou z příčin ekonomické krize v evropském prostoru. Práce dále potvrdila i platnost druhé hypotézy, tedy že ukazatele zahrnuté do MIP se jeví jako vhodně stanovené vzhledem k předkrizové situaci ve vybraných členských zemích HMU. Tuto hypotézu následně potvrzuje i stručný rozbor průběhu MIP nejen v České republice, ale především v Německu. To samo o sobě netrpí špatným ekonomickým vývojem, nicméně přebytek jeho běžného účtu může být makroekonomickou nerovnováhou, která v konečném důsledku ohrozí hladké fungování HMU.

Co do obsahu lze tak zavedení MIP kvitovat, nicméně jakákoliv forma užší koordinace hospodářských politik se opírá především o vůli jednotlivých členských států ji respektovat, a pokud tak členské státy nečiní, musí být stanoven efektivní sankční mechanismus. Vzhledem k dřívějším podobám sankčních mechanismů v oblasti koordinace fiskálních politik lze ten používaný v rámci MIP hodnotit jako relativně přísný. Nicméně jak bylo dokázáno ve třetí, a především čtvrté podkapitole, poslední slovo má i přes zavedení tzv. převrácené kvalifikované většiny vždy Rada EU, která může doporučení Komise vždy odmítnout. Faktickou účinnost procedury však nelze prozatím kvůli krátké době jejího fungování zhodnotit, nicméně jeden ze svých cílů, kterým bylo rozproudění diskuze o vážnosti makroekonomických nerovnováh napříč evropským prostorem, již začíná plnit.

Použitá literatura

- Baldwin, R. E., Ch. Wzplasz. 2013. *Ekonomie evropské integrace*. 4. vyd. Praha: Grada Publishing.
- Begg, I. 2008. *Economic governance in an enlarged euro area*. Brussels: European Commission. Directorate-General for Economic and Financial Affairs.
- Costello, D., J. Fischer. 2012. „Scoreboard for the surveillance of macroeconomic imbalances“. *Occasional Papers* 92.
- Dědek, O. 2008. *Historie evropské měnové integrace: od národních měn k euru*. Praha: C.H. Beck.
- Dědek, O. 2013. *Historie evropské měnové integrace: doba eura*. 1. vyd. Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky.
- Evropská komise. 2012. *Completing the Scoreboard for the MIP: Financial Sector Indicator*. European Commission [cit. 2014-04-29]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/economy_finance/economic_governance/documents/alert_mechanism_report_2013_financial_sector_en.pdf.
- Evropská komise. 2013a. *Alert Mechanism Report 2014* [online]. European Commission [cit. 2014-04-29]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/2014/amr2014_cs.pdf.
- Evropská komise. 2013b. *EU economic governance*. European Commission [cit. 2014-11-16]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/economy_finance/economic_governance/index_en.htm.
- Evropská komise. 2014. *MIP online database*. European Commission. Economics and Financial Affairs [cit. 2014-04-29]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/economy_finance/indicators/economic_reforms/eip/sbh/.
- Fiala, P., M. Pitrová. 2009. *Evropská unie*. 2. dopl. a aktualiz. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.
- de Grauwe, P. 2005. *Economics of monetary union*. 6th ed. Oxford: Oxford University Press.

- de Grauwe, P. 2011. „What kind of governance for the Eurozone.“ Pp. 7–16 in W. Meeusen (ed.): *The Economic Crisis and European Integration*. Cheltenham, UK: Edward Elgar.
- Hobza, A. 2009. *Evropská unie a hospodářské reformy*. Vyd. 1. Praha: C.H. Beck.
- Němcová, I. 2010. *Ekonomická governance v hospodářsky vyspělých státech v kontextu mezinárodních vztahů*. Praha: Professional Publishing.
- Vlach, M. 2011. *Evropské ekonomické vládnutí – možnost nebo nutnost?* Diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova.
- Wawrosz, P. 2012. „Asymetrická právní úprava hospodářské a měnové unie v EU“. In: *Harmonizace fiskální a sociální politiky v EU?* Praha: Vzdělávací středisko na podporu demokracie, NEWTON College.

NEUTRÁLNÍ STÁTY EU A JEJICH PŘÍSTUP K SZBP/SBOP

Mgr. Kristýna Mařátková

*Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta, obor
Evropská studia a mezinárodní vztahy*

Zpracovatel sylabu diplomové práce: Mgr. Kristýna Mařátková

Abstrakt:

Tato diplomová práce se zabývá zahraniční politikou tří neutrálních zemí, Finska, Irska a Rakouska, a jejich zapojením do společné zahraničně-bezpečnostní politiky EU, s důrazem na její obrannou dimenzi. Hlavním cílem práce je zjistit, do jaké míry se výše zmíněné státy do této politiky EU zapojují, a zdali se jejich neutrální politika v souvislosti s jejich členstvím v EU a účastí na této politice proměnila. V tomto smyslu je také za pomoci komparace zkoumáno, zda existují rozdílnosti v míře zapojení jednotlivých států do společné bezpečnostní a obranné politiky nebo zda je naopak možné pozorovat u všech tří států jejich zapojení do společné bezpečnostní a obranné politiky ve stejné míře. V neposlední řadě se práce bude snažit odpovědět na otázku, zda je stále možné tyto státy považovat za neutrální či zda byla jejich původní koncepce neutrality překonána.

Abstract:

This diploma thesis deals with the phenomenon of foreign policy of free neutral states, Finland, Ireland and Austria and their participation in the Common Foreign and Security Policy of the EU, particularly within its defence dimension. The aim of the paper is to investigate to what extent they participate in this policy and whether their neutral policy has changed during their membership in the EU and especially their participation on this common policy. In this context it is also analyzed if there are any differences in the extent of participation in Common Security and Defence Policy throughout these states or whether the participation is in the same extent concerning each state. Last but

not least, the paper endeavours to find the answer to the question whether these states could be still considered as neutral or whether their original conception of the neutrality has been overrated.

Klíčová slova:

Finsko, Irsko, Rakousko, Společná bezpečnostní a obranná politika, neutralita v mezinárodních vztazích

Klasifikace JEL:

F59

Diplomová práce dostupná zde:

<http://theses.cz/id/6risja/>

Úvod

S koncem studené války došlo ke změně situace v Evropě a mezinárodního prostředí obecně, což přineslo evropské integraci mnoho výzev. Kromě ekonomických a sociálních záležitostí se jednalo zejména o otázku formálního prohloubení integrace o bezpečnostní dimenzi. Konec studené války znamenal taktéž změnu v postoji některých neutrálních evropských zemí k evropské integraci, výsledkem čehož bylo v polovině devadesátých let připojení se Rakouska, Švédska a Finska jakožto právoplatných členů k Evropské unii, do které se Evropské společenství s přijetím Maastrichtské smlouvy transformovalo. O necelých deset let později tyto tři země následovala i neutrální Malta a Kypr, čímž zůstala v Evropě jediná neutrální země vně evropské integrace – Švýcarsko. V současné době, kdy je tedy nejen bezpečnostní, ale také obranná politika jednou ze základních a stále se rozvíjejících oblastí evropské integrace, je členem Evropské unie šest neutrálních či post-neutrálních zemí. Je však možné o těchto zemích stále hovořit jako o neutrálních, či

dokonce trvale neutrálních, vzhledem k tomu, do jaké míry se podílejí na bezpečnostní a obranné politice EU?

Předkládaná diplomová práce se zabývá zahraniční politikou tří neutrálních zemí, Rakouska, Irska a Finska, v rámci společné zahraniční a bezpečnostní politiky (SZBP), především pak společné bezpečnostní a obranné politiky EU (SBOP). Rakousko, Irsko i Finsko jsou země, které zachovávaly mnoho let trvale neutrální status, avšak s koncem studené války, potažmo se vstupem Finska a Rakouska do EU, u nich můžeme pozorovat změny v jejich koncepci neutrality a jejím dodržování. Práce se tedy snaží hledat odpovědi na otázky, zda je možné výše zmíněné země stále považovat za trvale neutrální, nebo zda a do jaké míry tuto svou bezpečnostní strategii již překonaly a nyní představuje jen součást jejich národní identity, a je možné ji tedy nazvat pouhým historickým reliktem.

V tomto kontextu jsou zkoumány zahraničně-politické kroky jednotlivých států, které učinily v rámci SZBP/SBOP, jak v ohledu právního rozhodování a tvorby legislativy, tak při konkrétním zapojení zkoumaných států do praktické dimenze těchto společných politik. Bude zde analyzován vývoj a proměny neutrality v návaznosti na jednotlivé vývojové etapy SZBP a SBOP u výše zmíněných zemí, přičemž samotný výzkum začne představením prostředí a historických okolností, za kterých se dané země rozhodly deklarovat trvalou neutralitu. Kromě toho budou na základě vzájemné komparace vývoje a proměny vlastní neutrální politiky zkoumány rozdílnosti a podobnosti mezi jednotlivými zeměmi, přičemž budou hledány možné korelace mezi dobou vstupu do EU na jedné straně a mírou zapojení do SZBP/SBOP na straně druhé. Práce tedy cílí na analýzu proměn neutrality jako zahraničně-bezpečnostní strategie Finska, Rakouska a Irska v souvislosti s jejich členstvím v EU, zejména s ohledem na jejich účast v zahraničně-bezpečnostní spolupráci v rámci unie.

Hlavním cílem práce je odpovědět na výzkumné otázky a ověřit platnost hypotéz. V rámci práce byly vytyčeny následující výzkumné otázky:

1. Jakým způsobem a do jaké míry se proměnila neutrální politika Finska, Irska a Rakouska v souvislosti s jejich vstupem do ES/EU a zejména pak s rozšířením oblastí politik EU o zahraničně-bezpečnostní dimenzi?
 - Existují ve vývoji neutrality mezi těmito třemi zeměmi ve vztahu k členství v EU podobnosti, či se vývoj jejich konceptu neutrality kompletně odlišuje?
 - Do jaké míry nyní naplňují Finsko, Irsko a Rakousko znaky chování neutrálních států a je vůbec možné je stále nazývat neutrálními?
 - Je možné na základě komparace jednotlivých zemí pozorovat korelaci mezi mírou zapojení do SZBP/SBOP, a tím, kdy daná země vstoupila do EU?

Na základě těchto výzkumných otázek pak byly formulovány tyto dvě hypotézy:

1. Neutrální politika Finska, Irska a Rakouska se spolu s jejich členstvím v ES/EU a vývojem SZBP/SBOP proměnila do té míry, kdy jednání těchto států v rámci zahraničně-bezpečnostně-obranné politiky neodpovídá definičním znakům jednání neutrálních států, a tedy původní koncept neutrality těchto zemí je možné považovat za překonaný.
2. Mezi Irskem, jež vstoupilo do EU před vytvořením SZBP/SBOP (přijetím Maastrichtské smlouvy) na jedné straně a Rakouskem a Finskem, jež vstoupily do EU po zavedení SZBP/SBOP na straně druhé, existují rozdíly v míře zapojení do SZBP/SBOP. Předpokladem v tomto smyslu je fakt, že Irsko se bude účastnit SZBP/SBOP do menší míry než Rakousko a Finsko, které vstupovaly do EU již s tím, že se politik SZBP budou účastnit.

Za účelem ověření těchto hypotéz a dosažení objektivních závěrů bylo užito empiricko-analytického přístupu, v rámci něhož byla jako nejvhodnější metodologie k ověření hypotéz zvolena deskriptivně-analytická metoda. Nejprve je pro ověření první

hypotézy diachronně analyzován vývoj neutrality Finska, Irska a Rakouska v závislosti na jejich členství v EU a prohlubování zahraničně-bezpečnostní a bezpečnostně-obranné politiky EU, a to jak z pohledu teoretického, založeného na tvorbě legislativy, tak z hlediska praktického, tedy účasti na konkrétních politikách a operacích v realitě. V tomto ohledu jsou jako indikátory zkoumány:

1. pozice jednotlivých států k postupnému prohlubování bezpečnostně-obranné politiky EU v rámci legislativních aktů zejména primárního práva; v tomto ohledu budou zkoumány taktéž případné výjimky, tzv. opt-outy z jednotlivých ustanovení v rámci SZBP/SBOP,
2. účast těchto zemí na mírových misích EU, s důrazem na mise vojenské, a počet vojáků z těchto zemí, kteří jsou na dané mise vysíláni.

Navíc je zde také analyzováno, zda jsou dané země členy vojenských organizací a jaká je koncepce jejich bezpečnostně-obranné politiky s ohledem na celkové množství vojenských výdajů a vojenské kapacity. V případě ověřování druhé hypotézy je míra zapojení do SZBP/SBOP závislá proměnná, měřená těmito výše uvedenými indikátory. Nezávislou proměnnou bude doba vstupu do ES/EU. Dobou vstupu do ES/EU je přitom myšlen vstup před započítáním platnosti Maastrichtské smlouvy či vstup po započítání platnosti Maastrichtské smlouvy. Maastrichtská smlouva byla v tomto ohledu ustanovena jako mezník z toho důvodu, jelikož právě ona formálně ustanovuje SZBP.

Tato práce vychází z primárních i sekundárních zdrojů a staví jak na pracích mnoha světových odborníků, tak na datech získaných z databází a statistik. Koncept neutrality a neutrálních států všeobecně, včetně jejich členství v EU a zapojení do SZBP/SBOP, je předmětem mnoha odborných prací, jedná se však zejména o díla zahraničních odborníků. Z toho důvodu práce čerpá téměř výhradně ze zahraničních zdrojů. Mezi odborníky zabývající se touto tematikou je možné uvést především Andrease Gémeše, Laurenta Goetschela, Hannu Ojanen, Gudruna

Ragossnika, Jamese Raymonda či Suryu Subedi, jejichž výzkumy představovaly pro tuto práci značný přínos.

Kromě odborné literatury byly data a informace čerpány z internetových zdrojů a databází. Konkrétní legislativní akty a základní smlouvy byly čerpány z *Úředního Věstníku EU* (Eurlex) či z webových stránek Evropské komise, Evropského Parlamentu a Rady EU. Taktéž na internetových stránkách evropských agentur a institutů, jako jsou například *European Defence Agency*, *European Union Institute for Security Studies* a zejména pak *Stockholm International Peace Research Institute* či think tanku *European Policy Centre* a RAND bylo možné dohledat data, týkající se zapojení jednotlivých států do SZBP/SBOP, a to jak z pohledu rozhodnutí o participaci na konkrétních akcích, tak z pohledu výdajů na obrannou politiku. V tomto ohledu bylo ve velké míře čerpáno také přímo z proslovů ministrů a záznamů parlamentních debat, jež jsou obsaženy na webových stránkách vlád, ministerstev zahraničních věcí, ministerstev obrany či armádních složek jednotlivých zkoumaných států. V neposlední řadě byly informace týkající se irské vojenské neutrality získávány komunikací s Velvyslanectvím Irska při ČR.

1. Teoretický koncept práce

Neutralita jako pojem je mezi odborníky vnímána různými způsoby, a proto tedy neexistuje jednotná definice, na které by bylo dosaženo shody. Uvedme na tomto místě pro ilustraci definice několika odborníků. Goetschel (1999: 119) věří, že „být neutrální ve zkratce znamená neúčastnit se ozbrojeného konfliktu třetích stran.“ Seidemann ztotožňuje neutralitu se stálým nebo dočasným individuálním závazkem státu nepodílet se přímo ani nepřímo na válce jiných států, aby zůstal ušetřený před válečným děním (Rosputinský 2010: 35). Cox a MacGinty (1996: 124) pak argumentují, že „neutralita jako politika může být buď aktivní, nebo pasivní, *ad hoc* nebo *de jure*.“ Taktéž však zdůrazňují, že od neutrálních států se neočekává bezbrannost, ale naopak to, že si

uchovají takové množství obranných prostředků, aby byly schopny svou neutralitu ochránit.

Pokud se zaměříme na legální ukotvení neutrality, pak jsou za první mezinárodněprávní úpravu konceptu neutrality považovány tzv. Haagské konvence z let 1899 a 1907, jež stanovují, že neutrální stát se 1) nesmí účastnit války přímo ani nepřímo, 2) nesmí válčícím stranám poskytnout své území ani je podporovat vojenskými prostředky, dodávat a prodávat jim zbraně, 3) musí se bránit proti porušení jejich neutrality jiným aktérem (Yale Law School 1899, Goetschel 1999: 118).

Kromě teoretického pohledu odborníků na neutralitu a její legální ukotvení uveďme na tomto místě také praktický příklad trvale neutrálního státu, jehož neutrální politika bývá vzorem pro ostatní trvale neutrální státy – je jím Švýcarsko. Trvale neutrální politika Švýcarska se řídí čtyřmi principy: 1) principem „ozbrojené neutrality“; 2) principem „politiky neutrality“ v době míru; 3) principem neúčasti v politických organizacích a 4) principem zákazu účasti v celních a hospodářských uniích, jejíž akceptování by vedlo k jednostranné závislosti. Ačkoli tyto principy nejsou právně závazné, bývají ve vysoké míře dodržovány (Šturma 1998: 18–19).

Jak bylo možné vidět výše, odborníci se neshodují ani na jednotné definici neutrálního státu, ani na tom, jak by se takový stát měl v mezinárodním prostředí chovat. Na druhou stranu bylo možné vidět, že existují principy, na kterých se odborníci shodují. Aby bylo možné precizně analyzovat chování neutrálních států Finska, Irska a Rakouska v rámci Evropské unie a jejich zahraničně-bezpečnostní politiky, je potřeba vytyčit si definici toho, jak by se měl neutrální stát chovat. Za účelem co největší přesnosti definičních rysů byly tyto odvozeny na základě třech zdrojů. Promítají se zde jednak znaky neutrálních států tak, jak jsou nazírány z doktrinního výkladu, tedy takové, na kterých se odborníci všeobecně shodují, jednak principy, ze kterých vychází neutrální Švýcarsko jako vzor neutrálních států. Kromě toho se zde odráží také názory na legální ukotvení neutrality v pramenech

mezinárodního práva. Tedy, neutrální stát, je takový, jež se řídí těmito principy:

1. Princip neúčasti na jakémkoli budoucím vojenském konfliktu třetích stran:
 - nesmí se účastnit války přímo,
 - nepřímo, nesmí válčícím stranám poskytnout své území ani je podporovat vojenskými prostředky, dodávat a prodávat jim zbraně.
2. Princip ozbrojené neutrality:
 - musí se bránit proti porušení své neutrality jiným aktérem, vlastní tedy vojenské prostředky přiměřené schopnosti ubránit se.
3. Princip politiky neutrality v době míru:
 - musí být politicky neutrální i v době míru,
 - musí se vyhnout smlouvám uzavřeným v době míru, které by udělaly jejich neutralitu v době války neaplikovatelnou (nesmí se účastnit smluv kolektivní obrany).
4. Princip nezávislosti zahraniční politiky:
 - neúčast v politických organizacích, vojenských aliancích,
 - neúčast v celních a hospodářských uniích, jež by vedla k ohrožení nezávislosti zahraniční politiky.

2. Deklarace neutrality ve Finsku, Irsku a Rakousku a jejich přistoupení k EU

První otázka, kterou se tato kapitola zabývá, jsou okolnosti, za kterých došlo k zavedení neutrálního statusu u Finska, Irsku a Rakouska. V rámci analyzování těchto aspektů bylo možné pozorovat podobnosti i rozličníosti. Ve všech třech zkoumaných zemích byla neutralita ustanovena v kontextu zvýšení vlastní bezpečnosti a nezávislosti vůči sousedním státům či velmocím, ať už se jednalo o pohnutky daného státu či pohnutky velmocí. V případě Finska se jednalo o strach ze SSSR, s nímž svedlo

v minulosti několik válek a obávalo se tak činit kroky, které by mohly SSSR vyprovokovat k násilné akci vůči Finsku (Subedi 1993: 247–248). Rakousko se stalo neutrálním opět zejména kvůli SSSR, jenž se obával, aby se znovuobnovený nezávislý stát Rakousko nepřidal na stranu Západu (Gémes, Ragossnik 2008: 241). Irsko se pak rozhodlo být neutrální (v tomto případě je zdůrazňována vojenská neutralita) ze strachu o zavlečení do válek v případě, že by byla do války zavlečena sousední Velká Británie, od které se odtrhlo (Raymond 1984: 32–34). Ve všech třech případech se také jednalo o snahu zdůraznit tímto krokem vlastní nezávislost a státnost vůči SSSR v případě Finska, vůči VB v případě Irska a vůči velmocím po druhé světové válce v případě Rakouska. Na rozdíl od Finska však Rakousko a Irsko neutralitu neberou jako zahraniční politiku, utvořenou v reakci na mezinárodní dění, ale jako součást vlastní státní identity. Hlavní rozdíl mezi zkoumanými zeměmi spočívá ve faktu, že jediné Rakousko má trvalou neutralitu jako takovou ústavně zakotvenou ve federální ústavě (Ankenman 2006: 28).

Druhý problém, který je v této kapitole analyzován, jsou přístupové rozhovory a vstup zkoumaných zemí do EU (v případě Irska pak ještě také jeho politika do roku 1995, kdy další dvě země vstoupily do EU ⁽¹⁾). V tomto ohledu je možné sledovat, že všechny tři země byly původně členy EZVO, avšak tato organizace pro ně nebyla dostačující, a chtěly se proto připojit k EU. U všech zemí byly motivací pro členství ekonomické důvody, avšak v případě Finska byly bezpečnostní důvody ještě důležitější než důvody ekonomické. Všechny země také přijaly *aquis communautaire* včetně nových ustanovení o SZBP vycházejících z Maastrichtské smlouvy (v případě vstupu do EU u Rakouska a Finska). Finsko s ohledem na svou neutralitu a ustanovení týkající se SZBP vydalo deklaraci, ve které se zavázalo k přijetí těchto nařízení, a to bez jakýchkoli podmínek či výjimek (Palosaari 2013: 8, Ojanen 2000: 7). Irsko si vyjednalo vzhledem ke své vojenské neutralitě tzv. Irskou klauzuli, že

(¹) Tento postup byl zvolen, aby bylo možné v následující kapitole srovnávat politiky všech tří zkoumaných zemí od stejného období.

„unijní obranná politika neohrozí specifický charakter bezpečnostní a obranné politiky Irska“, a následně schválilo Maastrichtskou smlouvu v referendu (Laursen 1997: 9–10). Rakousko v souvislosti s přijetím SZBP v Maastrichtské smlouvě a trvalou neutralitou muselo částečně revidovat článek federální ústavy 23f, jež uvádí, že se Rakousko může plně účastnit SZBP, aniž by to zároveň poškodilo trvale neutrální politiku země (Rottenberger: 277–278).

3. Pozice Finska, Irska a Rakouska ve vztahu k vývoji SZBP/SBOP

Tato kapitola chronologicky mapuje postupný vývoj SZBP s důrazem na SBOP a reakce Finska, Irska a Rakouska na toto prohlubování, přičemž je postavená na analýze primárního práva EU ⁽²⁾, aktů a rozhodnutí, přijímaných v rámci SZBP/SBOP ⁽³⁾, a dále pak oficiálních reportů vlád a parlamentů či projevů ministrů zahraničí/obranu a ministerských předsedů jednotlivých zkoumaných zemí ⁽⁴⁾. Analýza začíná v roce 1995 a zkoumá postoje Finska, Irska a Rakouska na mezivládní konferenci o revizi Maastrichtské smlouvy, zejména pak ve vztahu k revizi SZBP.

Neutrální země se k původnímu návrhu integrálního začlenění ZEU pod EU, v rámci diskuzí o revizi smlouvy Maastrichtské, stavěly negativně a poukazovaly na fakt, že tento

⁽²⁾ Oficiální texty zakládajících smluv a jejich revizí z *Úředního věstníku EU*.

⁽³⁾ Čerpána především z oficiálních webových stránek *European External Action Service* a *Council of the EU*.

⁽⁴⁾ Data byla čerpána z archivů, databází a oficiálních webových stránek například *Central Intelligence Agency*, *Defence Forces of Ireland*, *Department of Foreign Affairs and Trade of Ireland*, *European External Action Service*, *Federal Ministry for European and International Affairs* (Austria), *International Security Information Service*, *Ministry for Foreign Affairs Finland*, *Österreichische Bundesheer*, či v případě Irska konzultací s *Velvyslanectvím Irska při ČR*.

krok by poškodil jejich neutrální status. Z tohoto důvodu v rámci Amsterodamské smlouvy nedošlo k integrálnímu spojení ZEU s EU, avšak v rámci Petersberských úloh byly z EU delegovány pravomoci na ZEU. Všechny tři země Amsterodamskou smlouvu přijaly a přislíbily plnou účast na SZBP, aniž by si v tomto ohledu vyjednaly opt-out (Amsterodamská smlouva nicméně opět obsahovala Irskou klauzuli). V druhé polovině 90. let se také všechny tři státy začaly účastnit iniciativy NATO Partnerství pro mír, což bylo nepochybně dalším oslabením konceptu neutrality.

Jedním z dalších důležitých milníků ve vývoji SZBP/SBOP bylo přijetí Helsinky Headline Goal v roce 1999, jenž bývá odborníky považován za formální vznik SBOP. Tento cíl, který skýtal vytvoření vlastních vojenských kapacit EU, aby byla schopna samostatně reagovat na mezinárodní krize, byl všemi třemi státy vítán a všechny tři státy se naplnění tohoto cíle aktivně zúčastnily. Na Helsinský cíl v roce 1999 navázal v roce 2004 Headline Goal 2010, jehož podstatou bylo vytvoření bojových jednotek EU, kterého se opět všechny tři státy účastnily bez výjimky. Rakousko se v souvislosti se svou účastí na těchto politikách v roce 2001 vyslovilo ke své zahraničně-bezpečnostní politice tak, že je formálně nezúčastněná země, nicméně není již déle neutrální. Irsko v souvislosti s účastí na vytváření vojenských kapacit EU zdůrazňovalo, že tyto kroky nejsou v nesouladu se zachováním vojensky neutrální politiky, jelikož pro účast Irska na mezinárodních operacích v praxi je i nadále platná politika tzv. „trojitého zámku“, spočívající v trojím schválení vyslání irských jednotek na operace (speciálního rozhodnutí irské vlády, schválení irským parlamentem a autorizaci OSN), která vojenskou neutralitu de facto garantuje. Na druhou stranu účast Irska na iniciativě Partnerství pro mír a také operacích pod vedením NATO (s mandátem OSN) i přes oficiální rétoriku „neporušení vojenské neutrality tímto krokem“ lze považovat za další oslabování konceptu vojenské neutrality Irska.

Největší výzva v souvislosti s vývojem SZBP/SBOP přišla pro neutrální státy s návrhem Ústavní, resp. přijetím Lisabonské

smlouvy. Návrh Ústavní smlouvy a následně také znění Lisabonské smlouvy přichází s tzv. doktrínou solidarity a doktrínou vzájemné obrany. Již během debat o návrhu Ústavní smlouvy se neutrální/nezúčastněné státy postavily proti zařazení obligatorní kolektivní obrany, obsažené v rámci doktríny vzájemné obrany, do základních smluv, kdy argumentovaly, že tyto aspekty smlouvy by byly nekompatibilní s jejich neutrálním statutem. K doktríně vzájemné obrany v návrhu Ústavní smlouvy byla na žádost nezúčastněných států a zejména pak Irska přidána již dříve zmíněná Irská klauzule, která zde stanoví, „že pomoc ohroženému státu nesmí poškodit specifický charakter bezpečnostní a obranné politiky každého jednotlivého státu EU“. Tato klauzule dělala návrh smlouvy pro neutrální/nezúčastněné státy přijatelným. Doktrína solidarity, týkající se solidárního jednání členských států a zásady pomoci členskému, který by se stal obětí teroristického útoku či přírodní nebo lidmi způsobené katastrofy, byla Rakouskem a Finskem přijata bez problému. Irsko bylo v tomto ohledu zdrženlivější, přesto prokázalo ochotu účastnit se s dodáním, že bude na Irsku samotném, jakým způsobem a do jaké míry poskytnou pomoc státům, jež byly obětí terorismu či přírodní katastrofy. Tato ustanovení z Ústavní smlouvy pak ve stejném znění obsahovala i Lisabonská smlouva, jež byla v roce 2009 přijata i přes problematický proces ratifikace (v Irsku byla smlouva opět schválena až v druhém referendu).

4. Účast Finska, Irska a Rakouska na peace-keepingu v praxi a jejich vojenské kapacity

V následující kapitole je sledováno, do jaké míry se Finsko, Irsko a Rakousko účastní SBOP v praxi, především pak zdali a případně jakých vojenských misí a na jakých vojenských bojových jednotkách se tyto státy podílely. Kromě toho je v kapitole naznačen vztah zkoumaných zemí k NATO a dalším organizacím, které provádějí peace-keeping.

Finsko, Irsko i Rakousko se aktivně účastní krizového managementu EU již od roku 2003, kdy byly operace pod

hlavičkou EU započaty, ačkoli různou měrou na různých operacích (Sipri 2014, Defence Forces of Ireland 2014, Österreichische Bundesheer 2014). U Rakouska a Irska je navíc možné pozorovat, že jsou v současné době v čele vojenské operace EUFOR Althea (Rakousko) a EUTM Somálsko (Irsko). S ohledem na konkrétní účast v bojových jednotkách EU je možné sledovat, že všechny tři státy se již nejednou účastnily pohotovostního období jednotek. Finsko a Rakousko jsou součástí Bojové jednotky 107, Finsko a Irsko Nordické bojové jednotky a Rakousko pak dále jednotky pod vedením Německa. Všechny tři státy plánují účastnit se bojových jednotek i nadále (Federal Ministry for European and International Affairs 2014, Ministry for Foreign Affairs Finland 2014).

Všechny tři státy se zároveň účastní mírových operací pod hlavičkou OBSE, OSN a NATO, přičemž jsou členy OSN, OBSE a NATO Partnerství pro mír (nikoli však NATO). Finsko a Rakousko se možnému členství v NATO v budoucnu nebrání, ačkoli zatím nemají v plánu podat přihlášku, Irsko naopak možné budoucí členství v NATO spíše odmítá a nepovažuje za pravděpodobné (NATO review magazine 2013).

Posledním zkoumaným aspektem této kapitoly je množství financí, jež jednotlivé vlády investují do vojska a jakým množstvím vojenských kapacit disponují. V tomto případě je po analýze všech relevantních dat možné dojít k závěru, že výdaje na vojsko u Irska a Rakouska jsou značně pod průměrem celé EU ⁽⁵⁾. Irsko pak patří mezi země s nejnižšími vojenskými výdaji nejen v rámci EU, ale i na celosvětové úrovni (Central Intelligence Agency 2014).

(5) Průměrná hodnota vojenských výdajů v období 1995–2012 v Irsku je 0,7 % HDP, v Rakousku činila 0,9 % HDP, v rámci celé EU činila 1,7 % HDP (Sipri 2014).

5. Vyhodnocení výzkumu

V této části práce se vrátíme zpět k teoreticky pojatému úvodu, v němž byly vymezeny definiční znaky konceptu trvalé neutrality, a na základě analýzy provedené v minulých kapitolách vyhodnotíme, která z těchto definičních kritérií zahraničně-bezpečnostní politiky Finska, Irska a Rakouska naplňují.

První dvě kritéria, zavazující k neúčasti na válce přímo či nepřímo, jsou všemi státy splněna. Stejně tak třetí kritérium „ozbrojené neutrality“ je možné považovat za splněné vzhledem k tomu, že všechny tři státy disponují kapacitami pro bránění vlastní země. Čtvrté kritérium politické neutrality v době míru je také možné považovat za splněné. Další tři kritéria však již za splněné považovat nelze. Kritérium neúčasti na celních a hospodářských uniích je nesplněné již samotným členstvím v EU, jako hospodářské a celní unii, která v dnešní době již bezpochyby podkopává nezávislost ekonomických a zahraničně obchodních politik států. Vzhledem k tomu, že EU je bezpochyby politickou organizací se společnou zahraniční, bezpečnostní a obrannou politikou, a Finsko, Irsko a Rakousko se na této politice plně podílejí, není možné považovat za splněné kritérium neúčasti na politických organizacích či vojenských aliancích.

V poslední řadě kritérium neúčasti na smlouvách kolektivní obrany je s podpisem Lisabonské smlouvy možné považovat taktéž za nesplněné, ačkoli jsou zde pro neutrální státy záruky ve formě tzv. Irské klauzule. Jak bylo však již předesláno o několik řádků výše, vzhledem k tomu, že doktrína kolektivní obrany nebylo doposud v praxi využito, nelze na tomto místě dělat závěry ohledně zapojení či nezapojení neutrálních států do této aktivity. V tomto ohledu je tedy možné považovat první hypotézu za platnou, zahraničně-bezpečnostně-obranná politika Finska, Irska a Rakouska se spolu s vývojem SZBP/SBOP značně proměnila a v současné době tyto státy již nenaplňují definiční znaky trvale neutrálních států; ostatně, státy samy své doktríny neutrality v průběhu času přeformulovaly a „zmírňovaly“ či „zeslabovaly“ formulacemi „nezúčastněný“, „nezávislý“ či „neúčastníci se vojenských aliancí“.

Na tomto místě je však ještě nutné vzít v potaz zvláště Irsko, které v oficiální rétorice proklamuje svou vojenskou, nikoli politickou. Pokud bychom tedy brali Irsko pouze jako vojensky neutrální, nemuselo by naplňovat kritérium politické neutrality v době míru ani neúčasti na celních a hospodářských uniích, nicméně ostatní kritéria by pro něj i nadále platila. Tedy i Irsko jako vojensky neutrální by kritérium neúčasti na smlouvách s kolektivní obranou a ve vojenských aliancích nesplňovalo zejména v souvislosti s podpisem Lisabonské smlouvy a účasti na iniciativě Partnerství pro mír, stejně jako na operacích pod vedením NATO (ačkoli s mandátem OSN).

<i>Kritéria trvalé neutrality</i>	<i>Finsko</i>	<i>Irsko⁽⁶⁾</i>	<i>Rakousko</i>
Nesmí se účastnit války přímo	✓	✓	✓
Nesmí se účastnit války nepřímo; nesmí válčícím stranám poskytnout své území ani je podporovat vojenskými prostředky, dodávat a prodávat jim zbraně	✓	✓	✓
Musí se bránit proti porušení své neutrality jiným aktérem, vlastní tedy vojenské prostředky přiměřené schopnosti ubránit se	✓	✓	✓
Musí být politicky neutrální i v době míru	✓	✓*	✓
Musí se vyhnout smlouvám uzavřeným v době míru, které by udělaly jejich neutralitu v době války neaplikovatelnou (nesmí se účastnit smluv kolektivní obrany)	✗	✗	✗
Neúčast v politických organizacích, vojenských aliancích	✗	✗	✗
Neúčast v celních a hospodářských uniích, jež by vedla k ohrožení nezávislosti zahraniční politiky	✗	✗*	✗

Zdroj: Archiv autorky

⁽⁶⁾ Irsko jako vojensky, nikoli politicky neutrální nemusí splňovat.

S ohledem na druhou hypotézu byly sledovány podobnosti a rozdílnosti ve vývoji neutrality a zapojení do SZBP/SBOP u jednotlivých států. Během vyjednávání o jednotlivých ustanoveních reformujících SZBP/SBOP bylo v případě Irska možné sledovat zdrženlivější postup a zdůrazňování zachování vlastní vojenské neutrality téměř ve všech případech. Ve srovnání s tímto se Finsko a Rakousko projevovalo jako mírně aktivnější a flexibilnější, když spolu s vývojem SZBP/SBOP reformulovaly svůj neutrální status. Další rozdíl je také možné vidět ve vztahu k možnému budoucímu členství v NATO, kdy Finsko a Rakousko perspektivu možného budoucího členství neodmítá, zatímco Irsko tuto možnost vidí jako velmi nepravděpodobnou (Finsko je přitom členství v NATO ze zkoumaných tří států nakloněno nejvíce). Na druhou stranu v praktické úrovni, v realitě, se pak všechny tři země aktivně účastní SZBP/SBOP stejnou měrou a podílí se na všech oblastech těchto politik (ať už se jedná o bojové jednotky, účast na civilních a vojenských misích či přijetí závazků vyplývajících ze smluv). Z tohoto důvodu je možné i přes malé rozdílnosti v přístupu jednotlivých zemí považovat druhou hypotézu za vyvrácenou. Není tedy možné pozorovat, že Irsko by se vzhledem ke svému členství v EU ještě před vznikem SZBP (a tedy pravděpodobnějším uchování neutrality) účastnilo v praktické rovině SZBP/SBOP méně než Rakousko a Finsko, jež přistoupily k EU již v době rozvíjející se SZBP.

Závěr

Tato diplomová práce se zabývala zahraničně-bezpečnostní politikou tří neutrálních/nezúčastněných států, Finska, Irska a Rakouska, v rámci společné zahraničně-bezpečnostní politiky EU s důrazem na její bezpečnostně-obrannou dimenzi. V tomto ohledu byly zkoumány zejména proměny jejich neutrality v souvislosti s jejich členstvím v EU, především pak s vývojem SZBP/SBOP, a to tím způsobem, že byly chronologicky

analyzovány zahraničně-politické kroky jednotlivých států a jejich postoje k jednotlivým legislativním aktům, stejně jako jejich reálná účast na SBOP v praxi a v poslední řadě také jejich všeobecná bezpečnostně-obranná zahraniční politika. Zároveň byly jednotlivé státy mezi sebou komparovány a sledovány rozdílnosti/podobnosti v jejich jednání.

Práce se snažila ověřit tyto dvě hypotézy:

1. Neutrální politika Finska, Irska a Rakouska se spolu s jejich členstvím v ES/EU a vývojem SZBP/SBOP proměnila do té míry, kdy jednání těchto států v rámci zahraničně-bezpečnostně-obranné politiky neodpovídá definičním znakům jednání neutrálních států, a tedy původní koncept neutrality těchto zemí je možné považovat za překonaný.
2. Mezi Irskem, jež vstoupilo do EU před vytvořením SZBP/SBOP (přijetím Maastrichtské smlouvy) na jedné straně a Rakouskem a Finskem, jež vstoupily do EU po zavedení SZBP/SBOP na straně druhé, existují rozdíly v míře zapojení do SZBP/SBOP. Předpokladem v tomto smyslu je fakt, že Irsko se bude účastnit SZBP/SBOP do menší míry než Rakousko a Finsko, které vstupovaly do EU již s tím, že se politik SZBP budou účastnit.

Jak bylo možné sledovat výše v rámci analytické části práce, původní koncepty neutrality u Finska, Irska i Rakouska prošly v průběhu jejich členství v EU značným vývojem. Pokud se vrátíme k definičním kritériím neutrality, ustanoveným v rámci teoretického konceptu práce, je možné shrnout, že Finsko, Irsko i Rakousko splňují první čtyři definiční kritéria – kritérium neúčasti na válce přímo, neúčasti na válce nepřímo, kritérium „ozbrojené neutrality“ a kritérium politické neutrality v době míru. Problém však nastává se splněním dalších kritérií. Princip neúčasti na celních a hospodářských uniích je nesplněný již samotným členstvím v EU, jakožto hospodářské a celní unii. EU je bezpochyby politickou organizací se společnou zahraniční, bezpečnostní a obrannou politikou a Finsko, Irsko a Rakousko se na této politice plně podílejí, není možné tedy považovat za

splněné ani toto kritérium. Poslední kritérium neúčasti na smlouvách kolektivní obrany je s podpisem Lisabonské smlouvy možné považovat taktéž za nesplněné, ačkoli jsou zde pro neutrální státy záruky ve formě tzv. Irské klauzule, jež však jen skýtá možnost účastnit se společné obrany do té míry, která nepoškozují neutrální status zemí. Je tedy možné dojít k závěru, že první hypotéza byla potvrzena, jelikož zahraničně-bezpečnostně-obranná politika Finska, Irska a Rakouska se spolu s vývojem SZBP/SBOP značně proměnila a v současné době tyto státy již nenaplnují definiční znaky trvale neutrálních států a můžeme o nich v současnosti hovořit spíše jako o post-neutrálních.

S ohledem na druhou hypotézu byly sledovány podobnosti a rozdílnosti v rámci přístupu k vývoji SZBP/SBOP u jednotlivých států a jejich faktické participaci na krizovém managementu EU. V průběhu vyjednávání o jednotlivých ustanoveních s ohledem na prohlubování SZBP/SBOP bylo v případě Irska možné sledovat zdrženlivější postup a zdůrazňování vlastní vojenské neutrality téměř ve všech případech. Ve srovnání s tímto se Finsko a Rakousko projevovalo jako mírně aktivnější a flexibilnější, když spolu s vývojem SZBP/SBOP reformulovaly svůj neutrální status. Na druhou stranu v realitě pak mezi faktickým zapojením Finska, Irska a Rakouska do SBOP nebylo možné pozorovat velké rozdíly a všechny tři země se tedy v praktické rovině zapojují do SZBP s důrazem na SBOP stejnou mírou. Druhá hypotéza byla tedy autorkou vyvrácena, mezi Irskem, jež vstoupilo do EU před přijetím Maastrichtské smlouvy, na jedné straně, a Rakouskem a Finskem, jež vstoupily do EU až po přijetí Maastrichtské smlouvy, na straně druhé, nebylo možné pozorovat značné rozdíly ve faktické míře zapojení do SZBP/SBOP.

Tak jak se proměňuje mezinárodní prostředí, tak se také vyvíjí a dále prohlubuje SZBP/SBOP a tak se také proměňují zahraničně-bezpečnostní politiky jednotlivých států. Jak jsme mohli v práci pozorovat, neutrální politika Finska, Rakouska a Irska se za posledních dvacet let značně vyvinula a tento

koncept byl redefinován, upřesňován a celkový význam posunut. Vzhledem k tomu, že tento proces je stále v průběhu, bude pravděpodobně možné do budoucna pozorovat další posuny v rétorice či přímo v zahraničních politikách těchto států, ať už se jedná o míru zapojení do SBOP či o perspektivu budoucího členství ve vojenské alianci NATO. Uzavřeme vše tedy tím, že koncept neutrality Finska, Rakouska a Irska, tak jak byl deklarován v původním znění, byl překonán a bude zajisté zajímavé pozorovat, jakým směrem se zahraničně-bezpečnostní politiky těchto států budou ubírat v budoucnu, v případě Rakouska a Finska zejména se vztahem na perspektivu jejich potenciálního členství v NATO.

Použitá literatura

- Ankenman, K. S.. 2006. „Austrian Neutrality: Setting the Agenda.“ *Wismarer Diskussionspapiere* (13): 1–101. Dostupné z: <<http://hdl.handle.net/10419/23345>>.
- Central Intelligence Agency. 2014. *Publications* [cit. 2014-03-01]. Dostupné z: <<https://www.cia.gov/library/publications>>.
- Cox, M., R. MacGuinty. 1996. „Farewell to a beautiful idea: The end of neutrality in the Post-Cold war world.“ Pp. 122–134 in W. Bauwens, A. Clesse, O. Knudsen (eds.). *Small states and the security challenge in the new Europe*. London: Brassey's.
- The Council of The EU. 2013. *Official website* [cit. 2013-01-11]. Dostupné z: <<http://europa.eu/>>.
- Defence Forces of Ireland. 2013. *Official website* [cit. 2013-01-11]. Dostupné z: <<http://www.defence.ie/>>.
- Department of Foreign Affairs and Trade of Ireland. 2013. *Official website* [cit. 2013-01-11]. Dostupné z: <<https://www.dfa.ie/>>.
- European External Action Service. 2013. *Official website* [cit. 2013-11-23]. Dostupné z: <http://www.eeas.europa.eu/csdp/index_en.htm>.

- Federal Ministry for European and International Affairs (Austria). 2014. *Official website* [cit. 2014-02-23]. Dostupné z: <<http://www.bmeia.gv.at/>>.
- Gémes, A., G. Ragossnik. 2008. „Austria’s Neutrality and European Integration: A Conflict between International and National Spheres of Law.“ Pp. 235–255 in A. Katherine, I. E. Hiebl, L. Trindade (eds.). *Perspectives on European integration and European Union history*. Pisa: Pisa University Press.
- Goetschel, L. 1999. „Neutrality: A really dead concept?“ *Cooperation and conflict* 34(2): 115–139.
- International Security Information Service. 2014. *Official website* [cit. 2014-02-02]. Dostupné z: <<http://isis-europe.eu/>>.
- Laursen, F. 1997. „The EU Neutrals, The CFSP and defence policy.“ *Fifth Biennial International Conference on European Community Studies Association*, Washington, květen 1997. Dostupné z: <<http://aei.pitt.edu/>>.
- Ministry for Foreign Affairs Finland. 2014. *Official website* [cit. 2014-02-01]. Dostupné z: <<http://www.formin.fi/>>.
- Ojanen, H. 2000. „Participation and influence: Finland, Sweden and Post-Amsterdam development of the CFSP.“ *Occasional papers* (11): 1–25. Dostupné z: <<http://www.iss.europa.eu/>>.
- Österreichische Bundesheer. 2014. *Official website* [cit. 2014-01-24]. Dostupné z: <<http://www.bmlv.gv.at/>>.
- Palosaari, T. 2013. „Neither neutral nor non-aligned The Europeanization of Finland’s foreign and security policy.“ *Finnish foreign policy papers* (3): 1–32. Finnish Institute of International Affairs.
- Raymond, J. 1984. „Irish neutrality: Ideology or pragmatism?“ *International Affairs* 60(1): 31–40.
- Rosputinský, P. 2010. *Neutralita v medzinárodných vzťahoch*. Kolín: Nezávislé centrum pro studium politiky.
- Rottenberger, N. 2010. „Austria and Finland: two European neutrals on their way to and in the ESDP.“ *AARMS* 9(2): 275–283.

- Sloan, S. 2013. „NATO’s ‚neutral‘ European partners: valuable contributors or free riders?“ *NATO review magazine*, 24. 3. 2013.
- Stockholm International Peace research Intitute. 2014. *Databases* [cit. 2014-02-20]. Dostupné z: <<http://www.sipri.org/databases>>.
- Subedi, S. 1993. „Neutrality in a Changing World: European Neutral States and the European Community.“ *The International and Comparative Law Quarterly* 42(2): 238–268.
- Šturma, P. 1998. „Posouzení smyslu neutrality v Evropě (obecný přehled vývoje trvalé neutrality na pozadí porovnání příkladu Švýcarska a Rakouska).“ *Právník* 137(7): 561–587.
- Yale Law School. 1899. *The Avalon project: Documents in lax, history and diplomacy* [cit. 2014-01-02]. Dostupné z: <http://avalon.law.yale.edu/subject_menus/lawwar.asp>.
- Úřední věstník EU. 2014. Dostupné z: <<http://eur-lex.europa.eu/oj/direct-access.html?locale=cs>>.

EKONOMICKÝ VÝZNAM ROZDELENIA EURÓPSKEJ MENOVEJ ÚNIE

Ing. Branislav Peľak

*Vysoká škola ekonomická v Praze, Fakulta mezinárodních
vztahů, obor Mezinárodní obchod*

Zpracovatel sylabu diplomové práce: Ing. Branislav Peľak

Abstrakt:

Z doterajších výskumov a prác venujúcich sa téme optimálnych menových oblastí je zrejmé, že Európska menová únia nepredstavuje optimálnu menovú oblasť. Od roku 2008 sa krajiny južnej časti eurozóny nachádzajú vo finančnej, hospodárskej, a najmä dlhovej kríze. Vynára sa teda otázka ekonomického významu rozdelenia Európskej menovej únie. Cieľom práce je zodpovedať na otázku, ako rozdeliť eurozónu tak, aby sa tieto menové celky dali považovať za optimálne menové oblasti, prípadne aby sa tieto menové celky stali viac optimálnymi oblasťami než súčasná eurozóna. Pomocou metódy analýzy a syntézy sme dospeli k rozdeleniu eurozóny na dve časti, pričom sme od zvyšku eurozóny oddelili južné štáty zahŕňajúce Portugalsko, Španielsko, Taliansko, Grécko, Maltu a Cyprus.

Abstract:

From recent research on optimum currency areas it is clear that the European Monetary Union does not represent an optimum currency area. Since 2008 the countries of the southern part of the euro area have found themselves in a financial, economic and debt crisis. Therefore, a question about the economic importance of splitting the European Monetary Union arises. The aim of this thesis is to provide an answer to the question of how to divide the euro area so that the newly formed monetary unions could be considered optimum currency unions; alternatively, so that the newly formed monetary unions are more optimal than currently the euro area is. Using the method of analysis and synthesis we have reached a decision to divide the euro area into two parts.

One part, comprising the southern countries — Portugal, Spain, Italy, Greece, Malta and Cyprus and the other part, comprising the rest of the euro area.

Klíčová slova:

optimálne menové oblasti, eurozóna, EMÚ, dlhová kríza, obchodné vzťahy, trh práce, nominálna a reálna konvergencia, fiškálna disciplína, integrácia, rozdelenie

JEL klasifikace:

F15, F41

Diplomová práce dostupná zde:

http://www.vse.cz/vskp/41011_ekonomicky_vyznam_rozdelenia_europskej_menovej_unie

Úvod

Finančná a hospodárska kríza, do ktorej sa Európska menová únia dostala v roku 2008, poukázala na niektoré záležitosti, ktoré dovtedy neboli zjavné. Išlo v prvom rade o nadmerné zadĺženie niektorých krajín, ktoré sa následne ocitli v dlhovej kríze. Situácii nezabránil ani Pakt stability a rastu, ktorý mnohé krajiny nedokázali dodržiavať. K prvým krajinám, ktoré sa ocitli na pokraji bankrotu, patrí Írsko a Grécko, ale podobné problémy malo aj Taliansko, Španielsko či Portugalsko. Navyše vysoký verejný dlh dlhodobo pretrvával vo Francúzsku a Belgicku. Opustenie eurozóny sa javilo ako správny krok k riešeniu dlhovej krízy niektorých krajín, keďže samostatná mena by umožnila devalváciu a s tým spojené zvýšenie konkurencieschopnosti týchto krajín. Spoločná mena bola bariérou na ceste k obnoveniu konjunktúry, keďže cenový vyrovnávací proces je zdĺhavý. Obavy z rozpadu eurozóny však

prevládli a ani jeden štát z eurozóny nevystúpil. Ako alternatíva prišla myšlienka vytvorenia novej menovej únie zo spomínaných štátov, ktoré mali problémy s fiškálnou disciplínou. Toto riešenie ostalo len v špekulatívnej rovine.

Doterajšie výskumy a práce venujúce sa téme optimálnych menových oblastí sa zaoberajú hlavne situáciou, keď sa má krajina zapojiť do menovej únie, a zriedkakedy otázkou vystúpenia z únie. Z týchto výskumov navyše vyplýva, že Európska menová únia nie je optimálna menová oblasť. Preto cieľom tejto práce je zodpovedať na otázku, ako rozdeliť eurozónu tak, aby sa tieto menové celky dali považovať za optimálne menové oblasti alebo aby sa tieto menové celky stali väčšími optimálnymi oblasťami, než je momentálne eurozóna.

Práca spočiatku analyzuje mobilitu výrobných faktorov, flexibilitu miezd, otvorenosť ekonomík, fiškálnu politiku, hospodársky cyklus, nominálnu konvergenciu a ďalšie faktory, ďalej uplatňuje doterajšie poznatky teórie optimálnych menových oblastí a následne pomocou syntézy vyvodzuje optimálne rozdelenie súčasnej eurozóny.

1. Teoretické východiská

Hlavné čiastkové poznatky do teórie optimálnych menových oblastí vniesli ekonómovia Mundell, McKinnon a Kenen. Mundell sledoval mobilitu výrobných faktorov a na základe tohto kritéria sa snažil nájsť optimálnu veľkosť menovej únie. McKinnon sledoval aspekt otvorenosti ekonomík, pričom ako ukazovateľ používal pomer medzinárodne obchodovateľného a neobchodovateľného tovaru v ekonomike. Sledoval vyrovnávací proces vnútornej a vonkajšej rovnováhy. Jeho závery hovoria o tom, že ak máme ekonomiky, ktoré sú veľmi otvorené, a teda zároveň nemôžu ovplyvniť ceny svojich materiálnych hodnôt v zahraničí, vzdaním sa vlastných mien sa ušetria transakčné náklady. Kenen sa následne zaoberá diverzifikáciou produktov vyrábaných v ekonomike. Dospel k tomu, že v ekonomike, ktorá

je vysoko diverzifikovaná, má asymetrický šok menší dosah než v menej diverzifikovanej ekonomike.

Ďalej sa venujeme endogenite kritérií optimálnych menových oblastí. Vstup do menovej únie môže postupne zvýšiť obchod medzi zúčastnenými krajinami a toto prepojenie následne ovplyvní charakter hospodárskeho cyklu. Preto môže byť mylné hľadiť len na historický vývoj ekonomických ukazovateľov. V neposlednom rade predostrieme teóriu fiškálneho federalizmu, kde spoločné rozpočty slúžia na zmiernenie dočasných asymetrických šokov.

2. Európska menová únia a optimálna menová oblasť

Z doterajších analýz EMÚ z pohľadu teórie optimálnych menových oblastí vyplýva, že eurozóna nie je optimálnou menovou oblasťou. Táto kapitola poukazuje na uvedenú skutočnosť a poskytuje náhľad na to, čo môže stáť za zánikom menovej únie. Ďalej načrtáva súčasné problémy eurozóny, a tým predostiera možnosť jej rozdelenia.

Z hľadiska zladenosti hospodárskych cyklov existuje niekoľko prístupov, pričom prvý z nich, ktorý využíva korelačné koeficienty (Dizdarevič, Volčjak 2012), uvádza dobrú synchronnosť v eurozóne. Druhý, ktorý využíva takzvaný OCA index (Bayoumi, Eichengreen 1997), už taký optimistický nie je. Obidve spomenuté štúdie poukazujú na existujúce asymetrické šoky v rámci eurozóny.

Ďalším problémom eurozóny sú dlhodobo a výrazne rozdielne miery inflácie na severe a na juhu, pričom na ilustráciu uvedieme, že priemerná miera inflácie počas dekády 1998 – 2008 bola v Španielsku 4,4 %, v Grécku 3,8 % a na druhej strane v Nemecku iba 0,9 %. Ďalej sa južné krajiny vyznačujú pomerne rigidným trhom práce pre nastavenú reguláciu, čo dokopy vedie k zhoršeniu konkurencieschopnosti týchto krajín. Navyše pri nízkej migrácii pracovnej sily musíme konštatovať, že eurozóna nespĺňa kritérium mobility pracovnej sily.

Kritérium otvorenosti ekonomiky si vieme overiť jednak tým, že sa pozrieme na podiel exportov a importov na HDP ekonomiky, prípadne na kompenzačný koeficient, teda v tomto prípade na to, do akej miery sa zmena kurzu premietne do domácich cien importov (kvôli neexistencii jednotlivých mien je ukazovateľ vytvorený z historických dát). Obidva ukazovatele v krajinách eurozóny smerujú k splneniu McKinnonovho kritéria otvorenosti ekonomiky.

V eurozóne neexistuje spoločná fiškálna politika, čo zhoršuje vyrovnanie asymetrických šokov. Súčasný spoločný rozpočet celej EÚ predstavuje iba 1 % HDP všetkých členských štátov. Navyše sa eurozóna javí pomerne politicky nejednotná, za čo môže pretrvávajúci nacionalizmus a strach či nevôľa z prenesenia určitých právomocí na nadnárodnú úroveň.

Z historického pohľadu na predošlé menové únie, zahrnujúc Latinskú menovú úniu, Škandinávsku menovú úniu či menovú úniu vo východnej Afrike, môžeme vidieť, že menové únie zanikali pri zmene politického či politicko-ekonomického usporiadania (napr. prvá svetová vojna, dekolonizácia). Tie, ktoré sa udržali, mali zabudovaný určitý inštitucionálny faktor.

Hlavnými problémami, ktorým EMÚ momentálne čelí, sú: fiškálna disciplína, nastavenie menovej politiky a nerovnováha na účtoch v systéme TARGET. Tie sa následne analyzujú v ďalších kapitolách.

3. Analýza obchodu ekonomík EMÚ

Podiel exportu väčšiny krajín na HDP sa pohybuje nad 40 % HDP. Krajiny eurozóny sú až na zopár výnimiek vysoko otvorené ekonomiky. Výnimky tvoria najmä najväčšie krajiny, predovšetkým Španielsko a Taliansko. V rámci obchodných vzťahov vnútri EÚ vidíme taktiež významnú prepojenosť. Medzi významných zahraničnoobchodných partnerov takmer všetkých krajín patrí Nemecko, ktoré je hlavným odbytiskom ostatných krajín eurozóny. Pri pohľade na najvýznamnejších obchodných partnerov jednotlivých krajín nám v eurozóne vzniká centrický

model zahraničnoobchodných vzťahov so stredom práve v Nemecku, ktoré je hlavným odbytiskom ostatných krajín eurozóny a takisto významným príjmom ich exportu, z čoho vyplýva vysoká miera interdependencie krajín eurozóny s centrom v Nemecku.

Problematiku diverzifikácie či špecializácie možno kvantifikovať indikátorom špecializácie. Ten nám ukazuje, do akej miery a v ktorom odvetví sa jednotlivé krajiny špecializujú. Prieniky špecializácií môžeme vidieť v pobaltských republikách, strednej Európe a južných štátoch (Grécko, Cyprus, Španielsko, Taliansko, Portugalsko a Malta), ktoré sa zameriavajú najmä na poľnohospodárstvo a turizmus. Pokles dopytu po strojárskom, automobilovom či spracovateľskom priemysle zasiahne asymetricky centrálnu Európu, pričom pokles dopytu v turizme či v poľnohospodárskom sektore by zasiahol prevažne južnú časť eurozóny a kríza v drevospracujúcom priemysle by zasiahla prevažne pobaltské štáty. Pokiaľ by tieto zoskupenia mali každé vlastnú menu, *ceteris paribus* by sa s takýmto asymetrickým šokom vyrovnali ľahšie.

4. Analýza trhov výrobných faktorov

Mobilita pracovnej sily je v rámci eurozóny relatívne nízka. Keď dáme do pomeru počet emigrujúcich a počet nezamestnaných, výsledky sa rôznia, ale spravidla neprevyšujú 15 % (Írsko). Navyše medzi jednotlivými štátmi EÚ sa v roku 2012 (v čase pretrvávajúcej ekonomickej krízy) presťahovalo iba 0,27 % celkového obyvateľstva. Príčiny nízkej mobility môžeme hľadať predovšetkým v kultúrnych a jazykových bariérach naprieč celou EÚ a v celkovej nevôli obyvateľov EÚ presídlieť sa kvôli práci. Na ilustráciu doložíme, že z oficiálnych štatistík Eurostatu vyplýva, že v Grécku nemá nijakú znalosť cudzieho jazyka vyše 40 % obyvateľstva.

Taktiež miera regulácie pracovných trhov v štátoch eurozóny je pomerne vysoká, hoci významný vzťah medzi nezamestnanosťou a stupňom regulácie krátkodobých pracovných

pomerov sme nezaznamenali. Ďalším faktorom zvyšujúcim rigiditu pracovného trhu v EMÚ je sila odborových zväzov. Pri týchto vplyvoch sa cena práce v minulých obdobiach zvyšovala aj napriek poklesu produktivity práce v južných krajinách EMÚ, a to predovšetkým v Taliansku. Takto rigidný trh práce tiež nedokáže absorbovať novú pracovnú silu, a tak sa nezamestnanosť ľudí do 25 rokov vyšplhala napríklad v Španielsku v roku 2013 až nad 50 %.

5. Nominálna a reálna konvergencia

Európska centrálna banka nedokáže obsiahnuť regionálnu infláciu a reguluje svoju hlavnú úrokovú mieru. Jej inflačným cieľom je medziročná inflácia vo výške 2 %, pričom úrokové miery pri tomto inflačnom ciele nemusia vyhovovať všetkým krajinám. Európska centrálna banka sleduje celkovú infláciu v eurozóne, nie v jednotlivých štátoch. Koordináciu menovej politiky preto sťažujú najmä rozdielne miery inflácie v jednotlivých krajinách eurozóny. Zvýšená inflácia môže byť spôsobená nominálnou konvergenciou, ktorá v prípade začlenenia sa krajiny do menovej únie už neprebíha prostredníctvom menového kurzu, ale prostredníctvom rastu cenovej hladiny.

Pri pohľade na hospodársky cyklus pomocou ukazovateľa hrubej tvorby fixného kapitálu (investície v ekonomike) môžeme vidieť dve skupiny štátov. Prvá zahŕňa Slovinsko, Grécko, Španielsko, Cyprus, Írsko a Portugalsko. Tu môžeme vidieť jasný prepád hrubej tvorby fixného kapitálu po roku 2007, pričom nedošlo k obnoveniu investícií. V druhej skupine štátov (prevažne všetky ostatné štáty eurozóny) zaznamenávame obnovenie investícií v roku 2010.

Následne pri porovnaní HDP Nemecka a väčšiny krajín eurozóny v časových obdobiach získavame vysokú koreláciu. Pri porovnaní Nemecka s Gréckom, Cyplom a Portugalskom pozorujeme nižšiu koreláciu (0,19, respektíve 0,59 a 0,67). Tieto krajiny, naopak, dobre korelujú so Španielskom. Nominálna a reálna konvergencia vyčleňuje z eurozóny skupinu štátov –

Portugalsko, Grécko, Cyprus, prípadne Španielsko. Nominálna a reálna konvergencia vyčleňuje z eurozóny skupinu štátov – Portugalsko, Grécko, Cyprus, Španielsko –, ktoré majú podobný hospodársky cyklus a deflačné tendencie v ekonomike.

6. Ďalšie aspekty integrácie

Pri otázke integrácie či dezintegrácie je potrebné sa zároveň pozrieť na fiškálnu disciplínu a štruktúru daní, platobnú bilanciu a prepojenie finančných trhov. Problémom najmä južných krajín eurozóny sú deficitné rozpočty a následný kumulovaný dlh, ktorý po spustení dlhovej špirály spôsobuje výrazný nárast úrokovej miery štátnych dlhopisov a v konečnom dôsledku môže viesť k bankrotu krajiny. Najväčšie problémy s deficitným rozpočtom v roku 2012 malo Írsko, Grécko a Španielsko, kde deficit prevýšil 6 % HDP. Vyrovnanie rozpočtov týchto krajín je zároveň veľmi citlivou internou, ako aj externou politickou témou. Interne je to veľmi nepopulárne rozhodnutie a v Grécku ohlásené šetrenie verejných financií vyvolalo nepokoje. Na druhej strane ani ostatné krajiny eurozóny nepociťujú solidaritu s krajinami trpiacimi dlhovou krízou. Predstava, že krajina s nižšou životnou úrovňou má finančne vypomáhať krajine s oveľa vyššou úrovňou, je ťažko politicky preladiateľná.

Na to, aby sa odstránilo dlhové zaťaženie, je potrebné bojovať s príčinami tkvejúcimi v neefektívnom výbere daní a v nedostatočnej kontrole a zabezpečení proti daňovým únikom. Momentálny stav spôsobuje veľký výpadok verejných financií, čo je s veľkou pravdepodobnosťou jedna z hlavných príčin dlhovej krízy južných štátov eurozóny. Navyše existuje ešte priestor na zvýšenie niektorých daní, ako sú dane z pracovných príjmov či dane z bohatstva. Daň z bohatstva by však musela byť zavedená plošne v rámci celej EÚ, tak aby nedošlo k prelievaniu finančných prostriedkov do iných krajín.

Vo výkonovej bilancii sa odzrkadľuje špecializácia krajín. Južné štáty majú prebytky v časti služieb a severné krajiny, naopak, v časti tovarov. V časti výnosov bežného účtu vidíme

v južných krajinách výrazné deficity spôsobené odlevom výnosov z portfóliových investícií, čo odráža vysoké zahraničné zadĺženie týchto krajín. To môžeme potvrdiť aj pri pohľade na investičné pozície, ktoré sú záporné. Medzi rokmi 2004 a 2012 sa v Grécku, Španielsku, Portugalsku a Taliansku záporná investičná pozícia približne zdvojnásobila.

V neposlednom rade spôsobuje problémy aj európsky platobný systém TARGET, kde na účtoch centrálnych bánk vzniká nerovnováha. Koreňom problému je, že ECB zásobuje centrálné banky eurozóny likviditou bez limitu a na svojich účtoch, a teda centrálné banky v rámci tohto systému môžu ísť do debetu. Systém vykazuje známky euroobligácií, keďže centrálné banky krajín na severe sa stávajú veriteľmi centrálnych bánk na juhu. Pri vystúpení južných krajín z eurozóny by taktiež vznikol problém, s ktorým by sa bolo treba vyrovnáť. Existujúce riešenia vždy znevýhodňujú jednu stranu tohto veriteľsko-dlžníckeho vzťahu. Južné krajiny by po vystúpení z eurozóny začali používať svoju menu. Predpokladáme, že táto nová mena by ihneď výrazne devalvovala. Pokiaľ by záväzky voči systému TARGET ostali v eurách, dlh by sa relatívne zväčšil a naopak, pokiaľ by sa previedli do novej meny, poškodení by boli veritelia systému TARGET. Veritelia by stratili ešte viac v prípade odpisu týchto pohľadávok.

Miera integrácie finančných trhov v rámci eurozóny je pomerne vysoká. Táto integrácia však viedla k veľkej interdependencii ostatných európskych trhov. Regulácia finančných inštitúcií má spoločnú európsku úpravu. Na druhej strane dohľad nad finančnými inštitúciami je ponechaný na individuálnu právnu úpravu, čo je v rozpore s cieľom vytvoriť jednotný finančný trh.

Záver

Práca prezentuje niekoľko kritérií, podľa ktorých možno nájsť optimálny model rozdelenia eurozóny. V prvom rade južné štáty eurozóny sa špecializujú prevažne na turizmus

a poľnohospodárstvo. Ďalej mobilita pracovnej sily je vo všeobecnosti v celej EÚ pomerne nízka. V kombinácii s jazykovými bariérami neprispieva k riešeniu asymetrických šokov. Vysoká nezamestnanosť ľudí do 25 rokov je ďalší faktor, ktorý spája krajiny na juhu. Popritom v prípade južných krajín vidíme klesajúcu či stagnujúcu produktivitu práce zároveň so stúpajúcimi mzdami. Neexistuje tu kurzový vyrovnávací proces kvôli účasti v menovej únii. Politika nízkych úrokových mier ECB navyše nepomáha cenovému vyrovnávaciemu procesu.

Reálna konvergencia nám rovnako vyčleňuje z eurozóny južné krajiny, ktorých hospodársky cyklus počas poslednej krízy od roku 2008 je veľmi podobný a zároveň odlišný od ostatných členských krajín. Južné štáty sa zároveň ocitli v pozícii vysokého zadlženia, čo sa prejavilo na úrokových mierach ich štátnych dlhopisov. Tieto fiškálne problémy sa môžu riešiť spoločnými obligáciami všetkých južných štátov. Skrytý dlh môžeme vidieť aj v rámci spoločného európskeho systému TARGET.

Syntézou týchto poznatkov dospievame k návrhu odčlenenia južných štátov, teda Španielska, Portugalska, Talianska, Grécka, Cypru a Malty od zvyšku Európskej menovej únie. Malta sa v tomto zozname ocitá predovšetkým vďaka silnej geografickej a surovinovej závislosti od regiónu.

Riziká spojené s takýmto rozdelením eurozóny zahŕňajú predovšetkým riziko ohrozenia akejkoľvek budúcej európskej integrácie, náklady na zmenu meny a perspektívu novej meny, dôveryhodnosť nového menového zoskupenia a takisto problémy súvisiace so systémom TARGET. Napriek rizikám je potrebné si uvedomiť budúce náklady na udržanie eurozóny ako jednej menovej únie. Odluka meny a následná devalvácia je pomerne jasná možnosť, ako podporiť ekonomiky krajín južnej osi eurozóny a prekonať dlhotrvajúci ekonomický útlm.

Použitá literatura

- Baldwin, R., C. Wyplosz. 2006. *Ekonomie evropské integrace*. 1. vydanie. Praha: Grada.
- Bayoumi, T., B. Eichengreen. 1997. „Ever Closer to Heaven? An Optimum Currency Area Index for European Countries“. *European Economic Review* 41: 761 – 770.
- Dizdarević, V., R. Volčjak. 2012. „Convergence of Business Cycles as a Confirmation of OCA Theory“. *Naše gospodarstvo* (Our Economy) 58(3 – 4): 3 – 15.
- Jílek, J. 2013. *Finance v globální ekonomice II – Měnová a kurzová politika*. 1. vydanie. Praha: Grada.
- Kenen, P. B. 1969. „The Theory of Optimum Currency Areas: An Eclectic View“. Pp. 41 – 60 in R. A. Mundell, A. K. Swoboda (eds.): *Monetary Problems of the International Economy*. Chicago: University of Chicago.
- McKinnon, R. I. 1963. „Optimum currency areas“. *The American Economic Review* 53(4): 717 – 725.
- Mundell, R. A. 1961. „A theory of optimum currency areas“. *The American Economic Review* 51(4): 657 – 665.
- Wyplosz, C. 2006. „European Monetary Union: The Dark Sides of a Major Success“. *Economic Policy* 21(46): 207 – 261.

PROCES PŘIDĚLOVÁNÍ PORTFOLIÍ V EVROPSKÉ KOMISI

Mgr. Jan Procházka

Metropolitní univerzita Praha, obor Mezinárodní vztahy a evropská studia

Zpracovatel sylabu diplomové práce: Mgr. Jan Procházka

Abstrakt:

Tato diplomová práce se zabývá procesem přidělování portfolií v Evropské komisi. Vychází z předpokladu, že v každém funkčním období existují portfolia, jejichž důležitost ostatní převyšuje. Práce přichází s hypotézou, že některé členské státy tato významnější portfolia získávají pravidelně. S cílem zjistit, zda se toto tvrzení zakládá na pravdě, je postupně analyzováno posledních pět Komisí pod vedením předsedů Jacquesa Delorse, Jacquesa Santera, Romana Prodiho a José Manuela Barrosa. Práce se zároveň snaží potvrdit existenci určitých faktorů, které zemím k zisku významnějších portfolií pomáhají. Konkrétně zkoumá, zda s daným přidělováním důležitějších agend souvisí faktory rozloha, počet obyvatel, vstup do Společenství/Unie a hrubý domácí produkt. Obě hypotézy se výzkumem podařilo potvrdit.

Abstract:

The thesis deals with the process of assigning portfolios in the European Commission. It uses the assumption that there are portfolios with higher importance in every Commission's term of office. The thesis elaborates on the hypothesis that in the process of assigning portfolios some member states of the EU gain more prestigious agendas regularly. To prove such a statement it analyses last five Commissions under the leadership of Jacques Delors, Jacques Santer, Romano Prodi and José Manuel Barroso. This thesis also aims to prove the existence of certain factors that help countries to gain such portfolios. It investigates a possible influence of four factors namely area, population, joining the

Community/Union and gross domestic product. Both of these assumptions have been proven to be valid.

Klíčová slova:

Evropská komise, sbor komisařů, významná portfolia, související faktory

Klasifikace JEL:

D20, F15, F55, F59

Diplomová práce dostupná zde:

https://sis.mup.cz/dipl_st/index.php?id=825da64c029a4774eb34a7394c5e4d6c&tid=1&do=main&doo=detail&did=10817

Úvod

Téma zaměřené na přidělování portfolií v Evropské komisi jsem zvolil proto, jelikož bych chtěl poukázat na fakt, že i v tak nadstátní a nezávislé instituci, jakou je právě tato, mohou existovat určité vazby na členské země, které je možné postřehnout už v samotné fázi formování nového sboru komisařů a ona nadstátnost a nezávislost tak může být určitým způsobem ovlivňována či dokonce narušována.

Evropská komise je institucí Evropské unie, jejíž historie sahá až ke kořenům evropské poválečné integrace. Již od počátku byla budována jako orgán s ryze nadstátním charakterem, jenž má jednat v zájmu celého Společenství nezávisle na členských státech. Tato zásada platí dodnes a vztahuje se nejen na instituci jako celek, ale také na jednotlivé komisaře, jejichž povinností je nepřijímat pokyny od žádné vlády, orgánu či jiného subjektu. Možnost prosadit své zájmy a promluvit tak do celé situace se však různým aktérům naskýtá hned při vzniku každé nové Komise. Proces výběru nového kolegia a následné přidělování portfolií jednotlivým kandidátům na posty komisařů totiž

představuje prostor k vyjednávání a lobbingu. Některé země v určitých oblastech vidí témata, jež spadají do sféry jejich vlivu, a proto se mohou pro své kandidáty pokusit získat agendy, které se jim jeví jako nejvýhodnější. Často jsou to právě ta portfolia, která v daném období patří mezi klíčová.

Mým cílem je vytvořit logicky strukturovaný text, jenž bude schopen posoudit celkem dvě hypotézy. Tou první je tvrzení, že některé členské státy v Evropské komisi získávají důležitější portfolia pravidelně. Aby bylo možné toto potvrdit, je nutné nejdříve určit, které agendy vůbec lze za důležitější považovat. Nelze tak učinit ale pouhým prohlášením, že některé z nich tímto atributem jednoduše disponují. Takový přístup by totiž do výzkumu s velkou pravděpodobností přinesl značná zkreslení a patrně i chybovost. Na evropskou integraci je možné pohlížet jako na určitý proces, který je v neustálém vývoji. Priority Unie, a potažmo tedy i významná portfolia Evropské komise, musí na tento vývoj reagovat. Proto oblasti, které byly před dvaceti lety považovány za klíčové, dnes již za priority brány být nemusí. Z toho důvodu je nutné provést analýzu každého funkčního období zvlášť. Jako vzorek bylo vybráno posledních pět Evropských komisí, z nichž první započala svůj mandát již v roce 1993 a ta poslední je stále ještě ve funkci. Více než dvacetileté období, během kterého se na postu předsedy Komise postupně vystřídali Jacques Delors, Jacques Santer, Romano Prodi a José Manuel Barroso, by tak mělo být dostatečně dlouhé na to, aby bylo možné první hypotézu potvrdit či vyvrátit.

Druhá hypotéza pak předpokládá existenci určitých faktorů, které zemím k zisku oněch prestižnějších portfolií pomáhají. Takových faktorů by se pravděpodobně dala najít celá řada. Moje práce se ale nesnaží identifikovat co možná nejvíce z nich, ale usiluje spíše o zjištění, zda vzorek několika vybraných s přidělováním důležitých portfolií v Evropské komisi souvisí. Zvoleny byly tyto faktory: rozloha, počet obyvatel, vstup do Společenství/EU a hrubý domácí produkt. Jelikož se v závěru navíc pokusím určit, který z těchto faktorů může souviset s daným přidělováním důležitých portfolií nejvíce, bude každý

analyzován samostatně. Případná souvislost pak bude prokázána, pokud země, které budou první analýzou shledány jako ty, jež významné agendy získávají pravidelně, budou shodné s těmi, které vzejdou z jednotlivých částí druhé analýzy.

Úvodní část práce si klade za cíl téma zastřešit a poskytnout kvalitní teoretické základy pro samotnou analýzu. Proto se této kapitole budu věnovat vsutku podrobně. Vyzdvihnu hlavní kompetence, které Evropské komisi svěřují unijní smlouvy, pozastavím se u kritiky, která na její účet směřuje, a součástí bude i pohled na její historický vývoj, přičemž pozornost se v tomto ohledu zaměří především na poslední úpravy primárního práva a jejich konkrétní dopady, které se promítly do jejího fungování. V závěru teoretické části popíši také spletitou organizační strukturu tohoto úřadu. Její význam bude pro celou práci neméně důležitý. Zdůrazní se zde totiž pozice samotného předsedy i ostatních členů sboru komisařů, tedy těch funkcí, které budou v následujících kapitolách často zmiňovány. Cílem první části je také to, aby bylo opravdu zřejmé, že Evropská komise představuje instituci, jež se snaží hájit zájmy celé Unie a jejíž charakter by tak měl být striktně nadnárodní.

S dostatečně silným teoretickým rámcem bude možné přistoupit k analýze případových studií, tedy kapitole, která se bude snažit potvrdit či vyvrátit první ze stanovených hypotéz. Jak již bylo řečeno, každé funkční období bude rozebíráno samostatně. Vždy bude nejprve charakterizován kontext, v jakém dané Komisi začínal její mandát, a poté proběhne zjišťování, jaké priority si hned na začátku funkčního období jednotlivé sbory vytyčily. K tomu poslouží dokumenty, jež se sice kvůli dlouhému časovému rozpětí výzkumu budou svými názvy mírně lišit, ale po obsahové stránce se bude jednat prakticky o stejné texty. Většinou půjde o projevy designovaných předsedů či o pracovní programy jednotlivých sborů komisařů, jejichž relevance bude pokaždé zvlášť obhájena. Na základě zjištěných priorit dojde postupně k identifikaci důležitých portfolií konkrétní Komise a představení personálního složení daného sboru, čímž vyjde najevo, kteří komisaři dostali na starost právě ty významnější

agendy. Ve všech pěti případech bude proveden stejný postup a v závěru pak bude rozhodnuto, zda lze danou hypotézu potvrdit či vyvrátit.

Další část práce se bude věnovat druhé hypotéze, tedy faktorům, které s přidělováním významných portfolií v Evropské komisi mohou souviset. I přes vzájemnou provázanost s ostatními bude každý faktor analyzován samostatně. Detailní postup, jakým se bude zjišťovat, zda opravdu některý z vybraného vzorku s přidělováním důležitých agend souvisí, bude přiblížen až po provedení prvního výzkumu. Nyní lze pouze zopakovat, že případná souvislost bude moci být prokázána ve chvíli, kdy země, které budou první analýzou shledány jako ty, jež významné agendy získávají pravidelně, budou shodné s těmi, které vzejdou z jednotlivých částí druhé analýzy. Míra souvislosti konkrétního faktoru s přidělováním důležitějších portfolií se pak bude odvíjet od toho, jak velká shoda ve výsledcích první a druhé analýzy nastane.

Na téma Evropské komise bylo zpracováno již bezpočet různých textů. Domnívám se však, že způsob, jakým o této unijní instituci pojednává předkládaná diplomová práce, patří mezi ojedinělé. Při shromažďování literatury jsem objevil jednu studii, která rozdělování portfolií také zkoumala, ale z úplně jiného úhlu pohledu, a to sice na základě politické zkušenosti jednotlivých kandidátů na komisaře. Svě obrysy tato práce ale dostala již dlouho předtím, tudíž se můj výzkum ubírá poněkud jiným směrem. Z výše zmíněného vyplývá, že se nejedná úplně o klasickou práci, proto literatura musela být vybírána velmi pečlivě. Budu pracovat s odbornými texty v tištěné podobě i s řadou internetových zdrojů. V teoretické části práce využiji především monografií a pramenů primárního práva Evropské unie, v analytické části pak ústředními zdroji budou projevy předsedů Komise a jiné dokumenty, jež tato instituce sama vydává.

Doufám, že tato práce přispěje k rozšíření povědomí o fungování Evropské komise a zároveň se stane podnětem pro

uvědomění si, že na jakoukoliv problematiku může být nahlíženo z více různých pohledů.

1. Evropská komise jako instituce EU

V této kapitole jsou vymezena základní fakta o postavení, roli a významu Evropské komise v institucionálním systému EU. Pozornost je v první části věnována také kritice, která na účet tohoto orgánu směřuje, ale vůbec největší prostor dostala témata o historickém vývoji a organizační struktuře. V otázce vývoje a proměn Evropské komise v čase byl spíše než na výčet historických událostí kladen důraz na klíčové dokumenty a smlouvy, které tuto instituci nejvíce ovlivnily. Jelikož byl samotný výzkum omezen jen na ty sbory komisařů, které svým funkčním obdobím spadají do éry Evropské unie, byl i počet vybraných dokumentů obdobně redukován. Pozornost jsem tedy věnoval jen těm smlouvám, jež vstoupily v platnost v roce 1993 a později.

Jedná se o následující: Maastrichtská smlouva, Amsterodamská smlouva, Smlouva z Nice a Lisabonská smlouva. Není pochyb o tom, že všechny vyjmenované dokumenty přinesly velmi mnoho změn, ale pro účely této diplomové práce jsem se v tomto případě zaměřil pouze na takové jejich aspekty, jež určitým způsobem souvisí s Evropskou komisí. Smyslem bylo rovněž poukázat na neustále se proměňující postoje vůči této instituci a současný trend posilování ostatních unijních orgánů. Dále pak následuje detailní rozbor organizační struktury, kdy je největší pozornost věnována roli předsedy Evropské komise a samotnému sboru komisařů. Takto podrobná byla teoretická část také proto, jelikož chystala-li se tato diplomová práce ověřit stanovené hypotézy, bylo naprosto nezbytné, aby byly nejprve položeny důkladné základy, na kterých pak mohl výzkum stavět.

2. Analýza případových studií

Tato kapitola si klade za cíl potvrdit, či vyvrátit první hypotézu, jež tvrdí, že některé státy získávají v Evropské komisi tradičně významnější portfolia. Při zamyšlení se vůbec nad samotnou podstatou tohoto výroku ale vyvstane hned dvojitý problém. Tím jsou slova „významnější“ a „tradičně“. Než se totiž dostaneme k tomu, abychom mohli jistou tradičnost respektive pravidelnost případně potvrdit, je nutné zaměřit se právě na ten první z výrazů, tedy významnost. Učinit pouhé prohlášení, že jsou některá portfolia důležitější než ta ostatní, by se možná na první pohled mohlo zdát jako dostatečné, ale tento přístup by s sebou přinesl mnohá zkrslení a velmi pravděpodobně také značnou chybovost. Evropská integrace je stále se vyvíjející proces, a proto je takřka nemožné, aby v dnešní dynamické době zůstávaly určité agendy déle v popředí. Faktem také je, že i přes eventuální dobrou znalost této problematiky by mohlo pouhé určení bez hlubšího průzkumu vést třeba i k opomenutí některých významných témat. S cílem předejít chybám je provedeno pět případových studií, které daná rizika minimalizují. Jako vzorek byly vybrány Komise pod vedením předsedů Delorse, Santera, Prodiho a Barrosa. Počet byl zvolen takový, aby práce nebyla příliš obsáhlá a přitom nebyla dotčena vypovídající hodnota prováděného výzkumu.

První část každé případové studie se snaží určit ta portfolia, která se v daném funkčním období řadila k těm prestižnějším. Pro tyto účely byl vždy charakterizován kontext, ve kterém dané evropské exekutivě začínal její mandát, ale největší pozornost byla věnována prioritám, se kterými každý šéf nové Komise do úřadu nastupoval. Ty byly zjišťovány na základě analýzy dokumentů, jejichž relevance byla u jednotlivých studií vždy zvlášť obhájena. Vzhledem k širokému časovému rozpětí je jasné, že se názvy vybraných textů neshodovaly, nicméně po obsahové stránce se prakticky nijak výrazně nelišily. Identifikace důležitých a významných portfolií opět proběhlo vždy pouze v rámci jednoho funkčního období. Jakmile se tak stalo, došlo

k představení personálního zastoupení konkrétního sboru komisařů a byla provedena analýza, aby se ukázalo, kteří z nich dostali právě ty významnější posty. Totožný postup byl proveden ve všech pěti případech. Na základě získaných dat pak bylo v závěru rozhodnuto, zda je stanovená hypotéza pravdivá, či nikoliv.

Tato pasáž měla také své dílčí shrnutí, ve kterém byly představeny souhrnné výsledky analýzy případových studií. Bylo zjištěno, že na prestižnější portfolio dosáhlo během daného období celkem 18 států. Dvěma zeměmi s největším počtem jsou Německo a Spojené království, které získaly obě po osmi významných portfoliích. O jedno méně, tedy sedm, připadlo Francii, Itálii a stejný počet také Španělsku. Dohromady tři prestižní agendy obdrželo Nizozemsko, po dvou významných portfoliích získalo Irsko, Polsko a Slovinsko a zbývajících devět států pak každý jedno. Pět zemí tedy co do počtu doslova dominuje. Tento fakt je sice důležitý, avšak v otázce potvrzení či vyvrácení první hypotézy, která předpokládá v přidělování významných portfolií jistou pravidelnost, nehraje až tak zásadní roli. Vnímání pravidelnosti či určité tradičnosti může být ale mnohdy subjektivní záležitostí. V tomto konkrétním případě bylo rozhodnuto, že pokud se má potvrdit, že některá země v posledních pěti Komisích získávala či získává prestižní portfolia pravidelně, musí být splněno kritérium zisku alespoň jedné významné agendy ve třech po sobě jdoucích funkčních obdobích. Takto nastavenému kritériu odpovídá šest zemí: Francie, Itálie, Německo, Nizozemsko, Spojené království a Španělsko (viz tabulku níže).

Tabulka: Celkový počet významných portfolií

<i>Stát/Komise</i>	<i>Delors III</i>	<i>Santer</i>	<i>Prodi</i>	<i>Barroso I</i>	<i>Barroso II</i>	<i>Celkem</i>
Francie	1	2	2	1	1	7
Itálie	2	2	1	1	1	7
Německo	2	2	2	1	1	8
Spojené království	2	2	2	1	1	8
Španělsko	2	2	2	0	1	7
Nizozemsko	0	1	1	1	0	3
Belgie	0	0	0	0	1	1
Lucembursko	0	0	0	0	1	1
Irsko	0	0	0	1	1	2
Portugalsko	0	1	0	0	0	1
Řecko	0	0	0	1	0	1
Finsko	-	0	0	0	0	1
Rakousko	-	0	0	1	0	1
Švédsko	-	0	0	1	0	1
Polsko	-	-	-	1	1	2
Slovinsko	-	-	-	1	1	2
Estonsko	-	-	-	0	1	1
Litva	-	-	-	1	0	1

Pozn.: Číslo 2 znamená, že daná země v dané Komisi získala dvě významná portfolia, číslo 1 značí získání jedné důležité agendy, pokud je uvedena 0, daná země nezískala nic, a „x“ znamená, že v dané Komisi své kandidáty země nominovat nemohla, jelikož ještě nebyla členem Společenství nebo EU. Tučná svíslá čára dělí Prodiho a Barrosovu první komisi značí moment, od kterého začala platit Niceská smlouva, jež pěti státům odebrala možnost nominovat dva komisaře.

3. Faktory

Ačkoliv je striktní nezávislost Evropské komise jedním z jejích základních principů, může funkce komisaře některým státům připadat jako oblast spadající do sféry jejich vlivu. V době výběru nového sboru tak mohou některé země pro „své“ kandidáty usilovat o významnější agendy. Jak ukázal první výzkum, některé státy prestižní portfolia získávají dokonce pravidelně. Tato kapitola se zabývala hypotézou, že předpokládá existenci určitých faktorů, které některým zemím v procesu přidělování portfolií ty důležitější agendy pomáhají získat. Není pochyb o tom, že takových faktorů existuje celá řada. Tato práce se ale nesnažila identifikovat všechny. Jejím cílem bylo určení, zda vzorek několika z nich s přidělováním významnějších portfolií souvisí. Mezi vybrané faktory byly zařazeny čtyři následující: rozloha daného státu, počet jeho obyvatel, rok vstupu dané země do Společenství či Unie a hrubý domácí produkt.

Některé z vybraných faktorů spolu úzce souvisí. Velká rozloha může být předpokladem velkého počtu obyvatel a velký počet obyvatel zase může předurčovat vyšší hrubý domácí produkt. Záměrně je zde zvoleno slovo „může“, jelikož tomu tak vždy být nemusí. Konkrétně u rozlohy je totiž nutné zohlednit i polohu daného státu. Například Švédsko, které se řadí mezi tři největší unijní státy, spadá počtem obyvatel kvůli chladnému klimatu a členitému reliéfu až do druhé desítky. I přes vzájemnou provázanost byly v této kapitole dané faktory rozebírány jednotlivě. Postup, jakým byla jejich předpokládaná souvislost s přidělováním významných portfolií zjišťována, byl následující: po krátkém teoretickém úvodu bylo jednotlivým zemím na základě dat z tabulky přiřazeno odpovídající pořadí a vzhledem k tomu, že prvním výzkumem bylo identifikováno šest zemí, byl stejný počet rozhodující i v tomto případě. Pokud došlo ke zjištění, že na prvních šesti místech figurují stejné země, jež byly shledány jako ty, které získávají důležitá portfolia pravidelně, bylo možné daný faktor považovat v daném kontextu za relevantní. Míra jeho souvislosti s přidělováním významných

agend se pak odvíjela od toho, jak velká byla shoda ve výsledcích této analýzy s výsledky prvního výzkumu.

Závěr

Tato diplomová práce si kladla za cíl analýzou posledních pěti funkčních období Evropské komise zjistit, zda některé země získávají důležitější portfolia ve sboru komisařů pravidelně a zároveň se pokusila prokázat existenci určitých faktorů, které by mohly daným zemím k zisku prestižnějších agend pomáhat. Snahou rovněž bylo poukázat na fakt, že i tak nadstátní a nezávislá instituce, jakou je Evropská komise, může být ovlivňována již ve fázi svého formování.

Aby bylo možné výzkum vůbec provést, bylo nejdříve nutné téma zasadit do širšího teoretického rámce. Úvodní část tak přibližovala postavení Evropské komise v institucionálním systému Evropské unie, představila základní pravomoci tohoto orgánu, studovala jeho historický vývoj a zabývala se také jeho spleitou organizační strukturou. Velká pozornost byla věnována právě samotnému vývoji této instituce, který byl přiblížen prostřednictvím změn, jež přinesly poslední úpravy primárního práva EU, konkrétně Maastrichtská, Amsterodamská, Niceská a Lisabonská smlouva. V první kapitole byl dostatečný zájem také věnován roli předsedy Komise a ostatních členů. Detailním propracováním teoretického základu jsem usiloval také o to, aby bylo opravdu zřejmé, že Evropská komise je orgánem, který má nadstátní charakter a hájí tedy zájmy celé Unie.

Po úvodní části pak bylo možné přistoupit k samotnému výzkumu s cílem potvrdit první hypotézu, tedy zda některé země v procesu přidělování portfolií v Evropské komisi získávají prestižnější agendy pravidelně. Aby bylo dosaženo jisté vypovídající hodnoty, bylo rozhodnuto provést analýzu posledních pěti funkčních období Komise, což časově odpovídá více než dvacetileté etapě evropské integrace. Před tím než se výzkum dostal do fáze potvrzování dané pravidelnosti, bylo nejprve nutné ujasnit, která z portfolií lze považovat za

důležitější. Takové agendy ale nebylo možné určit pouhým prohlášením a vybráním několika z nich a to ani na základě domnělé znalosti této problematiky. Evropská integrace je totiž proces a posledních dvacet let bylo navíc obdobím velké dynamiky a častých změn, čemuž také Evropská komise musela postupně přizpůsobovat své priority. Dalo se tedy předpokládat, že některá důležitá portfolia v době, kdy evropské exekutivě šéfoval Jacques Delors, budou odlišná od těch současných, což se nakonec také ukázalo jako správná úvaha. S vědomím tohoto faktu bylo nutné provést analýzu každého funkčního období zvlášť. Vždy byl charakterizován kontext doby, kdy dané Komisi začínal její mandát, a její priority byly pokaždé zjišťovány na základě analýzy dvou dokumentů, jež se sice ve svých názvech kvůli dlouhému časovému rozpětí výzkumu mírně odlišovaly, ale obsahově se jednalo ve všech případech prakticky o totožné texty. Po zjištění priorit daného funkčního období byla identifikována již důležitější portfolia a vzápětí došlo také na představení personálního složení sboru konkrétní Komise, čímž se ukázalo, kteří komisaři dostali na starost ony prestižnější agendy a které země je na tyto posty nominovaly. Stejný postup byl proveden ve všech pěti studiích.

Analýzou bylo zjištěno, že v posledních pěti funkčních obdobích Evropské komise došlo k rozdělení celkem 55 prestižních portfolií mezi 18 států. Po osmi získalo Německo a Spojené království, o jedno méně, tedy sedm, připadlo Francii, Itálii a Španělsku, tři významná portfolia obdrželo Nizozemsko, po dvou prestižních agendách získalo Irsko, Polsko a Slovinsko a ze zbývajících devíti států pak každý dosáhl na jedno. Z předešlého výčtu je možné postřehnout, že pět zemí co do počtu získaných významnějších portfolií opravdu dominuje. Toto zjištění však v potvrzení či vyvrácení první hypotézy hrálo pouze dílčí roli, jelikož vyšší četnost pouze zvyšuje pravděpodobnost dané pravidelnosti. Bylo tedy rozhodnuto, že má-li být daná hypotéza potvrzena, musí být splněno kritérium zisku alespoň jednoho významného portfolia ve třech po sobě jdoucích funkčních obdobích. Provedenou analýzou bylo dosaženo

zjištění, že takto nastavenému kritériu odpovídá celkem šest zemí, jimiž jsou Francie, Itálie, Německo, Nizozemsko, Spojené království a Španělsko. První hypotéza, jež tvrdila, že některé členské státy v Evropské komisi získávají důležitější portfolia pravidelně, tak byla potvrzena.

Následně se pozornost výzkumu přesunula ke druhé hypotéze, která předpokládala existenci určitých faktorů, jež zemím v zisku prestižnějších portfolií pomáhají. Tato kapitola si ale nekladla za cíl identifikovat co možná nejvíce takových faktorů, její snaha totiž směřovala k určení, zda by vzorek několika vybraných s přidělováním daných portfolií mohl souviset. Zvoleny byly tyto čtyři: rozloha daného státu, počet jeho obyvatel, rok vstupu dané země do Společenství či Unie a hrubý domácí produkt, přičemž každý z nich byl analyzován samostatně. Způsob, jakým byla jejich domnělá souvislost s přidělováním prestižních agend zjišťována, vycházel z výsledků předešlého výzkumu. Jelikož bylo první analýzou určeno, že důležitá portfolia získávalo v posledních pěti funkčních obdobích pravidelně celkem šest zemí, bylo rozhodnuto, že stejný počet bude směrodatný i v tomto případě. Poté, co byly jednotlivé faktory stručně teoreticky představeny, bylo členským zemím na základě zjištěných dat přiřazeno odpovídající pořadí. Daný faktor bylo možné v daném kontextu považovat za relevantní, pokud došlo k určité shodě ve výsledcích, tedy že státy z prvních šesti míst odpovídaly těm zemím, které vzešly z prvního výzkumu. Míra souvislosti konkrétního faktoru s přidělováním významných agend pak byla určována podle toho, jak velká shoda nastala ve výsledcích obou analýz.

Po provedení srovnání bylo zjištěno, že úroveň shody faktoru rozloha se rovná 50 %, u faktoru počet obyvatel byla úroveň shody 83 %, v případě faktoru vstup do Společenství/EU se jednalo o 67% shodu a faktor HDP dosáhl 100% úrovně shody. Na základě těchto informací je proto možné konstatovat, že daný vzorek vybraných čtyř faktorů se ukázal jako relevantní, ale zároveň je nutné dodat, že mezi těmito jednotlivými faktory existují značné rozdíly. Největší pak lze spatřit mezi rozlohou

a hrubým domácím produktem, kde u prvního ze jmenovaných došlo ke shodě „pouze“ u tří zemí ze šesti, zatímco ve druhém případě se shodovalo všech šest zemí a daný faktor HDP tak lze považovat za ten, který s přidělováním významných portfolií v Evropské komisi bezpochyby souvisí, a zároveň je možné předpokládat, že se opravdu jedná o jeden z těch, které členským státům k zisku významnějších agend pomáhají. Druhá hypotéza tak může být s malým dodatkem prohlášena také za potvrzenou.

Předkládaná diplomová práce se snažila poukázat na to, že i v tak nadstátní a nezávislé instituci, jakou je právě Evropská komise, je možné zaznamenat určité prvky, které charakteristickou nadstátnost a nezávislost tohoto orgánu oslabují. Věřím, že tato snaha byla naplněna a že i přes nedostatek literatury, která by se tématem procesu přidělování portfolií v Evropské komisi komplexně zabývala, je možné konstatovat, že vypovídající hodnota výzkumu je poměrně vysoká. Domnívám se, že subjektivní výběr analyzovaných dokumentů první části výzkumu není možné považovat za něco, co by hodnotu práce nějak výrazně snižovalo. Za jeden z limitů by ovšem mohl být označen samotný počet daných textů, kdy by se na první pohled mohlo zdát, že analýza „pouhých“ dvou není dostačující. V průběhu výzkumu však tato skutečnost byla ve všech pěti případech zohledněna a poté, kdy se po provedení analýzy ukázalo, že se zjištěné priority vždy vesměs shodují, bylo rozhodnuto, že další text být přidán nemusí.

Bude-li tento výzkum z mé strany v budoucnu ještě rozšířen, rád bych jeho směřování viděl například v prodloužení zkoumaného období, ale ne směrem do minulosti, nýbrž do budoucnosti, aby bylo možné jistou pravidelnost v získávání významnějších portfolií hledat také u států, jež přistoupily až v roce 2004 a později. Takový postup bude moci být proveden poměrně zanedlouho, jelikož se současné Evropské komisi pod vedením José Manuela Barrosa chýlí její mandát pomalu ke konci. Vzpomeneme-li si však na to, jakých průtahů jsme mohli být svědky při poslední volbě, není vůbec jasné, zda se nyní novou Komisi podaří sestavit v řádném termínu.

Použitá literatura

- Amsterodamská smlouva pozměňující Smlouvu o Evropské unii a Smlouvu o založení Evropského společenství a související akty.* Úřední věstník EU, C 340, 10. 11. 1997.
- Barroso, J. M. 2004. *Building a Partnership for Europe: Prosperity, Solidarity, Security.* Address given by José Manuel Barroso, President-Designate of the European Commission, Strasbourg, 21 July 2004, SPEECH/04/375 [cit. 2014-02-10]. Dostupné z: <http://www.cvce.eu/content/publication/2004/7/23/55d7c964-d047-4901-8625-19324a585087/publishable_en.pdf>.
- Barroso, J. M. 2009. *Political guidelines for next Commission.* Brussels, 3 September 2009 [cit. 2014-03-04]. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/commission_2010-2014/president/pdf/press_20090903_en.pdf>.
- Cini, M. 1996. *The European Commission: Leadership, Organisation, and Culture in the EU Administration.* Manchester: Manchester University Press.
- Commission of the European Communities. 1993. „The Commission’s work programme for 1993–1994“. SEC (93) 58 final. In: *Bulletin of the European Communities*, Supplement 1/93. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, [cit. 2014-04-01]. Dostupné z: <http://aei.pitt.edu/30732/1/WORK_PROGRAMME_1993-4-RTU.pdf>.
- Commission of the European Communities. 2005. *Commission work programme for 2005. Communication from the President in agreement with Vice-President Wallström.* COM (2005) 15 final. Brussels, 26 January 2005 [cit. 2014-02-10]. Dostupné z: <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2005:0015:FIN:EN:PDF>>.
- Delors, J. 1993. „Address by Jacques Delors, President of the Commission, to the European Parliament on the occasion of the investiture debate of the new Commission“. Strasbourg, 10 February 1993. In: *Bulletin of the European Communities*, Supplement 1/93. Luxembourg: Office for Official Publications of

- the European Communities [cit. 2014-04-01]. Dostupné z: <http://aei.pitt.edu/30732/1/WORK_PROGRAMME_1993-4-RTU.pdf>.
- Dimitrakopoulos, D. G. (ed.). 2004. *The Changing European Commission*. Manchester: Manchester University Press.
- Drake, H. 2003. *Jacques Delors: Perspectives on a European leader*. London: Routledge.
- Dvořáková, V. a kol. 2010. *Evropeizace veřejné sféry*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck.
- Ellinas, A. A., E. Suleiman. 2012. *The European Commission and Bureaucratic Autonomy: Europe's Custodians*. Cambridge: Cambridge University Press.
- European Commission. 1995. „Commission's programme for 1995“. COM (95) 26 final. In: *Bulletin of the European Union*, Supplement 1/95. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities [cit. 2014-04-01]. Dostupné z: <http://aei.pitt.edu/30735/1/WORK_PROGRAMME_1995-RTU.pdf>.
- European Commission. 2000. „The Commission's work programme for 2000. Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions“. COM (2000) 155 final. In: *Official Journal of the European Communities*, C 81/9, 21 March 2000 [cit. 2014-02-03]. Dostupné z: <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2000:081:0009:0080:EN:PDF>>.
- European Commission. 2010. *Commission Work Programme 2010. Time to act. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions*. COM (2010) 135 final. Brussels, 31 March 2010 [cit. 2014-03-05]. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/atwork/pdf/cwp2010_en.pdf>.
- Hargrove, E. C., J. E. Owens (eds.). 2003. *Leadership in Context*. Lanham, MD: Rowman & Littlefield Publishers, Inc.

- Hix, S., B. Høyland. 2011. *The Political system of the European Union*. 3rd ed. Basingstoke; New York, N.Y: Palgrave Macmillan.
- Konsolidované znění Smlouvy o Evropské unii a Smlouvy o fungování Evropské unie*. Úřední věstník EU, C 326, 26. 10. 2012.
- Mankiw, G. N. 2008. *Essentials of Economics*. Mason, OH: South-Western Cengage Learning.
- McCormick, J. 2008a. *Understanding the European Union: a concise introduction*. 4th ed. New York: Palgrave Macmillan.
- McCormick, J. 2008b. *The European Union: politics and policies*. 4th ed. Boulder, CO: Westview Press.
- Newbold, B. K. 2010. *Population Geography: Tools and Issues*. Lanham, MD: Rowman & Littlefield Publishers.
- Nugent, N. 2010. *The Government and Politics of the European Union*. 7th ed. New York: Palgrave Macmillan.
- Peterson, J., M. Shackleton (eds.). 2012. *The Institutions of the European Union*. Oxford: Oxford University Press.
- Prodi, R. 1999. *Speech by Romano Prodi, President-designate of the European Commission, to the European Parliament*. Strasbourg, 14 September 1999, SPEECH/99/114 [cit. 2014-02-03]. Dostupné z: <http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-99-114_en.pdf>.
- Sabathil, G., K. Joos, B. Kessler. 2008. *The European Commission: an essential guide to the institution, the procedures and the policies*. 1st ed. London; Philadelphia: Kogan Page.
- Santer, J. 1995. „Address by Jacques Santer, President of the Commission, to the European Parliament on the occasion of the investiture debate of the new Commission“. Strasbourg, 17 January 1995. In: *Bulletin of the European Union*, Supplement 1/95. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities [cit. 2014-04-01]. Dostupné z: <http://aei.pitt.edu/30735/1/WORK_PROGRAMME_1995-RTU.pdf>.
- Úřad vlády ČR. 2010. *Analýza dopadů Lisabonské smlouvy*. Odbor koncepční a institucionální Útvaru ministra pro evropské

záležitosti Úřadu vlády ČR [cit. 2013-04-02]. Dostupné z:
<<http://www.vlada.cz/assets/evropske-zalezitosti/dokumenty/Analyza-dopadu-Lisabonske-smlouvy.pdf>>.

Veber, V. 2009. *Dějiny sjednocené Evropy: od antických počátků do současnosti*. 2. vyd. Praha: Nakladatelství lidové noviny.

Wallace, H., M. A. Pollack, A. R. Young (eds.). 2010. *Policy-making in the European Union*. 6th ed. Oxford; New York: Oxford University Press.

GLOBALIZAČNÍ TLAKY NA RESTRUKTURALIZACI AUTOMOBILOVÉHO PRŮMYSLU V EU

Ing. Petra Svatoňová

*Vysoká škola ekonomická v Praze, Fakulta mezinárodních
vztahů, obor Mezinárodní obchod*

Zpracovatel sylabu diplomové práce: Ing. Petra Svatoňová

Abstrakt:

Práce se zabývá otázkou, co hraje hlavní roli při rozhodování o restrukturalizaci výrobních aktivit v rámci globalizačního procesu na pozadí optimalizačních faktorů ovlivňujících výši nákladových položek automobilových výrobců. K analýze chování je vybrán koncern Volkswagen AG, resp. ŠKODA AUTO. Cílem práce je pak navrhnout pro ŠKODA AUTO doporučení, která by napomohla výrobě a prodeji 1,5 milionu vozů v roce 2018, a to na základě analýzy globalizačních tlaků působících na automobilový průmysl a studie budoucího vývoje nákladů v odvětví. Hlavním přínosem práce je komplexní analýza nákladových položek charakteristických pro automobilový průmysl a následná aplikace závěrů na ŠKODA AUTO v podobě doporučení týkajících se nákladové optimalizace.

Abstract:

The thesis is concerned with a question, what plays the key role in decision making process about restructuring of production capacities of automotive companies within global process. All of this is running in the background of optimization factors influencing their cost items value. Volkswagen AG, more precisely SKODA AUTO was chosen for behaviour analysis introduced as a case study. The goal is to suggest some recommendations for SKODA AUTO to help with achieving sales of 1,5 million cars in 2018 based on global pressures analysis affecting automotive industry and future cost development study in this field. The main benefit of the thesis is

the complex cost items analysis resulting in application of the conclusions into SKODA AUTO case in a form of recommendations based on cost reduction.

Klíčová slova:

Volkswagen AG, automobilový průmysl, ŠKODA AUTO, globalizace, restrukturalizace, optimalizace nákladů

Klasifikace JEL:

F620

Diplomová práce dostupná zde:

https://www.vse.cz/vskp/40273_globalizacni_tlaky_na_restrukturalizaci_automobiloveho_prumyslu_v%C2%A0eu

Úvod

Jak se automobiloví výrobci chovají v rámci postupujícího globalizačního procesu? Nově se tyto firmy snaží co nejflexibilněji restrukturalizovat své výrobní kapacity za hranice mateřské země, a to vše na pozadí optimalizačních faktorů, které ovlivňují výši nákladových položek automobilových výrobců. Nejvíce nás proto bude zajímat, co hraje hlavní roli při rozhodování o restrukturalizaci jejich výrobních kapacit v rámci globalizačního procesu. Provedeme si jakousi sondu do chování vybraného automobilového výrobce – v našem případě to bude ŠKODA AUTO (dále jen ŠA) – a rozбором jeho nákladových položek se pokusíme vyhodnotit, které z nich představují největší stimuly k přesunu výrobních kapacit. Zobecněním si vytvoříme rámcové úvahy

O vývoji nákladů v odvětví do budoucna, což nám pomůže mimo jiné při obhajobě navržených doporučení v závěru. Identifikované položky s největším potenciálem pro případnou optimalizaci nákladů v odvětví se pokusíme využít pro vlastní

návrh konkrétních doporučení týkajících se optimalizace nákladů a vztahujících se právě k vybranému automobilovému výrobcí ŠA.

Celá práce je rozvržena do tří stěžejních kapitol, ke kterým se váží jednotlivé cíle a hypotézy. Společný cíl diplomové práce je: Navrhnout pro ŠA doporučení, která by napomohla výrobě a prodeji 1,5 milionu vozů v roce 2018, a to na základě analýzy globalizačních tlaků působících na automobilový průmysl a studie budoucího vývoje nákladů v odvětví. Proč právě 1,5 milionu vozů do roku 2018? Pro případovou studii jsme si vybrali příklad tuzemského automobilového výrobce ŠA. Vzhledem k tomu, že chceme být co nejrealněji v souladu s jeho strategickými aktivitami, použijeme ke stanovení cíle práce cíl jeho Růstové strategie do roku 2018, kde je uvedeno právě toto číslo. Pro představu: za rok 2013 se ŠA pohybovala na zhruba 900 000 prodaných vozech. Pokus o navržení doporučení pro ŠA by měl vyplynout z hlavních myšlenek jednotlivých kapitol. Budeme postupovat od obecných faktů a trendů přes analytickou část až do aplikační části v podobě případové studie.

V první kapitole s názvem Globalizace odvětví se budeme zabývat trendy mezinárodního obchodu s osobními vozy a důležitými faktory ovlivňujícími nákladovost automobilových výrobců včetně důležitosti koncernové filosofie. Cíl první kapitoly zní: Zdůraznit aktuální trendy působící v automobilovém průmyslu a vyzdvihnout důležité faktory ovlivňující nákladovost automobilek, abychom měli k dispozici všeobecný teoretický základ pro následnou vlastní analýzu a případovou studii. Hypotézou této kapitoly je: Předpokládejme, že existuje velké množství faktorů, které ovlivňují jednání a rozhodování automobilových výrobců, a že si zároveň individuálně pro sebe samotné vyhodnocují pouze ty podstatné.

Druhá kapitola s názvem Možné scénáře budoucího vývoje nákladů v odvětví a jejich důsledky má za cíl: Uvést rámcové úvahy o budoucím vývoji nákladů v odvětví, a to na základě analýzy nákladových položek a dynamických faktorů, které na ně působí. Hypotéza druhé kapitoly zní: Předpokládejme, že

klíčovým krokem pro optimalizaci nákladů je expanze do zahraničí formou vzniku nových montážních závodů.

A konečně třetí kapitolou s názvem Studie restrukturalizačních tlaků na ŠKODA AUTO se budeme snažit najít řešení v souladu s cílem kapitoly ve znění: Navrhnout pro ŠA doporučení, které bude zohledňovat současnou situaci ve společnosti a zároveň úvahy o budoucím vývoji nákladů v odvětví generovaných ve druhé kapitole. Hypotéza, kterou se pokusíme ověřit, je: Předpokládejme, že politika společnosti ŠA je součástí firemní filosofie Volkswagen Group (dále jen VW) určující její strategii a plány, kterými je povinna se do budoucna řídit.

V práci se zaměříme především na automobilový koncern VW, který je největším producentem automobilů v EU a jedním ze tří největších světových producentů v odvětví, což nám poslouží jako relevantní základna pro ukázkou chování automobilových výrobců v postupujícím globalizačním procesu. V druhé kapitole se zmíníme i o jiných evropských výrobcích (např. BMW), ale tyto informace nám poslouží spíše jen jako srovnání a kontextová informace k podpoření zjištěných trendů.

1. Globalizace odvětví

Abychom zdůraznili hlavní přínosy první kapitoly, provedeme si shrnutí důležitých myšlenek, které zároveň budeme konfrontovat se stanoveným cílem. Zopakujme si proto, co bylo cílem první kapitoly diplomové práce: Zdůraznit aktuální trendy působící v automobilovém průmyslu a vyzdvihnout důležité faktory ovlivňující nákladovost automobilek. Zároveň jsme si ověřovali hypotézu ve znění: Předpokládejme, že existuje velké množství faktorů ovlivňujících jednání a rozhodování automobilových výrobců a že si zároveň pro sebe samotné vyhodnocují pouze ty podstatné. Co nám z první kapitoly plyne?

Trendy

Konkurence v mezinárodním obchodu s automobily se velmi rychle zostrňuje. Obzvláště rychle roste na čínském trhu. Největším výrobcem osobních automobilů je Čína, následuje ji EU s 23,2% podílem na světové produkci, na třetím místě je Japonsko. Zemím BRIC se od roku 2000 podařilo zosminásobit podíl na světové produkci osobních vozů na úkor podílu EU. Největšími exportními partnery EU jsou USA, Čína a Rusko. Největšími importními partnery EU jsou Japonsko, USA, Jižní Korea a Turecko. Bilance EU v obchodu s automobily se od roku 2000 se více než třikrát zvýšila. Strategickými regiony pro VW jsou USA, Čína, Rusko, Brazílie, Mexiko a Argentina, přičemž objem vyvezených vozů do Číny se od roku 2000 zvýšil více než 8krát, což je v souladu s posílením pozice zemí BRIC za stejné období. VW od roku 2000 investovalo do výstavby 13 montážních závodů v zahraničí, 5 z nich se nachází v Číně. Jako tržní příležitosti do budoucna identifikoval VW Čínu, Brazílii, Indii, Rusko, USA, ASEAN a Střední východ. Zejména Thajsko, Malajsie a Indonésie se stávají zajímavým cílem automobilových výrobců pro zahraniční investice.

Faktory

Automobiloví výrobci jsou nuceni reagovat na ekologické výzvy, které spolu nesou tlak na investice do výzkumu a vývoje alternativních pohonů a technologií pro úspory palivové spotřeby, zodpovědné chování obecně. Významnými trendy v reakci na ekologické výzvy je ICE downsizing a používání automobilů. Rostoucí urbanizace je dalším faktorem, který může být výzvou a další podnikatelskou příležitostí pro současné producenty. Ruku v ruce s rostoucí urbanizací se rozvíjí oblast MaaS včetně sdílení dopravních prostředků, mobilní aplikace či zrychlený koloběh prodeje ojetých automobilů. Producenti automobilů by měli zohledňovat změny chování zákazníků, kteří především v zemích BRIC považují při koupi automobilu za klíčové předprodejní a poprodejní služby. Globalizace a tlak na růst firem je faktor, na který výrobci rozhodně nesmí zapomenout. Důležitý je fakt, že se

v průběhu 6 let očekává konvergence zemí BRIC a zemí vyspělého světa z pohledu zákaznické poptávky a chování spotřebitelů. Regulatorní požadavky se v těchto zemích velmi rychle zpřísňují, zejména importní a exportní cla. Tradiční výrobci automobilů se čím dál častěji musí potýkat s nadměrnými kapacitami v důsledku své výrobní restrukturalizace.

2. Možné scénáře budoucího vývoje nákladů v odvětví a jejich důsledky

Shrňme si a zhodnotme, co jsme 2. kapitolou zjistili, a zda byl naplněn stanovený cíl kapitoly. Cílem kapitoly bylo: Uvést rámcové úvahy o budoucím vývoji nákladů v odvětví, a to na základě analýzy nákladových položek potřebných k výrobě a prodeji jednoho vozu a dynamických faktorů vývoje, které na celkové náklady též působí. Hypotéza, kterou jsme ověřovali, zněla: Předpokládejme, že klíčovým krokem pro optimalizaci nákladů je expanze do zahraničí formou vzniku nových montážních závodů. Musíme ale potvrdit, že námi stanovená hypotéza se trochu otrásla v základech, protože není tím jediným jistým krokem pro optimalizaci nákladů automobilových výrobců dnešní doby. Automobiloví výrobci mohou optimalizovat náklady několika dalšími způsoby, možná i ne tak složitými, jako např. Lean přístup, strategická spojení (aliance, joint venture), tvorba podnikatelských sítí (klastry), CKD přístup, stavba lokálního skladu, volba vhodného typu přepravy, součást velké globální dodavatelské sítě atd. Co nám z toho ale určitě plyne, je fakt, že pokud spolu automobiloví výrobci ať už v menší nebo ve větší míře spolupracují, dosahují společně nemalých úspor z rozsahu a konkurenčních výhod. Toto je klíčová myšlenka.

Provedli jsme analýzu nákladových položek potřebných k výrobě a prodeji jednoho a představili jsme si i některé úvahy o jejich budoucím vývoji. Pro analýzu nákladových položek jsme si vytvořili tabulku, která položky dělí na ty, které jsou především ovlivňované zvnějšku společnosti (ceny energií, materiálu

a surovin, ceny vstupních dílů, mzdové náklady, daňové náklady, cla a legislativní požadavky) a ty, které jsou výrobci schopni ovlivňovat sami (marketingové, resp. odbytové náklady a logistika). Z toho jsme si ještě vyjmuli ty, které se nejdynamičtěji vyvíjí, tedy logistické náklady, cla/ zahraničně-obchodní politika a legislativní požadavky EU. Shrňme si nejpodstatnější zjištění.

Předpokládáme, že se náklady automobilových výrobců budou v příštích letech nadále zvyšovat. Nejvýznamnější roli ve výši celkových nákladů automobilových výrobců hrají rostoucí ceny energií, vstupních materiálů, nakupovaného zboží a strategických surovin. Stále se stabilně zvyšující jsou z absolutního pohledu náklady na výzkum a vývoj a odbytové náklady. Tvzení „nízké mzdy už nejsou konkurenční výhodou“ vyvrací tvzení, že jsou mzdové náklady jedním z předních důvodů restrukturalizace výrobních aktivit ve prospěch zemí s nižšími mzdovými náklady. Velmi nepříjemnou a nevyzpytatelnou oblastí jsou stále se měnící zahraničně-obchodní podmínky na jednotlivých trzích a legislativní požadavky EU na bezpečnost a ekologičnost vozidel. Tyto oblasti způsobují vícenáklady a nutnost permanentního monitoringu cílových trhů. Za nejvariabilnější nákladovou položku považujeme logistické náklady, především z důvodu existence nesčetného množství možností pro jejich optimalizaci. Do budoucna budou hrát *sunk costs* čím dál větší roli. Skutečný zisk výrobců na jeden prodaný vůz je přísně střeženým tajemstvím. Vlastními výpočty jsme zjistili, že zisk ŠA se od roku 2000 pohybuje v kladných číslech, konkrétně v rozmezí 5–25 tis. Kč na jeden prodaný vůz. Největší zisk na jeden vůz vykazují prémiové značky jako např. Porsche.

3. Studie restrukturalizačních tlaků na ŠKODA AUTO

Proveďme si shrnutí poslední kapitoly a porovnání splnění jejího cíle. Cíl třetí kapitoly zněl: Navrhnout pro ŠA doporučení, které/á budou zohledňovat současnou situaci ve společnosti

a zároveň úvahy o budoucím vývoji nákladů v odvětví generovaných druhou kapitolou. Tento dílčí cíl se z velké části kryje s celkovým cílem, což je z pohledu stavby práce logické. Snažili jsme se postupovat od obecného ke konkrétnímu a každou kapitolou na sebe navzájem navazovat. Zároveň se nám podařilo každou předchozí kapitolu brát jako zdroj nápadů a informací pro myšlenky té následující. Třetí kapitola proto byla jakousi gradací, která se měla zaměřovat na aktuální postavení tuzemského automobilového výrobce. Nevěděli jsme hned, jaká doporučení budou pro ŠA vhodná, ale k jejich určení nám pomohla 1. a 2. kapitola, kde jsme si definovali hlavní směry, trendy, tendence a odhadli předpokládaný vývoj nákladů automobilových výrobců do budoucna. Už ve 2. kapitole jsme si ke konečnému výsledku napomáhali uváděním podílu nákladových položek na celkových nákladech na příkladu ŠA, což nám ve třetí kapitole ulehčilo rozhodování. Ve třetí kapitole jsme ověřovali hypotézu ve znění: Předpokládáme, že politika ŠA je součástí firemní filosofie VW určující její strategie a plány, kterými je povinna se do budoucna řídit. Řekněme, že se jedná o pravdivý výrok, nicméně by mohl být otřesen v případě, že by se ŠA stávala stále silnější a silnější, ale i inovativnější. Pak není jisté, zda by se vztahy závislosti značek v rámci koncernu trochu nepozměnily ve prospěch ŠA. Zejména v souvislosti se stavbami montážních závodů jsou slabší značky koncernu závislé na jejich umístění na základě rozhodnutí VW, což jsme si třetí kapitolou také potvrdili. Dále je v rámci koncernu výrazný tlak na používání stejných technologií (odvolávkových systémů atd.), takže i z tohoto pohledu má ŠA omezené pravomoci. Co jsme se všechno dozvěděli, si shrneme v několika bodech.

Pro automobilového výrobce je ukazatel podílu domácí přidané hodnoty na vyvezených automobilech nevýznamný v porovnání se zájmem státu na zvyšování domácího podílu. ŠA cílí své aktivity v souladu s Růstovou strategií 2018 opírající se o čtyři pilíře: profitabilita a finanční síla, špičkový zaměstnavatel s globálním poolem talentů, strategické zaměření na poměr ceny/hodnoty, praktičnost a prostornost, prodej vozů vyšší než

1,5 mil. do roku 2018 zaměřený na země BRIC a EU. Nejzajímavější jsou pro ŠA trhy RIC, které by z pohledu odbytu vozů ŠA měly v roce 2015 zaujímat až 50% podíl celkového odbytu. V případě domácího českého trhu mluvíme o 7% podílu na celkovém odbytu, což je zároveň důkazem velmi prosperujícího trhu. V roce 2013 ŠA vyráběla ve dvanácti montážních závodech po celém světě, přičemž největším počtem vyrobených vozů suverénně disponoval mateřský závod v Mladé Boleslavi. Velmi rychle rostoucími závody z pohledu výroby vozů ŠA jsou ještě montážní závody v Číně. V rámci akceptování a realizace CKD přístupu vyváží ŠA své vozy do zahraničí ve třech vývozních módech: CKD, SKD a MKD. Stále hojněji využívanou alternativou vlastní výroby vozů v zahraničí je licencovaná výroba, kterou ŠA praktikuje např. v Číně nebo v ruském Nižním Novgorodu. Jako doporučení vhodná pro podporu dosažení odbytu min. 1,5 mil. vozů v roce 2018 jsme zvolili využívání tranzitních obchodů a zahájení využívání železničního koridoru mezi Evropou a Asií.

Závěr

Zjistili jsme, že konkurence v mezinárodním obchodu s automobily se velmi rychle zostřuje, obzvláště rychle roste na čínském trhu, který je zároveň pro evropské výrobce v popředí s VW strategickým odbytištěm. Čína má ale také od roku 2009 největší podíl na světové produkci osobních vozů, EU je momentálně na druhém místě. Zemím BRIC se od roku 2000 podařilo zosminásobit podíl na světové produkci osobních vozů, což je jen důkazem obrovské dynamiky rozvoje trhu s automobily v těchto zemích na úkor tradičních automobilových trhů. Vedle toho ale stojí fakt, že kladná bilance obchodu s automobily EU se od roku 2000 více než třikrát zvýšila. Evropa proto stále zůstává ryzím exportérem automobilů i přes nekončící kapacitní problémy. Kromě Číny jsou pro evropského automobilového lídra VW aktuálními strategickými trhy ještě USA, Rusko, Brazílie, Mexiko a Argentina. Právě v Číně VW v posledních 14

letech investovalo do výstavby 5 z celkových 13 montážních závodů. VW identifikovalo několik tržních příležitostí do budoucna, kterými jsou Čína, Brazílie, Indie, Rusko, USA, ASEAN a Střední východ. Zejména Thajsko, Malajsie a Indonésie se stávají stále zajímavějšími cíli přílivu PZI předních automobilových výrobců.

Automobiloví výrobci jsou stále častěji nuceni reagovat na ekologické výzvy, rostoucí urbanizaci, změny ve spotřebitelském chování zákazníků a právě globalizaci způsobující tlak na růst firem. Významnými trendy, které plynou z výše zmíněných faktorů, jsou např. ICE downsizing, elektromobily, MaaS, sdílení dopravních prostředků, zrychlený koloběh prodeje ojetých vozů, důraz na předprodejní a poprodejní služby, růst regulačních požadavků v zemích BRIC a problém nadměrných kapacit tradičních automobilových výrobců. Vše výše zmíněné mohou automobiloví výrobci považovat za výzvu, ale také z části za stimul ke změně vlastního chování. Jedná se o směry, které by měli producenti automobilů respektovat a především je sledovat, aby byli schopní udržet krok s konkurencí. Mimo jiné se v průběhu nadcházejících šesti let očekává konvergence zemí BRIC a zemí vyspělého světa z pohledu zákaznické poptávky a chování spotřebitelů. Zahraniční automobiloví výrobci se budou muset vypořádávat s náročnější poptávkou na rozvíjejících se trzích a bude se objevovat tlak na odlišení a zkvalitnění především poskytovaných služeb spojených se samotným prodejem vozu.

Vytvořili jsme si seznam nákladových položek dělící položky na ty, které jsou především ovlivňované zvnějšku výrobce (ceny energií, materiálu a surovin, ceny vstupních dílů, mzdové náklady, daňové náklady, cla a legislativní požadavky) a ty, které si jsou výrobci schopni ovlivňovat sami (marketingové, resp. odbytové náklady a logistika). Z toho jsme si ještě vyjmuli ty, které se nejdynamičtěji vyvíjí, a to logistické náklady, cla/ zahraničně-politické nástroje a legislativní požadavky EU. Použili jsme data ŠA, která sloužila jako ukázka nákladové struktury, přičemž jsme předpokládali, že se v námi

analyzovaném odvětví i v případě jiných světových automobilových výrobců výrazně nemění a mají podobné parametry. Bezkonkurenčně nejvýznamnější roli v celkové výši nákladů hrají rostoucí ceny energií, vstupních materiálů, nakupovaného zboží a strategických surovin. Stále se stabilně zvyšující položkou z absolutního pohledu je skupina nákladů na výzkum a vývoj a odbytové náklady, což je v souladu s rostoucím důrazem na vyšší přidanou hodnotu, inovativnost, design výrobku a marketing. Za velmi překvapivé můžeme považovat zjištění o tom, že mzdové náklady spolu s rostoucí produktivitou práce a stále častější automatizací práce zaujímají v rámci celkových nákladů čím dál menší podíl, tím pádem přestávají být i nízké mzdy konkurenční výhodou. Troufneme si proto tvrdit, že ani levnější pracovní síla není hlavním tahounem restrukturalizace výrobních aktivit. Velmi rizikovou a obtížně průhlednou oblastí jsou stále se měnící zahraničně-obchodní podmínky na jednotlivých trzích a legislativní požadavky EU, které výrobcům způsobují mimo jiné značné vícenáklady v podobě permanentního monitoringu cílových trhů. Za nejvariabilnější položku považujeme logistické náklady, a to především z důvodu velkého množství možností pro jejich optimalizaci. Ve všech vybraných případech jsme zjistili rostoucí trend výše nákladů, proto i do budoucna přepokládáme, že se celková výše bude nadále zvyšovat. Dospěli jsme také k myšlence, že pokud spolu automobiloví výrobci ať už v menší, nebo ve větší míře spolupracují, dosahují společně nemalých úspor z rozsahu a konkurenčních výhod. Právě toto je odrazem ke vzniku a povětšinou úspěšného fungování světových automobilových koncernů či jiných forem spolupráce.

Zisk automobilových výrobců na jeden vyrobený a prodaný vůz je přísně střeženým tajemstvím. ŠA od roku 2000 na jednom prodaném vozu vydělává od 5–25 tis. Kč. Mimo jiné jsme se dozvěděli, že největšího zisku dosahují prémiové automobilové značky jako např. Porsche, kde se jeho výše pohybuje v řádech stovek tisíc korun. I přes nižší objemy prodaných vozů u výrobců prémiových automobilových značek již chápeme, proč VW tolik usiluje o jejich účast ve svém koncernu, protože v porovnání

s hodnotami samotné značky VW či právě ŠA se jedná o neuvěřitelně vysoké zisky. Samozřejmě si ale uvědomujeme, že vyšší zisky na jeden prémiový vůz jsou kompenzovány menšími prodanými objemy. Zmíněná účast prémiových značek v koncernu je spojena s růstem image celé skupiny, resp. lepšího vnímání produktového portfolia ze strany zákazníků, což je výhodné vždy.

ŠA je zejména z pohledu PZI velmi závislá na investicích celého koncernu VW a zároveň operuje v rámci stanovené Růstové strategie 2018. Pro ŠA jsou co do potenciálu nejzajímavější trhy RIC, které by v roce 2015 měly zaujímat až 50 % celkového odbytu. V roce 2013 ŠA vyráběla ve dvanácti montážních závodech po celém světě, přičemž opět nejrychleji se rozvíjí výroba značky na čínském trhu. Mimo hojně používané vývozní módy CKD, MKD a SKD se stále více aplikuje alternativa zahraniční výroby vozů v podobě licencované výroby, která napomáhá překonat některé překážky obchodu stanovené v rozvíjejících se zemích. Identifikovali jsme prostor pro optimalizaci nákladů zejména v oblasti logistických nákladů. Právě tuto oblast považujeme za velmi flexibilní a zároveň úzce související např. i s obchodně-politickými nástroji, které jsou pro výrobce čím dál výraznější komplikací, hlavně z pohledu netarifních nástrojů. Jako doporučení vytvořená na míru ŠA jsme si uvedli využívání tzv. tranzitních obchodů či železničního spojení Evropa-Asie. Do tak strategických záležitostí, jako jsou rozhodnutí o výrobě vozů v nových externích montážních závodech, bohužel nevidíme, proto si ani netroufneme s možnými doporučeními zasahovat tak daleko. Neoddiskutovatelný je ale fakt, že hlavní slovo při rozhodování o restrukturalizaci výrobních kapacit ŠA má VW.

Tlaků na restrukturalizaci výrobních kapacit v odvětví automobilového průmyslu existuje opravdu celá řada. V popředí však dle naší analýzy odvětví a současného chování ŠA stojí dynamika nově se rozvíjejících trhů, síla strategických spojení, úspora přepravních nákladů, výše celního zatížení a cen vstupních komodit.

Pro celistvost si zopakujme znění hlavního společného práce: Navrhnout pro ŠA doporučení, která by napomohla výrobě a prodeji 1,5 milionu vozů v roce 2018, a to na základě analýzy globalizačních tlaků působících na automobilový průmysl a studie budoucího vývoje nákladů v odvětví. Hlavním přínosem je pravděpodobně analýza nákladových položek charakteristických pro automobilový průmysl a následná aplikace závěrů na tuzemského výrobce ŠA. Zde se nám podařilo navrhnout dvě doporučení, která by měla pomoci k dosažení prodeje požadovaného množství prodaných vozů. Prvním je využívání tzv. tranzitních obchodů, které spolu nese výhody v podobě výrazné úspory přepravních nákladů na transport zboží, na druhou stranu se jedná o způsob velmi náročný na procesní nastavení a jasnou komunikaci mezi zainteresovanými stranami. Možné použití tohoto návrhu jsme si ilustrovali na příkladu spolupráce mezi závody v Indii, Rusku a v Mladé Boleslavi. Druhé doporučení se týká využití železniční přepravy pro transport vozů, resp. rozložených vozů na trase Evropa-Asie na úkor aktuálně využívané lodní přepravy. Varianta využití železnice představuje zejména značné časové úspory a přizpůsobení přepravy JIT produkci, kterou automobilová výroba bezesporu je. Na druhou stranu ale musíme kalkulovat s tím, že se jedná o nákladnější variantu v porovnání s lodní přepravou.

Použitá literatura

- ACEA. 2014. *World Production*. European Automobile Manufacturer Association [cit. 2014-03-02]. Dostupné z: <http://www.acea.be/statistics/tag/category/world-production>.
- BCG. 2013. *Beyond BRIC Winning the rising auto markets*. The Boston Consulting Group [cit. 2014-03-02]. Dostupné z: http://www.bcg.com.cn/export/sites/default/en/files/publications/reports_pdf/BCG_Beyond_BRIC_Oct_2013.pdf.
- ČSÚ. 2014. *Licence*. Český statistický úřad [cit. 2014-03-02]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/licence>.

- Depner, H., H. Bathelt. 2005. „Exporting the German Model: The Establishment of a New Automobile Industry Cluster in Shanghai“. *Economic Geography* 81(1). Clark University.
- Eurostat. 2012. *Eurostat Yearbook 2012* [cit. 2014-03-02]. Dostupné z: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-CD-12-001/EN/KS-CD-12-001-EN.PDF>.
- EY. 2013. *Worldwide VAT, GST and Sales Tax Guide 2013*. Ernst & Young [cit. 2014-03-02]. Dostupné z: <[http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/2013-worldwide-VAT-GST-and-sales-tax-guide/\\$FILE/2013-worldwide-VAT-GST-and-sales-tax-guide.pdf](http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/2013-worldwide-VAT-GST-and-sales-tax-guide/$FILE/2013-worldwide-VAT-GST-and-sales-tax-guide.pdf)>.
- Gross, W. F., Ch. Hayden, Ch. Butz. 2012. „About the impact of rising oil price on logistics networks and transportation greenhouse gas emission“. *Logistics Research* 4(3–4): 147–156.
- Hsiao, C. T. 2004. „A Four-Role Model of the Automotive Industry Development in Developing Countries. a case in Taiwan. *Journal of the Operational Research Society* 2004(1).
- IHS. 2014. *Automotive Industry Solutions* [cit. 2014-03-02]. Dostupné z: <<http://www.ihs.com/industry/automotive/index.aspx>>.
- KPMG. 2013. *KPMG's Global Automotive Executive Survey 2013* [cit. 2014-03-02]. Dostupné z: <<http://www.kpmg.com/KZ/ru/IssuesAndInsights/ArticlesAndPublications/Documents/KPMGs-Global-Automotive-Executive-Survey-2013.pdf>>.
- MacDuffie, J. P., K. Sethuraman, M. L. Fisher. 1996. „Product Variety and Manufacturing Performance: Evidence from the International Automotive Assembly Plant Study“. *INFORMS* 42(3): 350–369. Dostupné z: <<http://www.jstor.org/stable/2634348>>.
- Pernica, P. 2005. *Logistika (supply chain management) pro 21. století, 1. díl*. Praha: Ra-dix.
- ŠKODA AUTO. 2013. *Výroční zpráva 2012* [cit. 2014-03-02]. Dostupné z: <<http://new.skoda-auto.com/SiteCollectionDocuments/company/investors/annual-reports/cs/skoda-auto-annual-report-2012.pdf>>.

Volkswagen AG. 2013. *Management Report 2012* [cit. 2014-03-02].
Dostupné z:

<<http://annualreport2012.volkswagenag.com/managementreport/reportonexpecteddevelopments/strategy/marketopportunities.html>>.

The World Bank. 2014. *Container port traffic (TEU: 20 foot equivalent units)* [cit. 2014-03-02]. Dostupné z:

<<http://data.worldbank.org/indicator/IS.SHP.GOOD.TU/countries/1W?page=1&display=default>>.

Název	Laboratoř Evropské unie Sborník sylabů nejlepších diplomových prací s tematikou Evropské unie
Editor	Antal Jarolím
Vydavatel	Vysoká škola ekonomická v Praze Nakladatelství Oeconomica
Vydání	první
Počet stran	188
Sazba	Baláčová Marie
Návrh obálky	Homá Kristýna
Redakční úprava	Evropská komise – Úřad pro publikace
Grafické úpravy	Keilová Radka
Tisk	Vysoká škola ekonomická v Praze Nakladatelství Oeconomica

Výhradním majitelem Sborníku sylabů nejlepších diplomových prací s tematikou Evropské unie je Zastoupení Evropské komise v České republice, <http://ec.europa.eu/ceskarepublika>.

Jednotlivé příspěvky vyjadřují názory autorů, nikoli Zastoupení Evropské komise v České republice.

© Zastoupení Evropské komise v České republice, 2014

© Vysoká škola ekonomická v Praze, Nakladatelství Oeconomica – 2014

ISBN978-80-245-2066-7

**www.vse.cz/oeconomica
www.eshopoeconomica.cz**

Online prezentace sborníku:

<http://kse.vse.cz>

<http://ces.vse.cz>

<http://www.euhrou.cz>

<http://www.vlada.cz>

ISBN: 978-80-245-2066-7

